د خاورو لاندې ښار

د عینک مسو کان ته ځېرمه

لیکوال: ډاکتر معمار حشمت الله اتمر

پیخلیک: غبرګولی ۱۴۰۳ لــېږدی

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

ليکي پوهه:

سرليک: **د خاورو لاندې ښار**
ليکوال: ډاکټر معمار(مهندس) حشمت الله ,, اتمر ،،
اېډېټور:
د پخښتی ډيزان: ډاکټر معمار(مهندس) حشمت الله ,, اتمر ،،
خپرندوی:
چاپشمېر: **۳۰**
چاپ نېټه: مياشت - غبرګولی / کال ۱۴۰۳
واتس اپ: ۹۳۷۹۹۳۷۶۹۹۸+
برېښناليک: atmar_hashmatullah@yahoo.com

د چاپ حقوق له ليکوال او خپرندوی سره خوندي دي، بې اخځ ښوونې ترې د ګټې اخيستنې اجازه نه شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

لړلیک

سرلیک **چوپړی**

پختی.. ۱
بسم الله الرحمن الرحیم ۲
لیکي پوهه:... ۳
لړلیک ٤
تراڼ (پیل، شروع، برید).. ۸
مننه په څو لنډو کرښو کې.. ۱۱
د یادښتونو له پاره:... ۱۲
عمومي مالومات (معلومات).. ۱۳
لوګر ولایت: ۱۳
آرپوهنه: ۱۳
"د لوګر پنځه زره کلن لرغونی ښار " میس عینک: ۱۷
د عینک مسو لرغونې سیمه: ۲۵
تاریخ: ۲٦
د کان پراخه کمپلیکس او د راهبانو معبد: ۲۷
د ژغورنې کیندنې:.. ۳۰
وروستي پرمختګونه: ۳۱
د هغه وخت صوفیانو عبادتګاه وې: ۳۳
سیمانټیک بیا کتنه:... ۳۳
پیداینښت:.. ۳٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

وداني: ۳٦
درجه بندي: ۳۷
د صوفيانو عبادتګاه وو رواج: ۳۸
پاچا غونډۍ (شاه تپه): ۵۲
استوګن ځايونه: ۵٦
د افغانانو ميشت ځايونو پيژندل، جلا کول او ويشل: ۵۷
د استوګن ځای تعريف: ٦۳
رواني بدلونونه: ٦۳
د اوسني استوګن ځای برخې: ٦٤
د استوګن ځايونو ځانګړي ډولونه: ٦۵
د عينک مسو سيمې استوګن ځايونه: ٦٦
رس خاوره: ٦۷
په ودانيزو چارو کې د رس خاورې کارونه: ٦۸
د لويديځو او ختيزو غونډيو استوګن ځايونو پرتله: ٦۹
د لويديزو غونډيو استوګن ځايونه: ۷۱
د خونو(کوټو) چتونه: ۱۱۸
سمڅې: ۱۲٤
په نړۍ کې د خلکو مېشتېدو لاملونه: ۱۲۵
بودايي ستوپاوې: ۱٤٦
سانچي ستره ستوپا: ۱٤۹
د مندر او ستوپا ترمنځ توپير: ۱٤۹
د موريان امپراتور اشوکا: ۱٤۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

....
د ستوپا سمبول: ۱۵۰
د ستوپا جوړل:.. ۱۵۰
د ستوپا مانا (معنی) ۱۵۰
د ستوپا اصلي برخه:.. ۱۵۰
د ستوپا جوړ ښت:... ۱۵۱
عبادت په ستوپا وو کې: ۱۵۲
د ستوپا پیدایښت:... ۱۵۲
په نړۍ کې لومړۍ ستوپا: ۱۵۲
د ستوپا نوم:.. ۱۵۳
د ستوپا کارونه:... ۱۵۳
تر ټولو لوی ستوپا (Jetavanaramaya):................................. ۱۵۳
د ستوپا په اړه په زړه پورې حقایق:.................................... ۱۵٤
د بودا دعا:.. ۱۵٤
د بودیزم ۸ سمبولونه یا اته غوره نښې: ۱۵٤
د ستوپا ډولونه:... ۱۵۵
د اسیا تر ټولو لوړ ستوپا:.. ۱۵۵
د ستوپا اهمیت: ۱۵٦
د ستوپا کېښودل: ۱۵٦
د ستوپا شکل:.. ۱۵٦
د ستوپا ښه: ۱۵۷
د ستوپا پلان یا پاسنی لید:... ۱٦۸
د ستوپا مخامخ لید (نما):... ۱۷۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار
....
مجسمې ۲۰۶
د مجسمو جوړولو تاریخ:.. ۲۰۶
د مجسمو جوړولو تاریخ په افغانستان کې:.................................... ۲۰۷
د لاټوس ګل پر سر ناسته کارګی (مجسمه): ۲۳۶
پیسې (سکې).. ۲٤۱
د لومړی سکې جوړولو تاریخ: ۲٤۱
ګاڼې (زېورات):.. ۲٤٥
انساني شکلونه په بېلا بېلو ډولونو: ۲٤٦
کیندل شوي (کندنکاري) آثار:.. ۲٥۱
کوشنۍ یا د سینګار له پاره مجسمې: ۲٥٤
د ورځني (روزمره) ژوند وسایل: ۲٦٥
خټو لوښي: ۲٦۸
د لوښو جوړولو مرحلې:... ۲٦۹
اوسپنیز(فلزي) لوښي: ۲۸۸
د کور سینګار وسایل:... ۲۹۱
سرچینه: ۲۹٤
د چاپ شویو کتابونو لېست.. ۲۹٥
د کار لاندې کتابونو لېست ۲۹۹
د امکان او وخت په صورت کې... ۳۰۰
د پختې خټ ۳۰۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

تراڼ (پيل، شروع، بريد)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ إجْلَالًا لِقُدْرَتِهِ، وَ لَا إلَهَ إلَّا اللَّهُ خُضُوعاً لِعِزَّتِهِ، وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍوَآلِهِ .

بې پايه ستاينه او بې حده مننه، د هغه سپېڅلي ذات نه چې د وجود مانۍ او کاينات يې د انساني وجود د تکامل او د انسان له پاره د خپل سپېڅلي ذات او عبادت د حقيقت له پېژندلو پرته جوړ کړل. هغه د ذات پوهه، عالي، لوړ او ښکلي نومونه دي، او کائناتو د پيدايښت يوه حتمي لامل دی.
عظمت، د ټولې نړۍ موجوديت، د ناڅاپه څخه راوتل، حق ته د رسېدو جوهر په يوه والي کې د اعتراف، تباهۍ او بې وسۍ يوه له لوړو وسيلو څخه دی.

ګرانو لوستونکو!
دا ځل مې و غوښتل د نوي تحقيق په اړه په لاندې نوم (د خاورو لاندې ښار) چې پنځمې نه تر څلورمې پېړۍ پورې اړه او د عينک مسو کان ته ځېرمه شتون لري، د خپلو کتابونو مينوالو او لوستونکو سره ګډ (شريکه) کړم.

زما د کتابونو مينه وال يوازې معماران او انجينران نه دي، نه بايد اوسي، نوڅکه غواړم ورځ په ورځ د خپلو ليکونو کې توپير راوړم چې د هرې ځانګې مينه وال په کې ډېر شي، دا کار به ما دېته اړ کړي چې ليکنې مې توپير و لري او هم به مې مينه وال ډېر شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

پاکه ربه!
زموږ له پاره خپله لاره بې ستونزې کړه، تر څو موږ له تا پرته بل څوک و نه وینو او نه يې پېژنو.
زموږ سره مرسته و کړه تر څو مو په وجود کې د غرور نخښه پاتې نه شي او د اسلام د دين له سپيڅلو بنده ګانو څخه مو و بولې.

يادښتونه:

۱. د کتاب عنوان غوره کول
تر ټولو مهم ټکی د يوه کتاب له پاره د عنوان ټاکل يا غوره کول دي چې د کتاب ټولې د ننه برخې پر هغه عنوان پورې اړه او يا څرخي (څرخيږي).

ښار هغه ځای دی چې د نفوسو لوړه کچه، سياسي، اداري او تاريخي مرکزيت ولري، چېرې چې د خلکو اصلي فعاليت غير کرنيز وي او ښاري همغږي لري چې د محلي حکومت له لارې اداره کيږي.

په نړۍ کې لومړی ښار په ۵۵۰۰ د ميلاد نه د مخه په ميسوپوتاميا کې تاسيس شو، په لومړيو ښارونو کې، نفوس لږ وو، ځکه چې زاړو ښارونو يوه ديوال درلود او څلور خواوو ته يې د نظامي دفاع له پاره، ترې تاو کړې وه.

د تاريخ پوهانو د وينا له مخې، له پيل راهيسې، انسانانو هڅه وکړه چې د ژوند له پخوانيو لارو لکه ځنګلونو، سمڅو (غارونو)، خيمو کې ژوند، کرنه او د کليو ژوند څخه و باسي، د ځان له پاره ښه ژوند چمتو کړي او د دې هدف له پاره، ښارونه تاسيس شوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو کان ته څېرمه ښار کوم چې تر خاورو لاندې دی، لاندې ښاري ځانګړتیاوې لري لکه:

استوګن ځایونه، راکړې ورکړې (تجارتي) مرکز، بودایي عبادت ځایونه، د هغه وخت صوفیانو عبادتګاه وې، کوشني مسو ویلو کولو کارخانې، لارښوونې (رهبری) مرکزیت چې پاچا تپې (شاه تپې) په نوم یادېږی، تر اوسه په سیمې کې په ویجاړه توګه شتون او تصویرونه یې هم په دې کتاب کې د لا ډېرو مالوماتو(معلوماتو) له پاره خپاره او یا ځای پر ځای شوي دي.

ما هم د هر اړخیزو څېړونو، مطالعې د ښار اصولو په پام کې نیونې نه وروسته، د دې کتاب له پاره « د خاورو لاندې ښار» نوم غوره کړ، کوم چې په رښتیا هم تر خاورو لاندې دی، خدای وکړي چې لوستونکي ترې ګټه واخلي.

۲. د نظر ټولو خاوندانو او هغه څوک چې دا کتاب لولي په ډېر درنښت هیله کیږي چې، خپلې غوښتنې او وړاندیزونه د دې کتاب د بیا کتنې له پاره، زما سره ګډ (شریکه) کړی.

Whatsapp: ۰۰۹۳۷۹۹۳۷۶۹۹۸

په ډېر در نښت
ډاکټر معمار حشمت الله اتمر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

مننه په ځو لنډو کرښنو کې

د يادونې وړ ده چې ښاغلی الحاج مولوي صيب (صاحب) عبدالرؤف خدام هېواد يوه له تکړه، سترو او مشهورو ديني علماوو او د لوګر ولايت خوښۍ (خوشي) ولسوالۍ اوسېدونکو څخه دی.

هغه تل زيار باسي چې هر کس سره د خپلې وسې او توان په اندازه په بېلا بېلو بڼو لارښوونې او مرستې وکړي.

د هغه يوې مهمې او تل پاتې مرستو څخه، کولای شم د دې کتاب په هڅونې اوملاتړ څخه په ډېر درنښت يادونه وکړم.

د خدای تعالی نه، ذکر شوي (ياد شوي) الحاج مولوي صيب ته روغ صحت، خوښي، اوږد ژوند (عمر) او اجرونه غواړم.

په درنښت

داکتر معمار(مهندس) حشمت الله اتمر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د یادښتونو له پاره:

۱- ....

۲- ....

۳- ....

۴- ....

۵- ....

۶- ....

۷- ....

۸- ....

۹- ....

۱۰- ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

عمومي مالومات (معلومات)

لوګر ولایت:

لوګر ولایت یوه د افغانستان ۳٤ ولایتونو له ډلې څخه دی، چې لوګر ویې د پښتو ژبې د دوو ویینو ترنګ دی:
(لوی) او (غر)، چې په ختیځ زون او د کابل ولایت په سویل ختیځې سیمې، کې پروت دی.

آرپوهنه:

د لوګر کلیمې په اړه دوې ډوله څېړنې تر سره شوې دي.

- لومړی ایتمولوژیکه او دوېیمه فولک ایتمولوژیکه څېړنه ده.
- ایتمولوژي په ژبپوهنې کې د یوې کلیمې یا ویې د ریښې پلټنې ته وایي.

او فولک ایتکولوژي بیا په ژبپوهنې کې د یوې کلیمې ولسي یا عامیانه ریښې پلټنې میتود ته وایي.
په لومړۍ څېړنه کې د لوګر ویی له دوو مورفیمونو (لو) او (ګر) څخه رغېدلې دي، چې (لو) د لوی، ستر په مانا او(ګر) د غر یا غره په مانا دی.
په روسي ژبه کې غره ته ګره (Гора) ویل کیږي او په ټولو سلاوي ژبو کې د (ګر، ګره، ګري) ریښه شتون لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دغه کلیمه په سانسکریټ کې د (ګیري) giri په اوستا کې gairi اورمړي کې د giri په جوله او بڼه کارېده، چې د پښتو ژبې کې د (غر) په ډول تر اوسه ژوندۍ پاتې شوې ده.

په اردو ژبې کې اوس هم د (ګهر) ویی شتون لري، چې کور ته ویل کیږي.

زما په آند دا (ګهر) د همدغه (ګر اوغر) زړه بڼه ده نو ځکه پخوانیو آریایانو له بېلا بېلو سېلاوونو او نورو طبیعي آفاتو څخه ژغورنې په موخه ډېر په غرونو کې میشت کېدل.

دا غرونه د دوی له پاره له بېدیا او اوارې څخه ښه په امن استوګن ځي وو.

نو ځکه په اردو ژبې کې کور ته (ګهر) ویل کیږي، چې هماغه د پخواني (غر) چې د استوګن ځي په مفهوم کارېده، اوس هم کارېږي.

د (ګر) کلیمې په اړه لوی استاد علامه عبدالحی حبیبی وایي چې:

په سانسکریټ کې (غر) ته (ګیري) ویل کیږي او په لرغوني فارس کې دغې کلیمې ته د توماسچک په وینا (ګر) ویل کېده.

اروپایي څېړونکو چې د بابلي کتیبو په اړه کومې څېړنې کړي، نو په هغو کې د (ګر) کلیمه دغره له پاره کارول شوې ده.

دا چې لوګر ته ولې لوی غر ویل شوی، علت یې دا دی چې په دې سیمې کې لوړ او دنګ، دنګ غرونه ډیر زیات دي، چې لړلی یې دپکتیا، پکتیکا او دبره جاتو غرونو ته رسیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

پاتې شوه دا خبره، چې لوی غر څرنګه (څنګه) په لوګر اوښتی، دا ژبني اومهالني ابدال یا اوښتنې دي، چې د وخت په تېرېدو سره ژبني تړنګونه بدلون مومي او کلیمې خپلې بڼې بدلوي.
په آریايي ژبو کې دا ډول بېلګې ډېرې دي، لکه په پښتو کې هر هغه کلیمه چې له دوو خپلواکو مورفیمونوڅخه ترښت موندلی وي، نو د لومړي مورفیم خپلواکه وروستۍ څپه غورځېږي، چې دې عملیې ته په تشریحي ژبپوهنه کې کمېدل (غورځېدل) یا Decreasing وایي.
د ساري په توګه مونږ وایو(مرسته) دا یوه مورفیم ده، کله چې ور څخه نوم جوړوو، لکه (مرستندوی) نو وروستۍ (ه) واو له څپه ترې لوېږي.
همدا ډول په پوهنه کې چې په (پوهنځي) کې د (پوهنه) وروستۍ (ه)غورځېږي.
په دې ډول، دې ته ورته نورې بېلګې.
په ځینو کتابونو کې لوګر ته لهوګر هم کارول شوی دی، خو دا کارونه ایتمولوجیک شا لید، نه لري.

د لوګر دریم نوم لوکرنا دی.
د یونان وتلي او نامتو جغرافیه لیکونکي بطلیموس د کابل ځیرمه سیمې د ارګردا (ارغنده) لوکرنا (لوګر) او بګردا (وردګ) په نومونو یادې کړي دي.
له دغو سیمو څخه یوه یې لوکرنا یا اوسنی لوګر چې د پلازمېنې کابل سویل ختیځ ته څېرمه، پروت دی.
دوېیمه څېړنه لوګر د کلیمې په اړه فولک ایتمولوجیکه څېړنه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

ځینې خلک وايي چې لوګر د (لو ګر) یانې هغه کسان چې لو کوي په مانا ده.

دا پر ځای خبره ده، چې د دغې سیمې خلک خپل معیشت د کرهنې له لارې سمبالوي او په دغې سیمې کې غنم هم ډېر کرل کېږي، خو دا تسمیه له دې خبرې سره، هیڅ اړخ یا تړاو نه لګوي.

تر کومه ځایه چې زما تجربه ده، نو په لوګر کې دغنمو د لو کولو په وخت کې د لو له پاره له ختیځو ولایتونو څخه کسان راځي او لو کوي، چې په بدل کې یې غنم تر لاسه کوي. ان دا چې د دوی د ښه لو له کبله ځینې ختیځې (مشرقیوالې) کورنۍ په لوګر کې مېشت شوي او نورې بزګرۍ چارې پرمخ بیایي.

په خپله لوګریان لو او تربښر(تربښل) نه کوي، نو د پورتنیو دلایلو پر بنسټ دغه ایتمولوجي چې د خلکو په ذهنونو کې بې ځای نیولی نا سمه او ستره تېروتنه ده.

لوګر په خاک پاک (پاکې خاورې) هم مشهور دی.

د دې نوم پس منظر داسې دی، چې حضرت عثمان (رض) (۲۵-۳۵هجری) کال کې افغانستان ته را ننوت، نو پر هغه مهال د ده جنګي کومندان (قومندان) عبد الرحمان بن سمره د غزني له لارې لوګر ته لاړ.

هغه وخت په لوګر کې بودایي دین دود و او لوګریان د نوموړي دین لارویان وو.

عبد الرحمان بن سمره د دې سیمې ټول وګړي د اسلام پر سپېڅلي دین مشرف کړل او وروسته بیا د حضرت عثمان (رض) له خوا د یوه لیک په ترڅ، لوګر ته د پاکې خاورې یا (خاک پاک) ستاینې نوم ورکړل شو. [۱]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

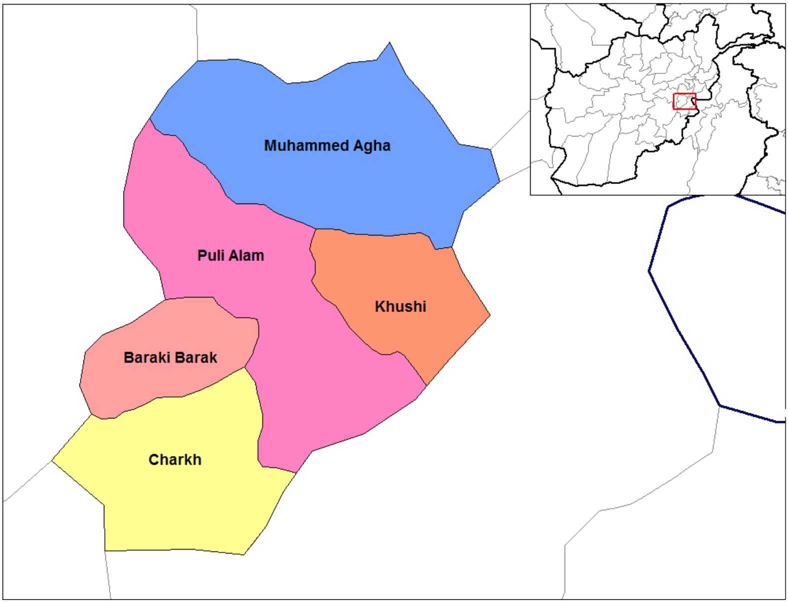

د لوګر ولایت نخشه (نقشه)

"د لوګر پنځه زره کلن لرغونی ښار " میس عینک:

لکه څنګه چې د برهمني او بودايي مذهبونو له تاريخي اسنادو څخه څرګندېږي، لرغون پوهانو د اوږدې مودې له پاره فکر کاوه چې د کابل کلتوري سيمه (له کاپيسا او بګرام څخه تر لوګر پورې غځېدلې) د ويديک په پيل کې د ښاري تمدن يوه مرکز و او د اوستان تمدن د مسيح له پيدايښت څخه شاوخوا درې زره کاله مخکې د آسيا وچې په دې برخه کې و، خو داسې کوم سند شتون نه درلود چې ثابته کړيي د کابل او شاوخوا سيمو کې د "برونزو" په دوره کې ښاري ژوند شتون درلود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینکو مسو کان ښار ته، غزېدلې لارې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

د عینک مسو لرغونې غونډېو ته څېرمه اوايي (فضایی) انځور

ځکه چې د مرانجان له غونډۍ څخه تر لاسه شویو څو لرغونو سکې پرته، د دې فرضې د پیاوړتیا له پاره نور تاریخي شواهد نه شته.

د عینک مسو لرغونې غونډېو ته څېرمه اوايي (فضایی) انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

تر ۲۰۰۷ کال پورې د چین د (MCC) شرکت له خوا د عینک مسو ستر کان د استخراج او د دغې سیمې تاریخي اثارو ساتنې د لرغونپوهانو ډېره پاملرنه د عینک مسو لرغونې سیمې ته اړولې وه.

د عینک مسو لرغوني غونډېو ته څېرمه اوايي (فضایی) انځور

د عینک مسو په سیمه کې، د کوشان دورې د غونډیو په سر کې د خورا مهمو شخصیتونو او نازکو نقاشیو سره د بودا معبدونه شتون لري چې د لرغون پوهانو له خوا باید په زیر (دقت) سره و ساتل شي.

هغه مهال د نړۍ له هر ګوټ څخه ګڼ شمېر لرغون پوهانو د عینک مسو له تاریخي سیمې څخه، لیدنه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بډار

....

د عینک مسو لرغوني غونډېو ته څېرمه اوایي (فضایی) انځور

د عینک مسو لرغوني غونډېو اوایي (فضایي) انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو لرغونې غونډېو اوايي (فضايي) انځور

د عینک مسو لرغونې غونډېو اوايي (فضايي) انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو لرغوني غونډېو اوايي (فضايي) انځور

د عینک مسو یوې لرغوني غونډۍ مخامخ انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو یوې لرغونې غونډۍ ځېرنیز انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو لرغونې سیمه:

د عینک مسو لرغونې سیمه د کابل سویل ختیځ ته په ۴۰ کیلومترۍ او په لوګر ولایت محمداغې ولسوالۍ کې، شتون لري.
په دې سیمې کې د افغانستان د مسو ترټولو لوی او په نړۍ کې د مسو دوهم کان (معدن) دی.
د دغو کانونو ټولیز زېرمې ۱۱,۳ ملیون ټنه مس، یوه محدوده اندازه سره زر او د بودا معبدونو یوه لرغونی پیچلي (کمپلیکس) دی چې د برونزو دورې پورې اړه، لري.

د عینک مس، ۴۰ هکتار (۱۰۰ أکر) پراخه ساحه لري چې په کې د بودا د صوفیانو عبادتګاه کمپلیکس، کورونه، له ٤٠٠ څخه ډېر(زیات) د بودا مجسمې، ستوپې او د بازار ساحې شتون لري.
په دې سیمې کې د برونزو د دورې څخه ترلاسه شوي اثار شامل دي، او ځینې ترلاسه شوي اثار د ۳۰۰۰ کلونو څخه هم ډېر تاریخ لري.
د عینک مسو د اوسېدونکو شتمني د ساحې په پراخه اندازه او په ښه توګه ساتل شوي احاطه کې ښه استازیتوب کوي. لرغون پوهانو یوازې د بودا د کچې لاندې د ٥,٠٠٠ کلن زوړ برونزو د دورې د پاتې شونو په موندلو پیل کړی، چېرې چې د مسو لرغونې ویلې کوونکې بټۍ هم شتون لري.

د ساحې لاندې د مسو موندلو له پاره د افغانستان لیوالتیا د دې ځای د ساتنې پرځای د ویجاړولو لامل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

لرغون پوهانو د دې ځای انځورونه اخیستي، اثار یې ایستل شوي او کابل ملی موزیم ته لیږدول شوي دي .[۲]

تاریخ:

یاده سیمه د کابل ښار سویل ته په څلویښت کیلومترۍ او په لوګر ولایت کې د لومړي ځل له پاره په ۱۹۶۰ کال کې د فرانسوي جیولوجست ښاغلي البرټ دی لاپران له خوا وپیژندل شوه.

هغه وویل :

د مسو دغه بډایه کان په داسې سیمې (ځای) کې شتون لري چې د لرغونو اثارو پاتې شوني په کې شته کومې چې ډېرې یې زموږ دورې د لومړۍ پیړۍ پورې اړه لري.

په ۱۹۷۷ کې، د فرانسې د ساینسي څېړنو ملي مرکز څخه د لرغون پیژندونکو او جیولوجستانو یوې ډلې وخت (فرصت) تر لاسه کړ چې یوه ځل بیا دغه سیمه وګوري او لومړی تحلیل تایید کړي.

د مسو کان کیندنه چې د ۱۹۷۰ لسیزې په وروستیو کې د یوه شوروي اتحاد (تېر وخت) شرکت له خوا پلان شوې وه، د ۱۹۷۹ او ۲۰۰۱ کلونو ترمنځ په سیمه کې د امنیتي وضعیت له امله وځنډول شوه.

په همدې موده کې لوټ تالان هم وشو، چې په ۲۰۰۸ کال کې له یوې چینایي کمپنۍ سره کانونو د استخراج د پروژې د قرارداد په موخه د سیمې په خوندي کولو سره پای ته ورسېد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د کان پراخه کمپلیکس او د راهبانو معبد:

د عینک د مسو ساحه د "بابا ولي غونډۍ" په نوم د ډبرې غونډۍ په شاوخوا کې پیژندل شوې وه چې د مسو معدني زیرمو سره ورته وې کومې چې په اسانۍ سره د لاسرسي وړ وې.
ډیری وختونه، د برونزو د دورې له پیل څخه، په سمه توګه (دقیقا) د لومړۍ پیړۍ څخه، د مسو فلز کان (معدن) کیندنې، تولید او بدلون روان و، دا کار تر اوومې پیړۍ پورې دوام وکړ او وروسته په بشپړه توګه ودرېد.
د لاسي صنایعو د دې پراخ فعالیت سره، لړترلړه د لومړۍ پیړۍ څخه وروسته، دا ممکنه ده چې د بودا معبدونه رامینځ ته کړي، چې ډیری یې قلعه شوي او د کانونو په شاوخوا کې شتون (موقعیت) لري او همدارنګه د عبادت ځایونه، چې رول (نقش) یې لا تر اوسه نه دي لیدل شوي، د کان کیندنې سیمې په زړه کې تعریف شوي، اړونده ګڼل کیږي.
د استخراج وړ ساحه د دېوال په مرستې (واسطه، ذریعه) ساتل کیږي کومې چې د لرغوني دورې یوه غښتلی (قوي) پټن ځای دی.
په هېواد کې د لومړیو پېړیو هنري او مادي کلتور بډایه سمبول د افغانستان د لرغون پوهنې انستیتوت له خوا په ۲۰۰۹ کال کې کیندنې پیل شوې چې ډېر بډایه لرغوني اثار یې چمتو (برابر) کړي دي.

په دې ټولګه کې، تاسو د بودا، بودیساتو، او همدارنګه د هندي دیوی، درګا د مجسمې پاتې شونې په زرګونو د خټو مجسمې موندلی شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دلته د ډبرو، فلزي مجسمو، د ديوال انځورونو لوی شمير شتون لري چې د کوشان او کوشان ـ ساسانيانو هنر دودونو ځانګړي اړخونه څرګندوي.

په ځمکه کې د ساتنې غوره شرطونه (شرايط) د دې لامل شوي چې د لرګيو ډيری مجسمې، د جامو، ودانيو، او همدارنګه سپېدار د ونې په پوټکي کې څو نسخې کشف شي، چې ځينې يې د بودايي سوترا خورا مشهورې دي، "د الماس سوترا" .

په ډېره (زياته) اندازه سکې هم ترلاسه شوې، چې ډيری يې په ميس عينک کې د يوه ورکشاپ محصولات دي، چې ځينې نښې يې په سترګو کېږي.

همدار راز، د ساسانيانو د سپينو زرو نور ټوکرونه او د کوشان د سرو زرو سکې هم وموندل شوې، د دغې سيمې د لرغون پېژندنې چارې ښايي د څو نورو کلونو د پاره، دوام وکړي.

لکه څنګه چې د نوم څخه څرګندېږي، په ميس عينک کې د مسو شتون د څه مودې له پاره پيژندل شوی، په داسې حال کې چې د سيمې لرغون پيژندنې شتمنۍ د روسيې او افغان ځمکه پوهانو له خوا په ۱۹۷۳-۱۹۷۴ کې پيژندل (کشف) شوي دي.

عينک ميسو د پنځمې او اوومې پېړۍ تر منځ د خپل سوکالۍ په پورته (اوج) کې و، دلته د الچون هون د واکمنانو خينګيلا او مهاما سکې موندل شوي چې د ٤٥٠ـ ٥٠٠ عيسوي په شاوخوا، په دې سيمې کې د الچون شتون مني (تاييدوي).

د دې سيمې د ورو ورانېدلو(خرابېدلو، زوال) دوره په اتمې پېړۍ کې پيل شوه، او په پای کې ۲۰۰ کاله وروسته ميشته شوه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

لرغون پوهان په دې آند دي چې عينک مسو يوه مهم تاريخي ميراث دی.

دا د فرانسوي لرغونپوه فيليپ مارکيس له خوا "د وربښمو د لارې په اوږدو کې يوه له خورا مهمو ټکو څخه" بلل شوی دی.

داسې انګېرل کيږي چې په دره کې ۱۹ جلا لرغون پيژندنې ځايونه شتون لري چې په کې دوې کوشنۍ کلاوې، يوه لويه کلا، څلورکلا شوی شوي د صوفيانو عبادتګاه وې، څو بودايي سټوپاوو او د زرتشتيانو د اور وژنې معبد، او همدا راز (رنګه) د لرغونو مسو کارخانې، د ويلې کولو ورکشاپونه، يوه سر چينه يا مشرتابه ، او د کانونو استوګنځايونه شامل دي.

د بودايي دورې د بودايي د صوفيانو عبادتګاه وو او نورو جوړښتونو سربېره چې د مخه پېژندل شوي دي، مس عينک د پخوانيو تمدنونو پاتې شوني هم لري چې احتمال يې د دريمې پيړۍ مخکې له ميلاد پورې بېرته ځي.

تاريخ پوهان په ځانګړي ډول د دې سيمې په سپړلو سره د فلزاتو او کان کيندنې د لومړنې ساينس په اړه د لا زياتو زده کړې امکاناتو څخه خوښ دي، په دې کې سکې، شيشې او د دې جوړولو له پاره وسايل شامل دي، چې زرګونه کاله مخکې ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ژغورنې کيندنې:

د ۲۰۱۰ کال د مې او ۲۰۱۱ د جولای تر منځ لرغونپوهانو نږدې ۴۰۰ توکي استخراج کړل چې د افغانستان ملي موزيم تر جګړې مخکې ساتل شوی وو.
دا سايټ شاوخوا ۴۰۰,۰۰۰ متر مربع (۴,۳۰۰,۰۰۰ قدم۲) ، څو جلا د صوفيانو عبادتګاه وو او سوداګريزه ساحه په کې شامله ده.
داسې ښکاري چې بودايانو چې نږدې دوې مليونه د مخه يې په سيمه کې ميشته کول پيل کړل د مسو د شتون له امله رامينځ ته شوي.

په دې وروستيو کې، د ډبرې يوه مجسمه يا سټيل، چې په ۲۰۱۰ کې وموندل شوه د شهزاده سدهارتا د انځور په توګه پيژندل شوې وه، مخکې له دې چې هغه د بوديزم بنسټ ايښودلی وي او د دې نظر ملاتړ له پاره اخيستل شوی و چې د سدهارتا د روښانتيا څخه مخکې ژوند ته وقف يوه لرغونی د صوفيانو عبادتګاه وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

وروستي پرمختګونه:

په کابل کې د امريکا سفارت د بودايانو د کنډوالو د ژغورلو له پاره د يوه ميليون ډالرو په ارزښت د امريکا پوځي مرسته کړې ده.
د ۲۰۱۳ کال د جون تر مياشتې پورې په ساحه کې د ۶۷ لرغونپوهانو يوه نړيواله ډله شتون لري، چې په کې فرانسوي، انګليسي، افغانان او تاجکان شامل دي.
همدا شان نږدې ۵۵۰ محلي کارګران شتون لري، چې ټاکل شوې په دوبي کې ٦٥٠ ته لوړ شي. [۳]

د عينک مسو لرغونو غونډيو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو لرغونو غونډېو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه وخت صوفيانو عبادتګاه وې:

د خونګ (خانج) کلمې له ريښې څخه (د هغې ډولونه هم د "زاويه"، "دويره"، "رباط" سرليکونو سره) (په استانبولي ترکي کې: ټيک، "ټکه / ملاتړ") د اوسېدو ځای، روزنې، د صوفيانو غونډو او فعاليت ځای دی.

درګاه او آستانه اکثره د صوفيانو عبادتګاه وو ته د راجع کولو له پاره کارول کېده چېرې چې زوړ سړی ژوند کاوه يا ښخ شوی و. په تيرو وختونو کې، غوښتونکي د د صوفيانو عبادتګاه وو شتون د آرام (اسوده) ځای په توګه کارولی دی.

سيمانټيک بيا کتنه:

د صوفيانو عبادتګاه کلمه په فارسي ژبې کې د خانه (کور) مانا (معنی) ده او له دوو کلمو يانې (يعنې) خانه او ګاه څخه جوړه شوې چې مجموعه يې خانق او د صوفيانو عبادتګاه ده.

ځينې په دې باور دي چې د صوفيانو عبادتګاه د "خان" له کلمې څخه اخيستل شوې چې مانا (معنی) يې ميز دی، يا د "ښاغلي کور" د کلمې له کمښت څخه اخيستل شوی چې د هغه کور د پير يا "قطب" د استوګنې يا ښخولو(دفن) کولو ځای ته اشاره کوي.

د صوفيانو عبادتګاه له فارسي ژبې څخه اخيستل شوې ده، او معنی يې "هغه ځای دی چيرې چې درويشان او ګروان اوسيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیدایښت:

که څه هم د صوفیانو عبادتګاه وو د جوړېدو دقیقه نېټه معلومه نه ده، خو د دوی ابتدایي بنسټ د زاهد او عرفاني ذکر غونډو څخه جوړ دی، چې په یوې غونډه کې پر عبادت او ذکر کې ښکیل وو. ښایي، و ویل شي چې د دې ډول غونډو کارونه یوه پېړۍ په بصره کې وو او د ابو طالب مکي له قوله په قطب القلوب کې یادونه شوې ده چې د حسن بصري (۲۵۸ قمري کال) په کور کې یادې غونډې جوړې شوې وې او د ایوب علیه السلام په څېر خلک هم وو.

په دغو غونډو کې شیخراني، ملک دینار او محمد واسع موجود وو. په دې وخت کې دې ځای او خلکو ته د صوفیانو عبادتګاه او صوفي کلمې ویل عام نه وو، له همدې حلقې څخه عبدالواحد ابن زید بصرې ته نږدې د رباط عبادان (اوسنی ابادان) بنسټ کېښود، چې د سلیمان دراني، بشر حفیظ او سری سقطي (۲۴۴ قمري) په څېر خلک په دې رباط کې اوسېدل او تګ راتګ یې کاوه.

د ابن حوقل په لیکنو کې د درېیم ځل له پاره د رباط عبادان اوسېدونکو ته صوفیان ویل شوي دي او د "دویرا" کلمه لومړی د عبدالرحمن سلمي (۴۱۲م) حلقې ته ویل شوې ده او وروسته بیا هغه ځای ته راغلې ده.

د ابو سعید ابوالخیر مطالعه او ژوند د صوفیانو عبادتګاه کلمه د بایزید بسطامي (۲۶۰ قمري کال) او سهل امتحاني (۲۸۲ قمري کال) د ژوند او مقبرې د بیانولو له پاره کارول کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

که څه هم د صوفيانو عبادتګاه وو لومړنۍ بڼه په خراسان کې وه، دوی د ايران، منځني ختيځ او شمالي هند په ډيرو ښارونو کې خپاره شوي دي.

د الخانات په دوره کې، د صوفيانو عبادتګاه وو جوړول نوره هم وده وکړه او په اذربايجان کې د شين بغازان او ربي رشيدي په څير ودانۍ د دوی له جملې څخه دي.[۴]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

ودانۍ:

د شاه نعمت الله ولي د هديرې ځای په مهان، کرمان کې موقعيت لري د ډيرو لومړيو د صوفيانو عبادتګاه وو جوړښت ساده و او د کور يا جومات په څير جوړ شوی و، که څه هم د منځنۍ آسيا او هند د صوفيانو عبادتګاه د خښتو جوړ ولو، د پلستر کولو او ټيل کولو سره د خښتو ودانۍ درلودې چې ډيری وختونه د منارونو سره جوړې شوې دي.

د اناتوليا په سيمه کې، په اوومه پيړۍ کې، د صوفيانو عبادتګاه پراخه شوه او معمولا د انګړونو او خونو(کوټو، حجرو) سربېره يوه لوی ګنبد، پخلنځی، کتابتون او په منځنۍ آسيا او چين کې هم شتون درلود.

د صوفيانو عبادتګاه وو جوړښت داسې دی چې يوه مربع يا مستطيل انګړ لکه د ښوونځيو په څير اکثرا په لرګيو کې وي او د صوفيانو عبادتګاه د مرکزي انګړ په مينځ کې د اوبو حوض هم لري.

د معمارۍ ډيزاين له مخې، د صوفيانو عبادتګاه د يوې دروازې، دوې پورچونو او څلورو پورچونو سره جوړه شوې ده. خونې يا حجرې په يوې يا دوې پوړونو کې د ښوونځيو په څير جوړېږي، د دې ترڅنګ د نوکرانو، مديرانو او هم د ښځو له پاره خونې لري.

هره د صوفيانو عبادتګاه يوه لويه خونه (کوټه، حجره) درلوده چې د د صوفيانو عبادتګاه د مشر له پاره ځانګړې شوې وه، کوچنۍ خونې يا حجرې او کونجونه هم د هغې تر څنګ ډيزاين شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درجه بندي:

که څه هم د صوفيانو عبادتگاه وو د انساني جوړښت درجه بندي د طريقت په ډول او طريقې پورې اړه لري، مگر دا ټول يوه څه عمومي جوړښت څاري (تعقيبوي)، چې د طريقت په ډولونو پورې اړه لري، د صوفيانو عبادتگاه د اهرام په سر کې يوه قطب، پير يا شيخ دی چې د عباداتو د پلي کولو او د شاگردانو د لارښوونې او زده کړې مسوليت لري او هغه څوک دی چې خپل ځای ناستی ټاکي، کومې ناستې چې د مرگ او د مرگ څخه مخکې وي.

په بل حکم کې خادم خاص دی چې له طالب سره د شيخ اړيکه لري او د شاگردانو او طالب له پاره د خوراک او استوگنې د برابرولو مسؤوليت لري، په ځينو طريقو کې خادم خاص ته نقيب، نايب، او وکيل وايي.

له خاص خادم نه وروسته د صوفيانو عبادتگاه، نوکر دی چې د خدمت، پخلي او پاکولو دنده په غاړه لري او بيا الته (هلته) اوسېدونکي په دوو ډلو ويشل شوي دي، هغه څوک چې چوپ (چپ، بند، خاموش) وي او هغه څوک چې خبرې کوي او بيا عادي شاگردان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د صوفيانو عبادتګاه وو رواج:

د صوفيانو عبادتګاه وو په پراخېدو او د بېلابېلو توپيرونو څانګو په جوړېدو سره، د رسمي مذهبي رسومونو ترسره کولو سربېره، ډېرى نور دودونه او طريقې جوړې او تاسيس شوې دي.

که څه هم د هرې طريقې دودونه د دې طريقې سره ځانګړي دي، خو د صوفيانو په عبادتګاه کې عام رواجونه هم عام دي.

د هغو دودونو په منځ کې چې تقريبا عام وو، موږ کولی شو د تشراف رسم (د چادرئ اغوستلو)، د مجازاتو او محکوميت دودونه (پيماچن - ګوربينا - د جامو سوځول)، د سماع دودونه او د سما ډول (ډرم) غږول يادونه وکړو، دا دودونه لکه په څوکۍ کې ناست او سندرې ويل، په ځينو طريقو لکه نقشبنديه او قلندريه کې دا عبادات او رسمونه لږ دي، خو په نورو د صوفيانو عبادتګاه وو کې پلي کېږي.[۵]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو د صوفیانو عبادتګاه انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو د صوفیانو عبادتګاه انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو د صوفیانو عبادتگاه انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک د مسو عبادتگاه انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو د صوفیانو عبادتگاه انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو د صوفیانو عبادتگاه انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسوغونډۍ کیندني انځور

که چېري مونږ په پورتنیو انځورونو ودانیو کې په ځیر سره کیندنې تر سره کړو او د صوفیانو عبادتګاه وو په هکله معلوماتو سره پرتله کړو، ډېرى ورتوالى به د نن ورځې د صوفیانو عبادتګاه وو سره ومومو، بیا کولاى شوو و وایوو چې د صوفیانو عبادتګاه وو ودانۍ او هغه کې رسوم نه یوازې په اوسنۍ زمانې کې کارول کېږي بلکه داسې ودانیو جوړونه په پخوا پېر کې هم شتون درلود چې شا لید (تاریخ) یې تر ۲۵۰۰ کاله او تر هغه هم مخکې ته، رسېږي.

د صوفیانو عبادتګاه وو ودانۍ، په هغو کې رسوم او فعالیت د وخت په تېرېدو سره بدلون موندلى، څه شیان ترې لږ یا لرې شوى او نور نوې شیان په کې ګډ شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو غونډېو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مس ختیځو غونډیو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو ختیځې غونډۍ انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو ختیځې ودانیو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بښار

....

د عینک مسو غونډیو انځور

د عینک مسو غونډیو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو ودانیو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

پاچا غونډۍ (شاه تپه):
د ښار یوه له اوچتو اومهمو غونډیو څخه شمېرل کېږی.

دا غونډي په ښار کې د ارګ او د مشرتابه په توګه کارول شوې ده. زما د لید په سترګو په دې غونډۍ کې کیندنې تر اوس مهاله نه دي تر سره شوی او هر څه د خاورو لاندې پاتې دي.

کوم څه چې په سترګو ښکاری د ودانیو ډبرو کار (سنګ کاری) او وربانديې پخسې دېوالونه دي.

۱. د ډبرو کار (سنګ کاري):

د ډبرو کار کې راز، راز تیږې یا ډبرې کارېدلي دي چې ځینې یې د غره کلکې تیږې دي چې د هغه وخت په وسایلو سره ماتې شوې کومې چې دې سیمې ته نږدې شتون لري.
مګر نورې تیږې یا ډبرې د نږدې غونډیو او خوړونو نه راوړل شوي کومې چې دېوالونو کې، په سترګو کېږي.
دا تیږې یا ډبرې ښویې (لشمې) په بېلا بیولو ډولونو ښکاري.
د ډبرو دېوالونو اوچت والی په اوس محال کې اټکل نه شي کېدای، ځکه چې د پخسې دېوالونه پرې نړېدلي دي او د ۶۰ سانتیو نه تر ۸۰ سانتیو پورې ښکاري.
دا دېوالونه که مونږ د دې سیمې د نورو ودانیو سره پرتله کړو، داسې ښکاري چې ډبرو کار د ځمکې لاندې هم شتون لري چې په عامه توګه خلک ورته، غرقه وایي.
د غرقې سیور(بر) تر ځمکې باندي ډبرو کار نه ډېر دی او تر۲ مترو(دوو مترو) پورې رسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ځمکې باندې ډبرو کار ۱۵۰ سانتي (یونیم متره) مګر په ځینو و دانیو کې تر ۱۲۰ سانتي (یو متر او شل سانتی) پورې هم شتون لري.
د ډبرو یا تیږو(سنګ کاریو) کې د ختو مصالح تر سترګو کیږي کېدای شي دا مصالح حقیقي نه وي او د دېوالونو په شړېدو او غورځېدو کېدای شي د ډبر کار ته، ننوتې وي.
په ځینو ځایونو کې ډبرو کار په وچه تو‌ګه ښکاري چې دا کار د معماری یوه ښه بېلګه ده، کومه چې د ختو مصاله کولای شی نم او لوندوالی خونو ته و لیږدوي.
د دې کار د پخلي له پاره کیندو، علمي څېړونو او عصری تکنالوژۍ کارونې ته، اړتیا لیدل کیږي.

۲. پخسې دېوالونه:

په دې غونډیو کې ټول دېوالونه د تیږو یا ډبرو کار نه وروسته د پخسې دي او خاوره یې ځایي ده.
دا دېوالونه د اوسنۍ پخسې دېوالونو په شان په څو پړاوونو یا کتارونو کې تر سره شوي دي، چې د لمړي کتار لوړوالی یې ۸۰ سانتي (اتیا سانتي) ده.
کېدای شي نورو کتارونو لوړوالی یې د پخسې په قانون سره کوشني شوي وي.
د پخسې دېوالونو سیور(بر) ډېری ۱۵۰سانتۍ (یونیم متره) دي.
د دېوالونو سیور نه داسې ښکاري چې دا دېوالونه تر ۳۰۰ سانتیو(درېیو مترو) هم اوچت ول.
د پاتې شویو آثارو نه داسې ښکاري چې ودانې د دې غونډۍ پر سر کلا ډوله او په کونجو نو کې یې برجونه هم جوړ شوي او د وخت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

په تېرېدو، د وخت حکومتونو او چارواکو د نه پاملرنې له امله، له منځه تللي دي.[۶]

د پاچا غونډۍ درې اړخیزه انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د پاچا غونډۍ یوي برخې انځور

د پاچا غونډۍ یوي برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

استوګن ځایونه:

مخکې له دې چې د عینک مسو سیمې د استوګن ځایونو په هکله هر اړخیزه مالومات (معلومات) وړاندې کړم، ښه به دا وي چې په ټوله او لنډه توګه د افغانستان استوګن ځایونو، بېلا بېلو سیمو کې تم او یا رڼا واچوم.

د هېواد استوګنې معمارۍ پراختیا، بېلا بېلې تجربې، یوځای کېدل، تکامل، او د هغې پرمختګ اوږدې مودې او پېړیو ته رسېدلې.

په ډېرو مواردو کې، د استوګنې ودانۍ معمارۍ هنر ته په پام کې نیولو پرته جوړې شوې، خلکو د هغه وخت د مختلفو اقلیمي شرایطو په پام کې نیولو سره د خپلو پلرونو او نیکونو ورته تجربې جوړې کړې.

د استوګنې ودانۍ د کورنیو د شمیر او د هغې د ودې له مخې په پام کې نیول شوې.

د غیر پلان شوي کورونو وده، پرته له معمارۍ، ځینې وختونه د دې لامل شوي چې د استوګنې کورونه، د آرامۍ نه سربېره؛ بلکي نه ښایسته وه، نه د هوا مناسب جریان او نه هم د لمریزې انرژۍ څخه کار اخیستل او استعمالول ډېر ستونزمن وو. د افغانستان چاپېریال، ټولنیز او اقلیمي شرایط د دې هېواد د دودیز او مشهور ژوندانه ښه منعکسوي.

لویو ځمکوالو(فیوډالانو) او کوچیانو کورونه، کلا ګانې، پسو رمې، اوزو رمې او غوا ګانې درلودل.

د کوچنیو ښارونو یا ښارګوټو ډېری اوسېدونکي په مستقیم ډول د کلیوالي ژوند سره تړاو درلود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د دې هستوګنې کورونو اوسېدونکي هماغه کارګر او واړه خلک وو. هغه کسان چې د سوداګرۍ په موخه له کليوالو سيمو څخه ښارونو ته کډه شوي وو، د هغوی د ودانيو بڼه د هغه وخت د خلکو د کليو د استوګنې کورونو ته، ورته وه.

مګر په لويو ښارونو کې، نسبتا پرمختللې ودانۍ، د هغه وخت معمارانو له خوا ورکړل شوي پلان سره سم، د ښاري آثارو هنر رامينځته شوي او وده يې کړې ده.

د خلکو د استوګنې د ودې په اړه اساسي پوښتنه، د اصلي اوسېدونکو، د هېواد اصلي اوسېدونکي، د بنسټيزو اغيزو، د استوګنې په وخت کې موجود اصول، حجم، ځای، د مختلفو کورني او بهرني شرايطو په پام کې نيولو سره ده.

د افغانانو ميشت ځايونو پيژندل، جلا کول او ويشل:

له پخوانيو وختونو راهيسې په افغانستان کې د استوګنې مختلف ډولونه موجود وو. تقريباً د غرنيو سيمو پيل، غرونه، د شپنو کورونه، بزګران، د ځمکې خاوندان وو.

دا ودانۍ چې په لويو کلا ګانو کې موجودې وې، په ډېر زيار، کوښښ او ډېر وخت سره جوړې شوې دي کومې چې له واورو ډکې څوکې، د غرونو د څوکو په لاندنيو برخو کې، د غرونو په منځ کې، په غرونو کې، په ميدانونو کې، د خاورو په غونډيو کې، شنه باغونه، د انګورو باغونه وو او په هغو کې به دوی اوسېدل، کوم چې د غره منځ د اوسېدو په نوم يادېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

په ټیټو سیمو کې، د استوګنې کورونه د خپلو ستایلونو، ځانګړتیاوو سره، په خلاص ځای کې او د طبیعت لید، یا د لمر خوندي کولو په پام کې نیونې سره، جوړ شوي او لیدل کیږي.

دا په ویاړ سره یادولای شو چې په ډبرینو، شګو، تودو(ګرمو) بې اوبو غونډیو او میدانونو کې د سخت کار په پایلې کې،زمونږ نیکونو لویې کلا ګانې جوړې کړې دي.

یادو ودانیو دیوالونه او چتونه درلودل، د استوګنې ځایونه، د نن په شان کړکۍ نه درلودې خو ټولو کلا ګانو، استوګن ځایونو او باغونو دروازې درلودې، کله ناکله یې دروازو د پاسه او یا کونجونو کې پاټکونه (بلنداژونه، برجونه) درلودل کوم چې د هغې سیمې اقلیمي شرایطو ودانیو جوړولو او د هغې په وده کې مهم رول لوبولی دی.

د اقلیمي شرایطو او د هغې سیمې په پام کې نیولو سره، د افغانستان د استوګنې جوړښت په دوو برخو ویشل شوی دی:

۱- غرنۍ سیمې د استوګنې معماري.

۲- د اوارو سیمو د استوګنې معماري.

ویشل شوي؛ د هغې سیمې شرایطو ته، په پام سره، د غرونو او د استوګنې ځایونه، نږدې (۱۰۰۰) متره توپیر لري.

د افغانستان غرنۍ سیمې چې د هندوکش لویدیځ د هندوکش مرکزي سیمې او د پارا پامیزاد غرونه په کې شامل دي د سمندر له سطحې څخه تر (۱۰۰۰) مترو پورې ځمکې، لوړې ارتفاع او بېلا بېل (جلا، جلا یا مختلف) اقلیم لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

هغه ټکي (نقطې) چې د سمندر له سطحې څخه (۳۵۰۰) متره لوړوالی لري، یا هغه لوړې سیمې چې ټول غرونه، لوړې ټکي (نقطې) او د هغې لوړوالی په کې ګډ (شامل) وي.

ساړه اقلیم، د لمر لږ رڼا، ډیر اورږد نه، حتی په ځینو سیمو کې لږه هوا یا اکسیجن چې تنفس یا تنفسي سیسټم ته زیان رسوي او د انسان په روغتیا هم منفي اغیزه کوي.

د ځمکې او کرنې پوله د سمندر له سطحې څخه (۳۴۰۰) متره لوړه نه ده، حتی د هندوکش په کلا ګانو کې هم د واورو کرښه د سمندر له سطحې څخه (۴۰۰۰) متره لوړه ده، چې سویل ختیځ لوري ته نوره هم په سې لوړیږي.

د قفقاز د غرونو د لوېدیځو ټکو(نقطو) سره د غرنیو سیمو پرتله کولو له پاره، چې لوړوالی یې د سمندر له سطحې څخه شاوخوا (۲۰۰۰) تر (۲۵۰۰) مترو پورې رسیږي د واورې ترټولو نږدې کرښه ده؛ خو په افغانستان کې د واورو د کرښې لوړوالی د سمندر له سطحې (۲۷۰۰) تر (۳۰۰۰) متره پورې دی.

د سمندر له سطحې څخه تر (۱۲۰۰) تر (۱۴۰۰) مترو پورې د افغانستان د استوګنې معمارۍ سټایل د بشپړې سطحې د استوګنې له ساحو سره څه ناڅه توپیر، مګر له هوساینې (راحت والی) سره ډېر توپیر لري.

په ساده، نیمه وچو او غرنیو سیمو کې د استوګنې د جوړښت توپیر له (۱۲۰۰) تر (۱۴۰۰) او (۳۴۰۰) تر (۳۵۰۰) مترو پورې دی، د آرامۍ (آسوده، راحت) شتون (موقعیت) درلودو معمارۍ سټایل احساس کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

سیستماتیکې څېړنې ښیي چې په غرنیو سیمو کې د معمارۍ پراختیا د منځنۍ آسیا د هېوادونو د غرني معمارۍ سره ډېر توپیر نه لري، د سټایل او ودانیز لاره (طریقې) ګډ ټکي په کې لیدل کېدی شي.

شکل ته په درناوي، د اثرونو شکل ورکول، د افغانستان د معمارۍ بنه د نورو اروپایي هېوادونو د غرنیو سیمو د معمارۍ په پرتله ډېره تړلې ده، د ودانیزو موادو، اقلیمي شرطونو (شرایطو)، د سیمې د هوساینې (راحت)، ټولنیزو، اقتصادي حالاتو په پام (نظر) کې نیولو سره کلتوري، مذهبي، مذهبي ژوند، د لرغونو زیرمو، د سختو ډبرو سره د غرونو جوړېدل، د سمندري لارې نه شتون، په ځانګړې توګه هېواد، وچ او صحرایي اقلیم لري.

د افغانستان د بېلابېلو سیمو استوګنې معمارۍ او د هغې د زون کولو(زونبندي) په اړه مفصلې او هراړخیزې څېړنې له (۱۹۷۳) څخه تر (۱۹۷۹) کلونو پورې د کابل پولیتخنیک انستیتوت (د کابل پولې تخنیک پوهنتون) کې ((د لوړو سیمو استوګنې معمارۍ د زون کولو لاره یا طریقه)) تر سرلیک لاندې پیل شوې چې د افغانانو عنعنوي استوګنې په ځانګړي ډول د افغانستان لوړو سیمو ته په پام سره، ترسره شوې ده.

په دې علمي څېړنه کې د افغانانو اوسېدو دودیز ټاټوبي تر څېړنې وروسته په لاندې ډولونو وېشل شوي دي.

- له کابل څخه تر هرات پورې د (۱۰۰۰) کیلومترو په اوږدو کې د (۱۸۰۰) مترو په اوږدو کې د کابل له ساحو څخه تر (۹۰۰) مترو پورې د هرات په سیمو کې، د خاصو اوسېدونکو د ډولونو، منځنیو غرنیو سیمو او د زابل ولایت (قلات) تر منځ پوله د سمندر له سطحې څخه (۱۲۰۰) متره لوړوالی لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

- د کابل - سالنګ پر لاره د کابل ولایت، بامیان پوله د لوړو غرنیو سیمو د اوسېدو په تړاو د وېش او زونونو ترمنځ وېشل شوې ده.

- په نورو مختلفو سیمو کې د استوګنې بله برخه شتون لري، چې تر تړلو، نیمه تړلو، په جزوي توګه پرانیستې، یا په جزوي توګه په حجمي بڼه کې جوړه شوې وي، د لارې (طریقې)، ځانګړو اړیکو په پام کې نیولو سره؛ کوم چې د غرونو په مینځ کې د استوګنې معمارئ په توګه پیژندل کیږي.

په لاندې نخشه (نقشه) کې تاسو کولی شئ د مغلق ریلیف (جګوالی او ټیټوالی) او د افغاستان استوګنې بڼه(تیپ) کتلای شئ.

I - د اوارو (هموارو) او نیمه اوارو (هموارو) سیمو معماري.

II - د نیمه غرنیو سیمو معماري.

III - د غرنیو سیمو معماري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

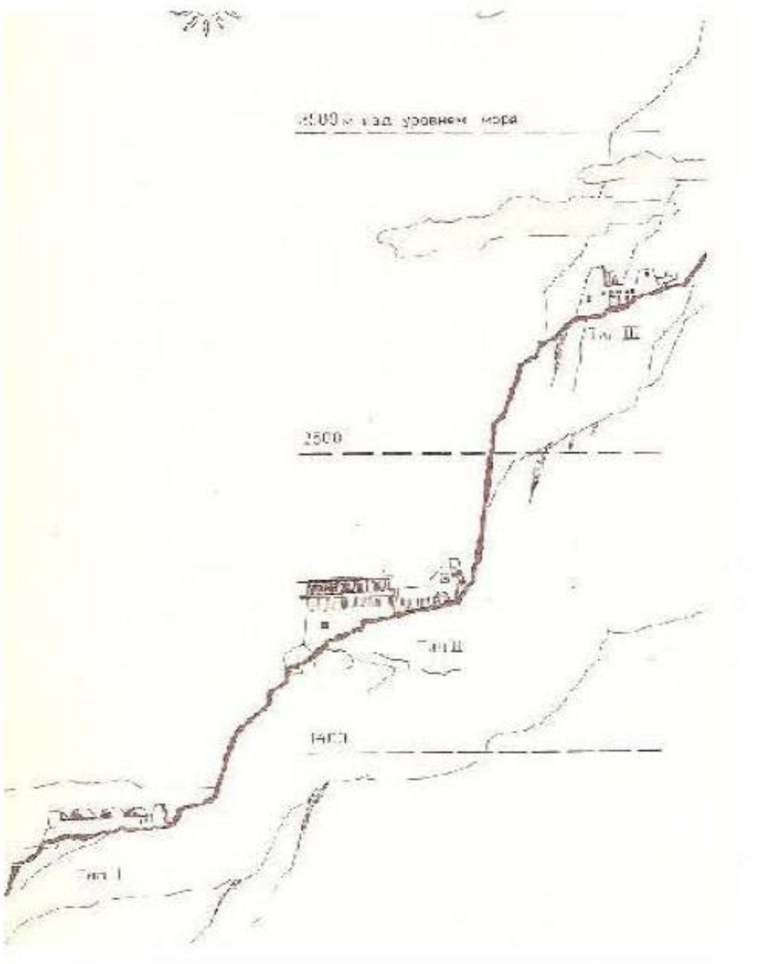

د تړل شوی (مغلق) ریلیف (جګوالی او ټیټوالی) او د افغانستان استوګنې بڼه (تیپ) نخشه (نقشه)

[۷]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د استوګن ځای تعریف:

یوه استوګن ځای (کور، سرپناه) هغه ودانۍ ده چې دېوالونه، چتونه، دروازې، کړکۍ، کلتوري، ټولنیز یا مادي زیرمه کولو فعالیتونه، د خلکو انفرادي او ډله ایزو فعالیتونو خدمت کول، او د ورته عملیاتو له پاره محافظت کاروي.

استوګن ځای (کور، سرپناه) ذهني کور کېدی شي په حکومت (دولت) پورې اړه ولري کله چې په کې اسانتیا وې وي.

انسانانو شاوخوا ۳۰،۰۰۰ کاله د مخه، د کورونو جوړول پیل کړي، مګر ډېری یې په لنډ مهاله کوټو یا سمڅو (سوریو، غارونو) کې ژوند کاوه.

انسانانو خواړو د لټون حرکت کولو د مخه د پناه اخیستو له پاره ساده جونګړې او خیمې هم جوړوې.

رواني بدلونونه:

څرنګه چې انسانانو د عادت ژوي دي، نو د یوه کس (چا) د استوګن ځای حالت له رواني پلوه پېژندل شوی چې په چلند، احساساتو او په ټول (عمومي) ډول پر رواني روغتیا اغېزه کوي.

ځینې خلک کېدی شي د استوګن ځای څخه بې خبره وي کله چې دوی د یوې مودې وروسته خپل استوګن ځای پرېږدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

نن ورځ ، ډېرى خلک په استوګن ځایونو(کورونو) کې ژوند کوي، استوګن ځاى د شتمنۍ (املاکو) په توګه ګوري، ځکه چې استوګن ځاى د کار، کورنۍ فعالیتونو او ژوند کولو ځاى دى، نو ځکه استوګن ځاى په ذهني او فزیکي لحاظ خورا لوړه مانا (معنى) لري.

د اوسني استوګن ځاى برخې:

۱. دالان

۲. د اوسېدو خونه (سالون)

۳. د خوب خونه

۴. حمام

۵. تشناب

۶. کاري خونه

۷. پخلنځاى

۸. خوراکخونه

۹. ګودام

۱۰. د مطالعې خونه او داسې نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د استوګن ځایونو ځانګړي ډولونه:

۱. سمڅې - کومو کې چې انسانانو په پخوا پېر کې ژوند کاوه.
۲. خيمې - د لنډ مهاله ژوند يا استراحت ځای دی.
د بېلګې په توګه: د منګوليا کوچيانو د يورت په نوم ګردې خيمې جوړې کړې چې د لنډ مهال له پاره، په بل ځای کې تنظيم کېدی شوای.
۳. جونګړې (خس پوشک) کومې چې د وابنو او لښتو څخه په ځنګلونو او دښتو کې جوړې شوې دي.
٤. لرګيو کورونه – کوم چې په ځنګلونو، کليو او ښارونو کې د ونو لرګيو (لښتو، څانګو) څخه جوړې شوي دي.
٥. د خټو او پخسو کورونه.
٦. د اومه خښتو کورونه
٧. د پخو خښتو کورونه
٨. کانکرېټي کورونه
٩. فلزی کورونه
١٠. مختلط کورونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د عینک مسو سیمې استوګن ځایونه:

د لیدو او څېړنو نه وروسته، داسې ښکاري چې تر اوسه په بشپړه توګه هر اړخیزې فني او تخنیکي کیندنې او څېړنې په سیمې کې نه دي تر سره شوي، نو ځکه د استوګن ځایونو(کوټو) ځینې دېوالونه د باندې او د ننه خواوو نه، تر خاورو لاندې دي.

په ځینو نورو ځایونو، غونډیو او په ځانګړي توګه لوېدیځو غونډیو استوګن ځایونو کې د ننه خواوې تشې ښکاري، يوه کوټه د بلې سره نښلول شوې او پایله (اخر) کې یې د غره سمڅې یا سوري ته رسیږي.

د څېړونو نه داسې ښکاري چې په لمړي ځل انسانانو دلته ژوند له سمڅو نه پیل کړی او بیا ورو، ورو د سمڅو نه وتي او د ځان له پاره یې استوګن ځایونه، جوړکړي وي.

د دې کوټو ودانیز مواد یې ټولې تیږي (ډبرې) دي او د ډبرو نه داسې ښکاري چې ډېرى یې د نږدې سیمې نه راټولي شوي او ځینې یې هم داسې ښکاري چې د نږدې غرونو نه راوړل شوي کومې چې په غرونو کې په څرګنده توګه تر سترګو کیږي.

دا تیږې یا ډبرې تور رنګ او ځینې یې امکان لري چې د مسو تیږې یا ډبرې هم وي، د دې تیږو او ډبرو رنګونه (شکلونه)، وزن او جوړښت د نورو تیږو او ډبرو سره، توپیر لري.

د ډېرى (اکثرو) تیږو دېوالونو بر(سور، سیور) یې ۱۱۰ سانتي متره دي چې په هغه کې مواد (مصالح) ختټه کارول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دا مواد (مصالح) د اوبو، بارانونو او واورو په وړاندې ډېر پایښت (مقاومت) لري، په دې توګه مونږ کولای شو هغه تر اوسه هم وګورو، که چېرې مونږ په ځیر سره څېړنې تر سره کړو دا به څرګنده شي چې په ډبر کارۍ (سنګ کارۍ) کې د رس (خاک رس) یا ورته خاوره کارول شوې وي کومه چې په نږدې سیمو کې شتون لری.

رس خاوره:

د ازموینې او موادو له پاره د امریکایی ټولنې د تعریف له مخې، راس د هایدروس المونیم فیلوسیلیکیټس په ګډون (شمول) راټول شوي طبیعي منرالونه دي چې د کافي نم (رطوبت) په ډېرولو(اضافه کولو) سره د پلاستیک ځانګړتیاوې ترلاسه کوي او د وچېدو وروسته کلکېږي (سختېږي).

د خاورې په طبقه بندي کولو کې، خاوره په ښه دانه لرونکي ګروپ کې ځای پرځای شوې، د خاورو ذرې معمولا د ۰,۰۰۲ ملي میترو څخه کوچنۍ اندازې په توګه تعریف شوي دي.

ځینې وختونه د ۰,۰۰۲ څخه تر ۰,۰۰۵ ملي میترو پورې ذرات هم د خاورو په توګه تعریف کېدی شي.
هغه ذرات چې د خاورو په طبقې کې د دوی د اندازې سره سم ځای پر ځای شوي د خاورې منرالونه اړین نه دي. د خاورې په میکانیکونو کې، خاوره هغه ذرات دي چې که چېرې د اوبو محدود مقدار سره مخلوط شي، د خمیرې خواص په ګوته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

خړپړتیا د خاورو په څېر د اوبو سره مخلوط شوي ملکیت دی له همدې امله دا مناسبه ده چې د خاورې هغه ذرات چې یوازې د اندازې له نظره د خاورو په کټګوریو کې راځي (یعنې د دوی اندازه له ۲ مایکرون څخه کوچنی وي) د خاورو پر ځای د خاورو اندازې ذرات بلل کیږي.

په ودانیزو چارو کې د رس خاورې کارونه:

رس خاوره د خښتو په جوړولو کې کارول کیږي، د معیاري خښتو د تولید له پاره د دې ډول خاورې ځانګړتیاوې باید د معیاري شمېرو(نمبرو) سره سمې وي.

د داغ لرونکو ختې د چینایي توټو په څېر پاکې نه دي، دوی ډیرتروشوالی او مګنیزیم (مګنیزیم آکسایډ) لري او د تیلو داغ وړنې او رنګولو له پاره کارول کیږي.
اوچر، چې له ختو سره شګه ده، ډیره اوسپنه اکسایډ لري او په رنګولو کې کارول کیږي.

بنتونیټ:

د سمندري خاورې یوه ډول دی چې د Montmorillonite لویه برخه جوړوي او ځاګانو کیندلو او د انعکاس صنعتونو په جوړولو کې کارول کیږي.[۲]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د لویدیځو او ختیزوغونډیو استوګن ځایونو پرتله:

که چېرې مونږ د لویدیزو غونډیو استوګن ځایونه د ختیزو او نورو غونډیو سره پرتله کړو، ډېرې ځانګړتیاوې په ستروګو کېږي چې د بېلګې په توګه یې، په لاندې ډول لیکلی شوو.

۱. ختیزو او نورو غونډیو استوګن ځایونه:
په یادو غونډیو کې استوګن ځایونو تاداونه (تهدابونه) او برسېره برخه یې د تیږو یا ډبرو نه جوړې شوې چې په ځینو سیمو کې لوړوالی یې تر ۱۵۰ سانتیو او سیور یا بر یې تر ۲۰۰ سانتیو (دوو مترو) پورې رسېږي او د هغه نه بر سېره دېوالونه یې د پخسې نه کارول شوي چې لمړی کتار (قطار) سیور یا بر یې د تیږو یا ډبرو کار سره یوه شان ده او په ټوله کې لوړوالی یې تر درېیو مترو پورې رسېږي.
د خونو (کوټو، اتاکونو یا اطاقونو) اندازې ډېرې سره ورتې او د دېوالونو اوچت والی یې سره یوه شان دي.

۲. لویدیزوغونډیو استوګن ځایونه:
په دې غونډیو کې استوګن ځایونه ټول له تیږو یا ډبرو نه کارول شوي چې د دېوالونو سیور یا بر په تادونو(تهدابونو) کې ۲۱۰ سانتي او د پاسه یا بر سېره دېوالونو سیور یا بر یې ۲۱۰ سانتي متره او د شته دېوالونو لوړوالی یې تر ۲۰۰ سانتیو (دوو مترو) نه لوړ دي.
د دې غونډیو استوګن ځایونه کوټې یوه د بلې سره لار یا اړیکه لري او په پای کې یوې سمڅې ته رسېږي.
زما په اند دوې لاندې لامل تر سترګو کېږي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

الف:
کېدای شي په دې سیمې کې ژوند د همدو سمځو څخه پیل شوی او بیا وروسته نورو غونډیو ته غزېدلی وي.

ب:
کېدای شي ژوند په نورو غونډیو کې پیل شوی او بیا وروسته د مسو لټون په ترڅ کې ځینې کسان د مسو راویستلو (استخراج) له پاره الته مېشت شوي وي، دا کسان کېدای شي د مسو راوېستلو (استخراج) کاریګر وي.

ما د دېوالونو په اندازه کولو وخت کې داسې بیل یا جلا ډول تیږې یا ډبرې ولیدې چې تور رنګ، جوړښت او دروندوالی (وزن) یې د نورو ډبرو سره توپیر درلود چې د دې ډبرو رنګ تور او د پښو تیږو (سنګ پای) یا ډبرو ته، ورته والی درلود.

بل مهم ټکی د دې سیمې په استوګن ځایونو کې د مسو ویلې کولو خونې او ځایونه هم تر سرګو کیږي چې کېدای شي په هغه وخت کې د ډېرو سادوو او بسیطو وسایلو څخه کار اخیستل شوی او د هغه وخت کسان په دې نه دي توانېدلي چې د مسو ټولې تیږې یا ډبرې ویلې کړي، نو ځکه ګمان کیږي چې ځینې تیږې یا ډبرې یې ویلي کړي او پاتې برخه یې وروسته په دېوالونو کې کارولي وي.

په دې سیمې کې ۹۰ سلنه استوګن ځایونه د سمځو سره تړاو یا تړلي دي. د پورته خبرې پخلي د پاره باید نورې دقیقې، مسلکی او فني کیندنی تر سره او بیا د یادو سیمو ساتنې (مراقبت) موخو پلانونه او بودیجې په پام کې ونیولو سره، تر سره (عملي) شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د لويديزو غونډيو استوګن ځايونه:

د دې سيمې يا غونډيو استوګن ځايونو دېوالونو، ځينې برخې ورانې (ويجاړې) شوې ښکاري، دا په دې مانا (معنی) ده چې دا کار د غير قانوني ځېړونو او کيندو په پېر تر سره شوي او يا هم د غير مسلکي کسانو او نه پاملرنې پر بنسټ سر ته رسېدلي او بيا د طبيعي پېښنو سره ورو، ورو ورانې (خرابې) شوې وي.
د ډېری خونو(کوټو، اتاقونه) اندازې په لاندې ډول دي:

د خونو(کوټو) د ننه اوږدوالی ٤٠٠ سانتي متره، بر(سور، سيور) يې ١٩٠ سانتی متره او شته (موجوده) اوچت والی (لوړوالی) يې تر ٣٠٠ سانتيو (درېيو مترو) پورې رسېږي.

په دې خونو يا کوټو کې ټيټ دېوالونه هم تر سترګو کېږي چې خونې او يا کوټې په دوې برخو وېشي.

١. لمړۍ برخې اندازې يې په لاندې ډول دي:
اوږدوالی ۴٠٠ سانتي په ١٩٠ سانتي کې، چې مساحت يې ٧۶٠٠٠ سانتی متره مربع چې د (٧,۶) مترو مربعې سره سمون (يوه شان، مساوي) دي.

همدا راز که د خونې (کوټې) حجم تر لاسه او يا وښيوو، کولای شو وروسته تر محاسبې، په لاندې ډول وليکو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

۲۲۸۰۰۰۰۰ سانتي متره مکعبه کېږي چې ۲۲،۸ متره مکعبو سره سمون (یوه شان، مساوي) ده.

د دې دېوالونو کارول شوې مصاله (مصالح، خته) هماغه د رس (خاک رس) یا ورته خاوره ده چې نه یواځې د ډبرو کار (سنګ کارۍ) کې کارول شوې ده، مګر دا خاوره د خونو (کوټو، اتاکونو) کورنیو (داخلي) دېوالونو پر مخ لکه اخېړ هم کارېدلې او مونږ یې په لاندې انځورونو کې په ښه توګه کتلی او لیدلی شوو.

په ځینو خونو(کوټو) په یوه دېوال کې تاخچې (تاقچې، طاقچې) هم تر سترګو کېږي چې ابعاد یې په نخشو (نقشو) کې لیدلی شوو.

دا دېوالونه د باندې خواوو نه د سیمې خاورو او کوشنیو تیږو نه ډک شوي مګر د ننه خواوو نه لوښ او یا هم لوښ شوي دي کوم چې د ودانولو نه ورسته د رس او یاهم ورته خاورو نه، اخېړ شوي دي.

همدا راز یوه خونه د بلې خونې سره د ټیټو او لږ سیورو(سورو، برو) دېوالونو په ذریعه چې ابعاد یې په نخشو (نقشو) کې ښودل شوي، جلا شوي دي.

بله مهمه خبره د پام وړ دا ده چې په سیمې کې اوس کومه چینه، کاریز او سیند نه په سترګو کېږي، یواځې کوم څیز چې مونږ یې لیدلی شو، هغه وچ خوړونه دي.

څرنګه چې پوهېږو اوبه په ځمکه کې ترټولو بډایه او یقینا ترټولو مهمه او اړینه مایع ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

مګر د انسانانو په ژوند کې د اوبو رول یوازې په بیولوژیکي پېښو پورې محدوده نه ده، د اوبو فزیکي ځانګړتیاوې د ځمکې د نورو موادو په پرتله، بې سارې دي.

د هوا څخه وروسته، اوبه د ژوندیو موجوداتو له پاره ترټولو مهمه ماده ده، اوبه د چاپیریال له مهمو منابعو څخه دي، او د ټولو ژوندیو موجوداتو ژوند او روغتیا، د انسانانو په شمول، نباتاتو او حیواناتو په وجود پورې اړه لري.

د ځمکې درې پر څلورمې برخې اوبه پوښلې دي، خو د دغو اوبو ډېرې برخه مالګه لري او د شته اوبو یوازې یوه سلنه تازه او د کارونې وړ ده.

اوبه په ځمکه کې یوه پراخه ماده ده، دا په مختلفو بڼو لیدل کېدی شي لکه سمندر، باران، یخ او داسې نور.

په دې دوره کې، اوبه په دوامداره توګه له یوه حالت څخه بل حالت ته بدلون ورکوي، مګر نه ورکېږي ځکه هر ژوند اوبو ته اړتیا لري.

انسانان د څښاک اوبه کاروي، دا هغه اوبه دي چې کیفیت یې د بدن میټابولیزم له پاره مناسبه ده.

د نفوسو په زیاتیدو(ډېرېدو) سره د طبیعي اوبو سرچینې په ختمېدو دي او دغې ستونزې د نړۍ ډیرې حکومتونه اندېښمن کړې دي.

ځینې وختونه، د اوبو د کمښت د ستونزو له امله، دا ماده د خپل مصرف اعتدال له پاره کوپون کیږي.

کېدای شي په پخوا وختونو کې یادو خوړونو، اوبه درلودې او یا هم په سیمي کې د اوبو چینو شتون درلود، د اقلیمي بدلون سره په سیمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

کې د اوبو سطحه ټيټه شوې وي او د ابو وچېدو سره سم د دې سيمې خلک خپل ځايونو پرېښودو ته اړ او سيمه يې په شته توګه پرېښودلې او د طبيعي حالتونو سره ورو، ورو تر خاورې لاندې شوې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځايونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډبرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

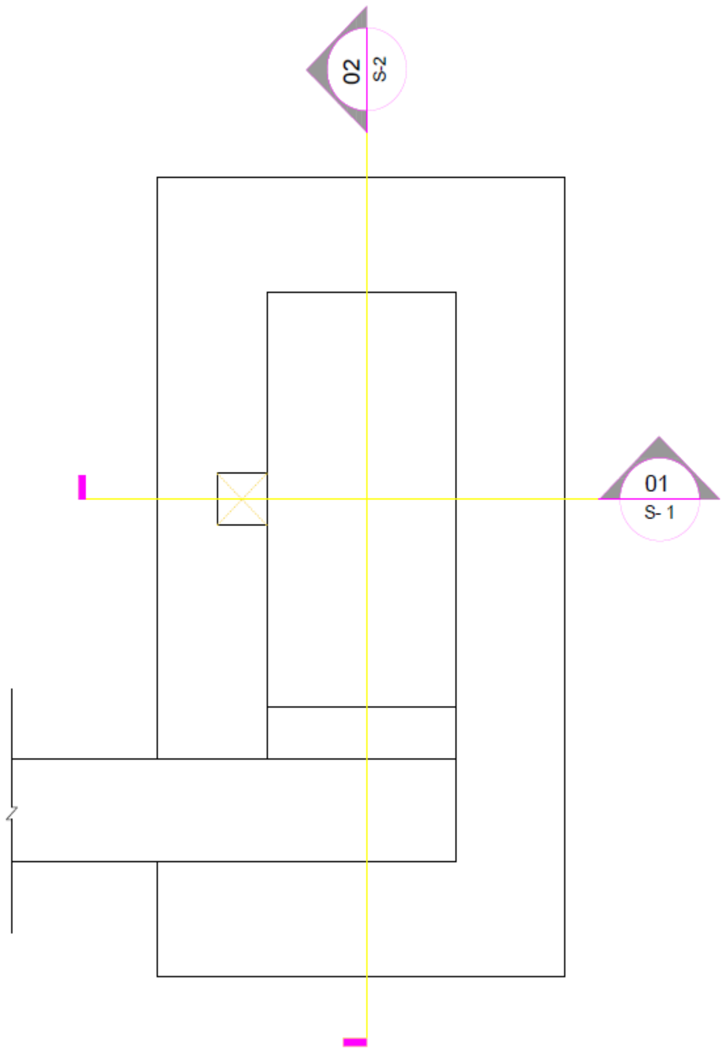

د استوګن ځای (کوټې) پاس لید (پلان) نقشه د بېلګې په توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د خونو(کوټو) په یوه اړخ کې تاخچه (طاقچه، تاقچه) هم ښکاري چې بر(سور، سیور) یې ۵۰ سانتي متره، ژوروالی یې ۵۰ سانتي لوړوالی په خواوو کې ۷۰ سانتي متره او منځ کې ۹۰ سانتي متره تر سترګو کېږي چې دواړو خواوو دېوالونه په سر کې د لیندۍ په توګه (شکل) سره نښلول شوې دي، اندازې یې کولای شوو، لاندې نقشو کې په ځیر (دقیقه) توګه وګورو.

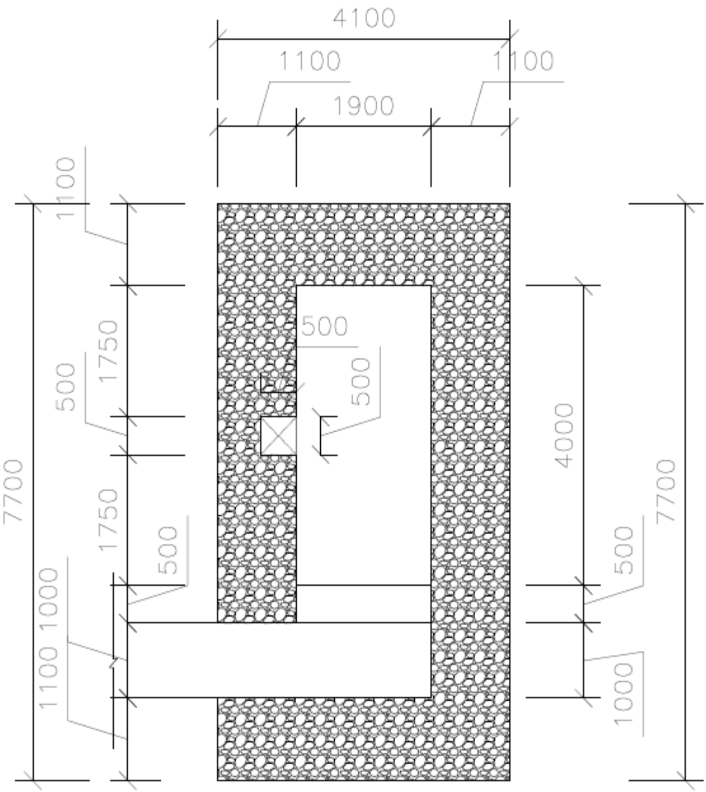

د کوټې پاس لید (پلان) نقشه د اندازو په پام کې نیولو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډبرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځايونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډبرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډبرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډبرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځايونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو لارو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

د ډېرو استوګن ځايونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځايونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډبرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځايونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځايونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډبرو استوګن ځايونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د ډېرو استوګن ځايونو د يوې خونې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ډېرو استوګن ځایونو یوې خونې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يوې خونې کې د تاخچې (طاقچې) انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د خونې (کوټې) اوږد پاس لید د تاخچې په ګډون

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خونې (کوټې) بر لید اړیکه د سمڅې سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خونې (کوټې) بر لید اړیکه د دالان دېوال سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د دالان بر لید اړیکه د سمڅې سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د دالان بر لید اړیکه د سمڅې سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

سمڅې ته د ننوتو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

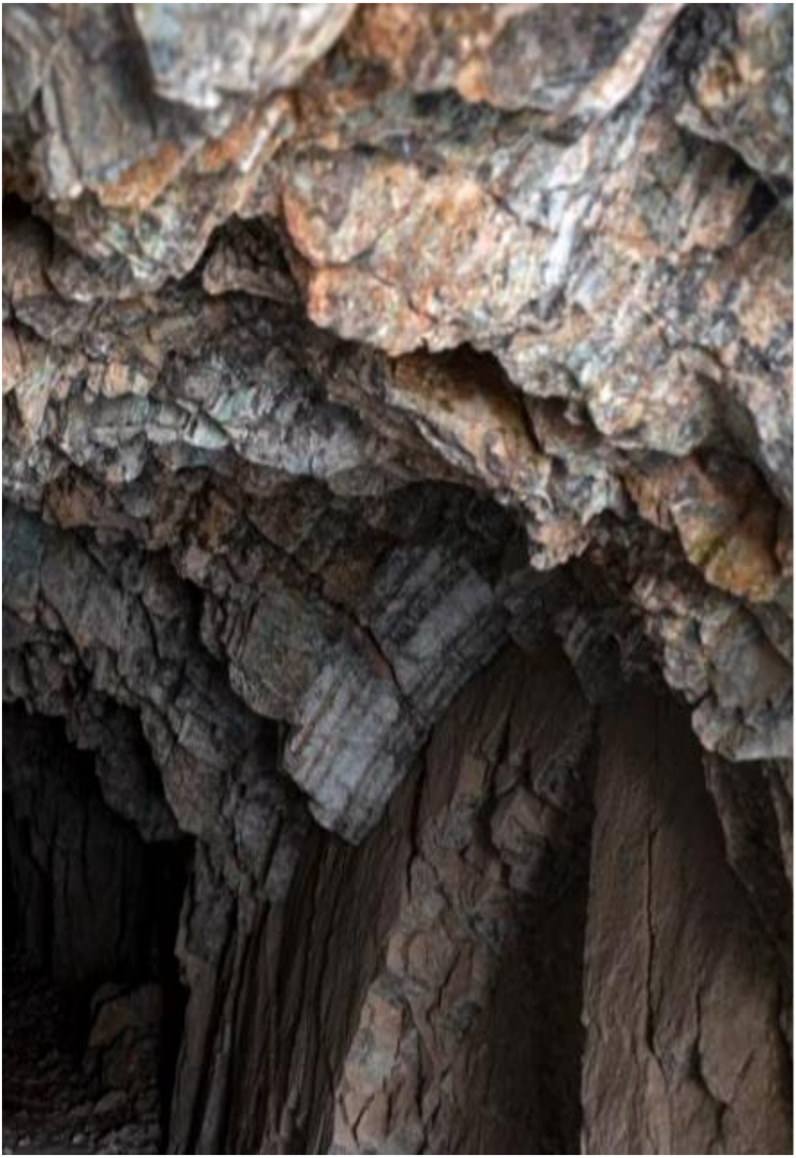

د یوې سمڅې ننوتو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

د يوې سمڅې انځور

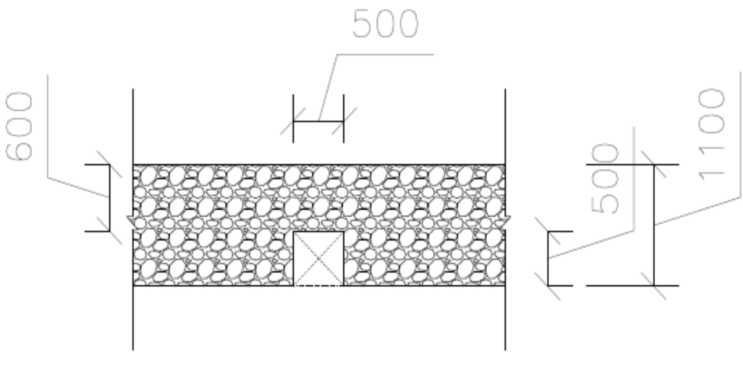

د تاخچې (تاقچې، طاقچې) نقشي پلان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

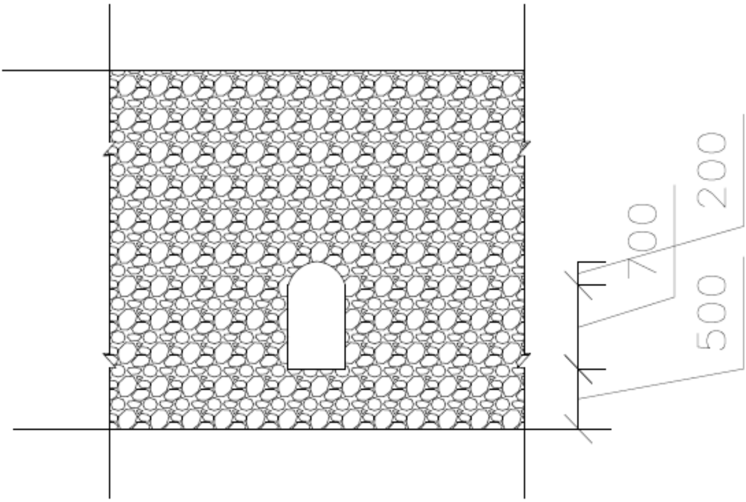

د تاخچې (تاقچې، طاقچې) نخشې (نقشې) مخامخ ليد

د خونو(کوټو) يوه برخه يې دالان بنکاري چې د تيټ دېوال(لږ لوړوالي دېوال) په مرستې سره، جلا شوي دي .
د جلا کونکي دېوال بر(سور، سيور) ۵۰ سانتی او لوړوالی يې د شته ځمکي فرش نه ۷۰ سانتي ده.
په دې توګه د دالان مساحت ۱۹۰۰۰ سانتي متره مربع چې د ۱،۹ متره مربع سره يوه شان (سمون، مساوي) ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

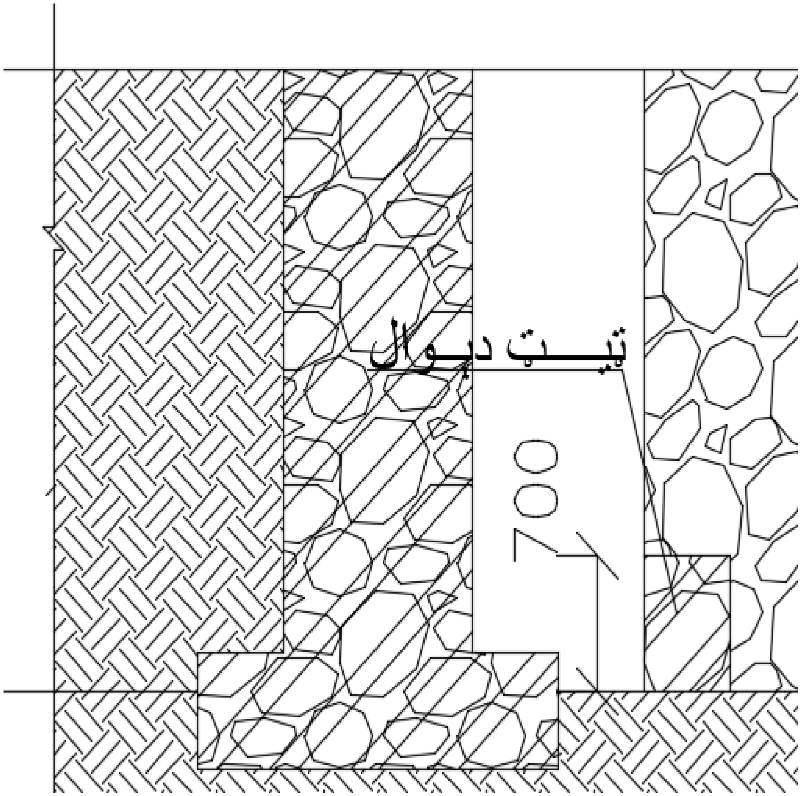

د تیټ دېوال نقشه په ټوټه (کټ، قطع، برش) کې

که چېرې مونږ د کوټو غولو(فرش) ته په دکیکه (دقیقه) توګه وګورو د ټولو دېوالونه تاداونو یا تهدابونه خښنه برخه (غرقه) لري چې سیور یې دېوالو د ننه نه ۵۰ سانتي متره ډېر او کېداشي د باندې خوا یې هم په دې اندازه وي، مګر د باندې خوا وتی او ژوروالي یې په ستر نه ښکاری چې دا کار، تخنیکي کیندنو ته اړ تیا لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

همدا راز کوټو غولي تاداو (تهداب) منځنۍ برخه د ۲۰ شلو سانتي مترو په اندازه ژور ښکاري او کېدای شی په کې کیندنې تر سره شوې وي.

اړینه خبره دا ده چې د ورانېدو مخنوي له پاره باید د دې سیمی استوګن ځایونو په کلکه ساتنه وشي تر څو د دېوالونو ویجاړېدو مخه و نیول شي.

پورته لیکل شوې مالومات (معلومات) په لاندې نقشې کې په دکیکه توګه، ښودل شوي دي.

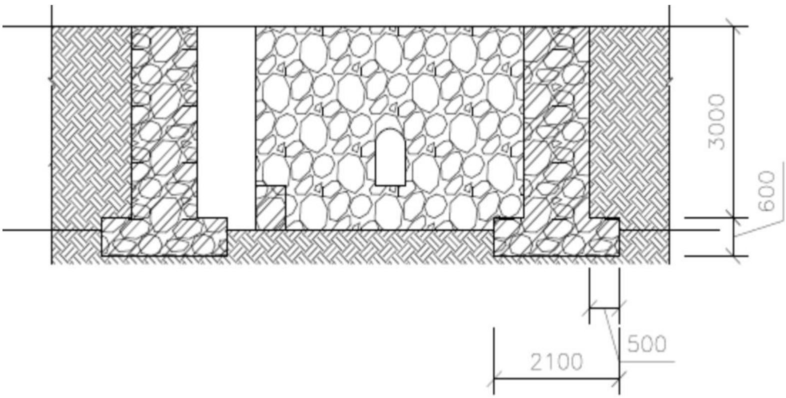

اوړده (۰۲) ټوټه (کټ، قطع، برش)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

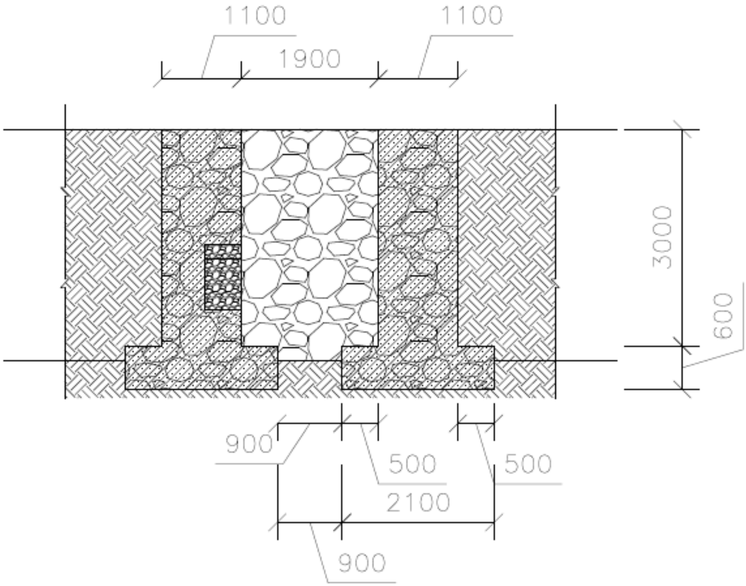

لنده (۰۱) ټوټه (کټ، قطع، برش)

د خونو(کوټو) چتونه:

د سيمې خونې کومې چې په سترګو کېږی تر اوس محال چتونه نه لري او کېدای شي په پخوا پېر کې يې درلودل او انسانانو د خونو او (کوټو) نه د کال په بېلا بېلو موسومونو کې ترې ګټه پورته کړې وي.
کېدی شي لاندې پوښښ د سيمې موادو په پام کې نيولو سره، تر سره شوي وي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

۱. د دې له پاره چې خونو (کوټو) بر(سيور، سور) خورا لږ يانې د ننه اندازه يې د يوه دېوال نه تر بل دېوال پورې ۱۹۰ سانتي متره دي، کېدای شی د چنار لرګيو نه کوم چې د لوګر ولايت په ټولو سيمو کې په پراخه کچه کرل کېږي او دهغه ځای نه شاوخوا سيمو ته هم لېږدول کېږي، کارول شوي وي.

دا لرګي کېدای شي د وختونو په تېرېدو او ځينو کسانو له خوا په جګړو کي لوټ (غلا) شوي اويا سوځول شوي وي، مګر تر اوسه داسې نښې نښاني، نه په سترګو کېږي.

۲. که چېرې د دې کورونو دېوالونه د کابل ښار غره لوړې ودانۍ د عاشقانو او عارفانو سيمې بودا معبد سره پرتله کړو، داسې ښکاري چې د خونو(کوټو) پوښښ ټول د تيږو(ډبرو) په کارونې سره تر سره شوی او په کې خټه استعمال شوې وي او وروسته د ګنبدنو د بشپړ تيا نه، شاو خوا د غره ټوټې تيږې او پارچې خورې شوي او بامونه يې ښوی او اواره حالت غوره کړی وي.

۳. د ځينو مجسمو خونو(کوټو) چتونو ځينې کوشنۍ برخې تر اوسه هم په سيمې کې شتون لري، چېرې مونږ د يادو خونو يا کوټو چتونو پاتې برخې په ځير سره تر څېړنو لاندې ونيسو، دې پايلې ته به ورسېږو چې يادو خونو چټونه نيمګړي استوانه يې کواره يا شکل درلود.

په چتونو کې هماغه نرۍ تيږې يا ډبرو نه کار اخيستل شوی دی کوم چې د ستوپاوو په جوړښت کې تر سترګو کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د چتونو تيرې يا ډبرې په ولاړه يا نېغه (پره) توګه کارېدلي او د دوو تيرو يا ډبرو تر منځ خته کارول شوې کومه چې له رس خاورې سره تړاو، نږدېوالی يا ورته والی لري.
د دې ډبرو اوچت والی کومي چې په لينديز ډول کارېدلي ۳۰ سانتي مترو ته رسېږي.

د لينديز چت بشپړېدو نه وروسته په لينديز او شاو خواوو د سيمې خاور کومه چې د جغلو سره يوه ځای ده، تر ۱۰۰ سانتيو پورې اچول شوی ده، چې د وخت په تېرېدو سره په خورا ښه توګه تخته شوې يا کلکه شوې چې د اوبو ښکته کېدو ټول امکانات يې بند کړي دي، بيا د ننه خواوو نه دې تيرې يا ډبرکاری او چتونو ته د هماغې ختې نه اخيړ ورکړ شوی دی.

تر اخيړ وروسته دېوالونه او چتونه د سپينې خاورې (ګل سفيد) په مرستې سپينې شوي يا رنګ شوي دي.

د دې خبرې پخلي له پاره کولای شو د يادو خونو کوټو بر (سور، سيور يا عرض) په ځير سره وګورو چې د ډېری خونو يا کوټو بر تر دوو مترو لږ او ځينې يې ۱۹۰ سانتي متره دي.

د دې ورته والي پخلی هم اسانه کار نه دی، ډېرو څېړنو او تخنيکي کيندنو ته اړ تيا شته، کېدای شي په دې هکله د عصري اکسرې کمرو او مصنوعی زيرکتيا تکنالوژۍ څخه، کار واخيستل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

غوره لاره يې دا بولم چې پخوانۍ ليکنې په بېلا بېلو ژبو کې کومې چې د دې سيمې په هکله دي، تر هر اړخيزه څېړنې او مطالعې لاندې و نيول شي، دا کار به تر ټولو د کيکه (دقيقه) او کټور وي.

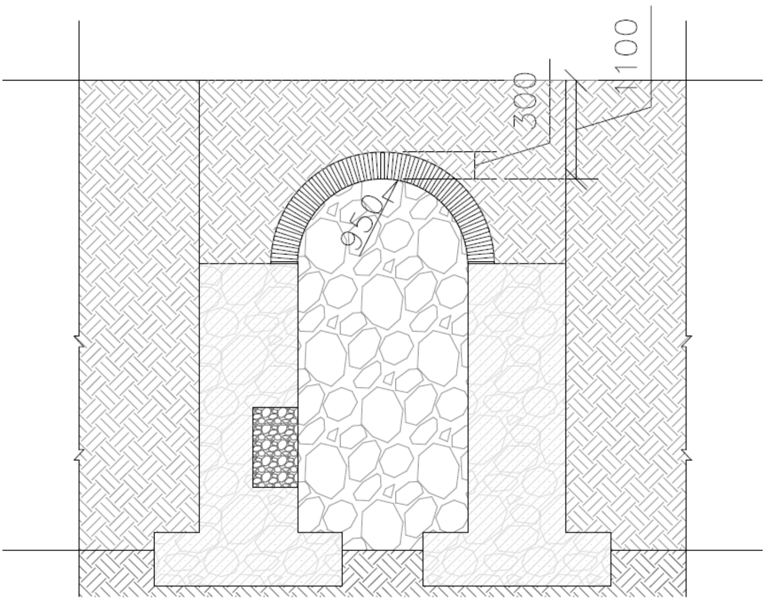

۱۰ پريـــک

د خونو يا کوټوچټونو بېلګې نقشه (پرېک يا برش)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

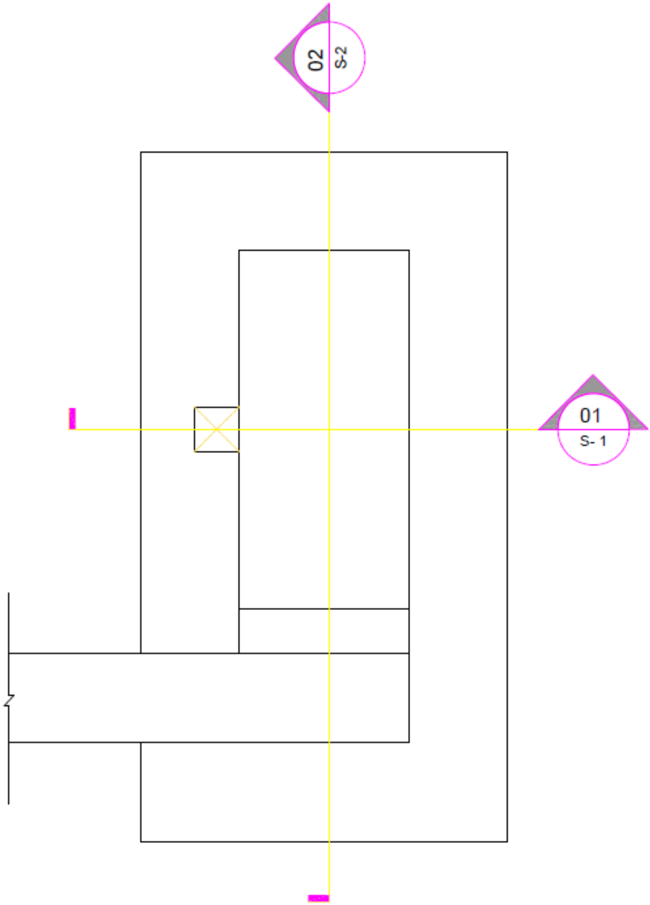

د خونو يا کوټوچتونو بپلګې نقشه (پلان)

(c) ketabton.com: The Digital Library

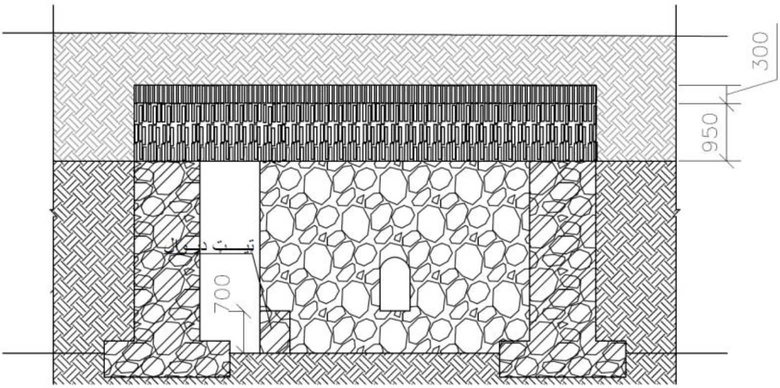

۰۲ پرېـــک

د خونو یا کوټوچتونو بېلګې نقشه (پرېک یا برش)

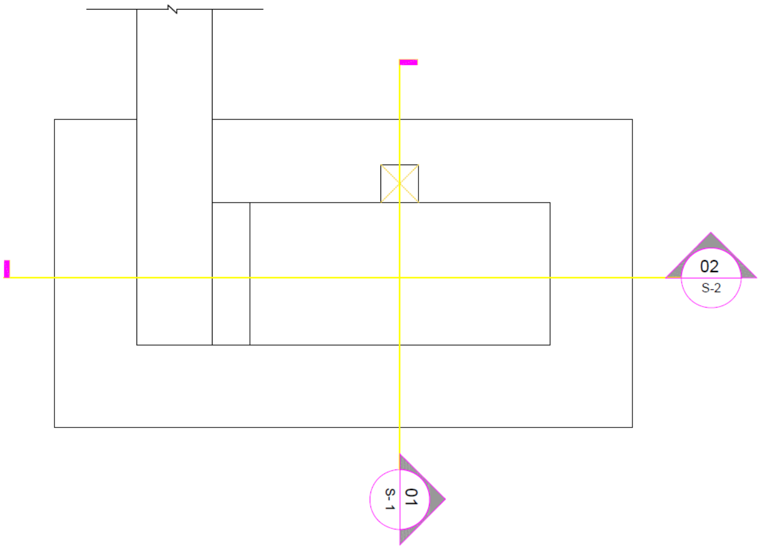

د خونو یا کوټوچتونو بېلګې نقشه (پلان)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

سمڅې:

که چېرې مونږ د يوې کوټې نه بلې کوټې ته کومې چې د لنډو دالانونو (دهليزونو) په مرستې سره يوه ځای شوي سمڅو ته رسېږو، کومې چې په غونډيو او غرونو کې شتون لري.

دا سمڅې خورا ژورې دي ما هم کوښښ وکړ چې يوه څه په يوې سمڅې کې ور د ننه شم، مګر د تخنيکي وسايلو نه درلودلو سره وړاندې تګ نه لاس بر سر شوم.

د سمڅو په پيل برخو کې چېرې چې ورته طبعي رڼا او اوا (هوا، اکسيجن) رسېږی کوولای شو د ننه لاړ شو.
مګر وروسته د تيارې او اوا (هوا، اکسيجن) کمښت سره مخ کېږو چې وړاندې تګ په عادی حالت کې نا شونی دی او اړينه ده چې د ځان سره خاص څراغونه او اکسيجن ډبې ولرو.

همدا راز کېدای شي په سمڅو کې ژوي او ځناور هم شتون ولري، لازمه ګڼم چې هر راز څېړنې په سمڅو کې د عصري تکنالوژۍ په مرستې سره، تر سره شي.

په شاوخوا غونډيو او غرونو کې ډېرې سمڅې شتون لري کومو مخو ته چې هېڅ استوګن ځايونه، ودانۍ نه په سترګو کېږي، د مالوماتو (معلوماتو) پر بنسټ داسې ښکاري چې دا سمڅې د مسو پلټنې او استخراج په موخو د پخواني شوروي اتحاد او خاصتآ هغوی له خوا زمونږ د هېواد نيونې (اشغال) په وخت کې، تر سره شوې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

په نړۍ کې د خلکو مېشتېدو لاملونه:

که مونږ پخوا پير ته پام واچو او د مېساپټاميا يا ميسوپوتاميا (بين النهرين) ښار په هکله معلومات په ځير سره ولولو، کولای شوو د هغه منځ ته راتلو لاملونو باندې پوی شوو.

عربان دې ته جزيره وايي، خو په عمومي ډول هغه سيمې ته ويل کيږي چې له شمال ختيځ څخه د زغروس غرونو او له سويل لويديز څخه د عربي پليټيو تر څنګ پورې محدوده وي او په جنوب ختيځ کې د فارس خليج څخه د تورس ضد پورې غځيږي او په شمال لويديځ کې لوړې ځمکې.

۱ - د ميسوپوتاميا لومړی نومونه:

د لومړي ځل له پاره يونانيانو دې سيمې ته ميسوپوتاميا نوم ورکړ.

ميسوپوتاميا، د رمادي په جنوب کې (د بغداد لويديځ شاوخوا ۱۱۰ کيلومتره)، د فرات په څنډه کې موقعيت لري او د سمررا په ښکته کې د دجلې په څنډه کې موقعيت لري (شاوخوا ۱۱۰ کيلومتره د بغداد شمال - شمال لويديز کې)، يوه چپه ځمکه ده.

۲ - د سمندر له سطحې د ميسوپوتاميا لوړوالی

له بغداد څخه د اروندرود تر خولې پورې، د بحر له سطحې څخه د لوړوالی توپير شاوخوا لس متره دی.

۳ - د ميسوپوتاميا اقليم

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د دې په پای کې یوه سیمه ده چې د "هور" په نوم پراخه لندبلونه او ریږونه لري، د منځنۍ تودوخې او د هوا د اوربښت په پایله کې د اوبو مقدار خورا لږ دی، منظم نه دي، میدانونه سخت او وچ او لږترلږه د کال په اتو میاشتو کې د کرنې له پاره مناسبه نه وي.

له همدې امله، کرنه، چې ظاهرا په لسمې میلادي پېړۍ کې د میسوپوتامیا په لوړو او باراني سیمو کې، د میسوپوتامیا په محوري غونډیو کې پیل شوې، په یو وخت کې پخپله میسوپوتامیا کې پیل شوه، د تمدن اصلي مرکز، کله چې مصنوعي اوبولګونه منځ ته راغله، او د اوبو له لارې پراخو ځمکو ته راوړل شوه.

د اوبو لګولو په مناسب ډول، سویلي میسوپوتامیا په یوه میشته ځمکه بدله شوه چې لوی نفوس یې تغذیه کړ.

په پای کې، د جنوبي میسوپوتامیا اوسیدونکو په ٤٠٠٠ میلاد نه وړاندې کې د شمالي میسوپوتامیا کلتوري برتري په غاړه واخیسته، او ښاري دولتونه لکه ایریدو، اور، لارسا، لاګاش، نیپور، اکاد او بابل جوړ شول.

۴ - د میسوپوتامیا اقتصادي فعالیتونه

په میسوپوتامیا کې، کرنیز محصولات، د څارویو پالنه، کب نیولو، د کجور کرنه او د سرې پورې اړوند صنعتونه په اسانۍ سره شتون درلود، مګر لرګي، ډبرې او فلزات په ندرت سره موندل شوي یا شتون نه لري؛ د پایلې په توګه، سویلي میسوپوتامیا د پیل څخه د سوداګرۍ ځمکه وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- د میسوپوتامیا هنري فعالیتونه

په ودانیزو(ساختماني) کارونو کې د ختو کارول، په ختو او ختو باندې د لیکلو هنر او د دې خاورې یوه له ځانګړو نښو څخه دی، میسوپوتامیا بېلا بېلې (مختلفې) ژبې او کلتورونه لري او له ډېرو تاریخي دورو څخه تېرې شوې دي، دا ریښتېنی جغرافیائي وحدت نه لري، تر ټولو مهم د دې نشتوالی دا دایمي پلازمینه ده.

۶ - د میسوپوتامیا تمدن

د میسوپوتامیا تمدن د خپل کثرت او تنوع له پاره پیژندل شوی دی، دې تمدنونو یوه بل باندې تاثیر کړی دی، لکه د اکاډین تمدن باندې د لرغوني سومري تمدن نفوذ او د اور د دریمې کورنۍ د پاچاهانو نفوذ، چې په میراث کې یوه ترکیب دی.

د Sumerian-Akkadian تمدن، د دویم زریزې په لومړۍ ربع کې.

د میسوپوتامیا تمدن د هیتیانو په دوره کې د ۱۷۰ میلاد څخه وړاندې څخه د اناتولیا لویو سیمو ته رسېدلی.

۱٫۶. د مختلفو علومو په برخه کې

بابلیانو په ریاضیاتو او ستور پوهنه کې لویه ونډه درلوده، حقوقي نظریه د دې تمدن په لومړیو دورو کې وده او ژوره شوه او د قانوني حکمونو په څو سیټونو کې لیکل شوې، چې د کوډونو په نوم پیژندل کیږي، چې د حمورابي کوډ خورا مشهور دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲,۶. په اقتصادي ډګر کې

له لس زره کاله میلاد څخه وړاندې د لوی دایمي استوګنځایونو تر رامینځته کېدو پورې، په میسوپوتامیا کې د پراختیا لاندې مرحلې پېژندل کېدی شي، چې ځینې یې په موازي ډول دوام لري:

د کوچیانو له ژوند څخه بدلون، یا د استوګنې د دایمي یا موسمي بدلون څخه لېږد، چې د ښکاریانو او د ځارویو لومړی ډله وه، په یوه ځای کې د څو کلونو یا حتی د تل له پاره ژوند کول؛ د نباتاتو د تجربوي کښت څخه د حبوباتو اغیزمن او محاسبه شوي کښت ته لېږد؛ د کورونو جوړول او په وینا، په معبدونو کې د خدایانو "جوړول"؛ په هدیرو کې د مړو ښخول؛

د لوښو اختراع چې لومړی د لاس په واسطه جوړ او سینګار شوی او وروسته د څرخ په واسطه؛ د متخصصو مسلکونو پراختیا او د کار ویش؛ او د فلزي تولید.

د زوي کیمي او شنیدار د استوګنې ځایونه چې د یو بل په شاوخوا کې او د راوندوز په شمال لویدیز کې موقعیت لري، د ۱۰ څخه تر ۹ پیړۍ پورې د لېږد دورې پورې اړه لري.

د میسوپوتامیا د ماهوري غونډۍ په پولو کې، د کرکوک په ختیځ کې د جرمو قلعه کې، نږدې درې زره کاله موده تعقیب کېدی شي، شاید دا استوګنځی د ۶۷۵۰ میلاد نه وړاندې په شاوخوا کې رامینځته شوې وي.

حسونة (موصل ته نږدې) او تل ساوان (ساماره ته نږدې)، د میسوپوتامیا په وچه کې تر دې دمه کشف شوي ترټولو زاړه کلي دي چې شاوخوا زر کاله وړاندې تړاو لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳,۶. د کرنې په برخه کې

تال ساوان د باراني کرنې د پولې په سویل کې موقعیت درلود، او په دې توګه دا باید په یوه ډول پر اوبولګولو تکیه کړې وي - حتی د دجلې څخه اوبه راوباسي - او له همدې امله دا یوه تاریخ وړاندې کوي چې وروسته یې د سویلي برخو کې میشته کېدل ممکن وو.

میسوپوتامیا د وسیلو او تجهیزاتو پرمختګ، د اوبو له لارې ټرانسپورټ، او په ځانګړې توګه په دې سیمې کې د معمارۍ پرمختګونو مخ په زیاتېدونکي سرعت تعقیب له پاره ترټولو مناسب ځای د ایریډو ښار دی چې په تاریخي وختونو کې د سومریانو خدای اینکي پیروانو مرکز و.

۴,۶. د معمارۍ په ډګر کې

د ایریډو معبد معمولا د بابل د دورې په وروستیو کې د مذهبي ودانیو لومړۍ بېلګه ګڼل کېږي، د بېلګې په توګه، زیګورات، د اریېک (اروک / اریخ، لرغوني سومیرین ښار) د لویو معبدونو په جوړولو سره، د څلورمې پېړۍ په پای کې او د پای په شاوخوا کې د معمارۍ وده د دریم زریزې په پیل کې دا خپل اوج ته ورسېد.

لکه څنګه چې د میسوپوتامیا د خلکو توکمیز هویت معلوم نه دی، د پخوانیو تاریخي استوګنځایونو د ټولنیز تنظیم په اړه هیڅ معلومات شتون نلري، د یوه کلي په مطالعه کې، دا ممکنه نه ده چې د "حکومت" یا د سیمه ایزو اړیکو په اړه خبرې وشي، کوم چې ممکن د یوه واحد مرکز له خوا تسلط شوی وي.[۲]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د استوګنې غونډۍ انځور

که چېرې مونږ د سيمې استوګنو کورونو ته نظر واچوو د هغه وخت د خلکو ښه سوچ په معمارۍ کې ته غاښ په ګوته کوو او حيرانيږو چې هغوي په پخوا پېړونو کې مخکې تر دې چې پر ودانيو پيل کړي، لمړې يې شاوخوا سيمې کتلې، د استوګنې له پاره يې اوچتې غونډۍ ټاکلې او بيا وروسته يې الته د کورونو په جوړونې، لاس پورې کړې دی.

د داسو کورونو جوړونه لاندې ګټې لري:

۱. داسې غونډۍ هېڅکله د سېلابونه، واورو ښويېدو (برفکوچ) او د غره ډبرو غورزېدو تر اغېزې لاندې نه راځي.

۲. داسې غونډۍ د ورځې له خوا پوره لمر او خلک کولای شي ترې ډېره ګټه واخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

۳. کورونه په داسې غونډیو کې د ښې اوا (هوا) نه برخمنې او خورا ښه طبعي باد په کورونو کې چلیږي.
۴. د کورونو جوړونه په داسې غونډیو کې تر لوړ امنیت نه برخه منې وي.
۵. دا کورونه د هرې خواوو نه لید لري.
۶. د سیمې خلک کوم چې د ورځني دندو، اوبو راوړنې له پاره ښکته سیمو ته تګ او راتګ کوي، همدا راز کوشنیان او ځاروي کولای شي په آسانه توګه یې و مومي.
۷. د داسې کلیو پته ور کونه هم ډېره آسانه او هر کس (څوک) کولای شي په ساده توګه یې و مومي.
۸. په داسې کورونو کې واوره او د باران اوبه نه ایساریږي او په ډېرې چټکۍ سره د کوشنیو ویالو کیندونو سره لاندې سیمو ته ښکته کیږي.
۹. د کورونو جوړونې مواد یې ځایي ډبرې او خاوره ده.
۱۰. د ډبرو په کار کې هم د خاورو نه کار اخیستل شوی دی.
۱۱. دېوالونه یې د پخسې دي.
۱۲. د ډبر کارکې یې دوې ډوله تیرې چې یوه ډول یې کلوله یا ګردې تیرې چې د غونډیو شاو او خواوو نه ټولې شوې او کارېدلې دي، او ځینې نورې یې د سمڅو نه کیندل شوي او د کار سیمو ته لیږدول شوي دي.
داسې ډېرې لږې تیرې ښکاري چې د غونډیو تیرې ماتې شوې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د غونډيو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د غرونو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د غونډيو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د غونډيو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د غونډیو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د غونډیو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د غونډیو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د غونډیو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د غونډيو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د غونډيو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د غونډيو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غونډیو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د غرونو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غونډيو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

د غونډيو په سرونو کې د استوګنو کورونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

د میس عینک د کان کیندنې په ساحه کې د لرغونې دوو کلیو څخه یوه اوس هم شتون لري
[انځور د فرانز جې مارتې له خوا]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

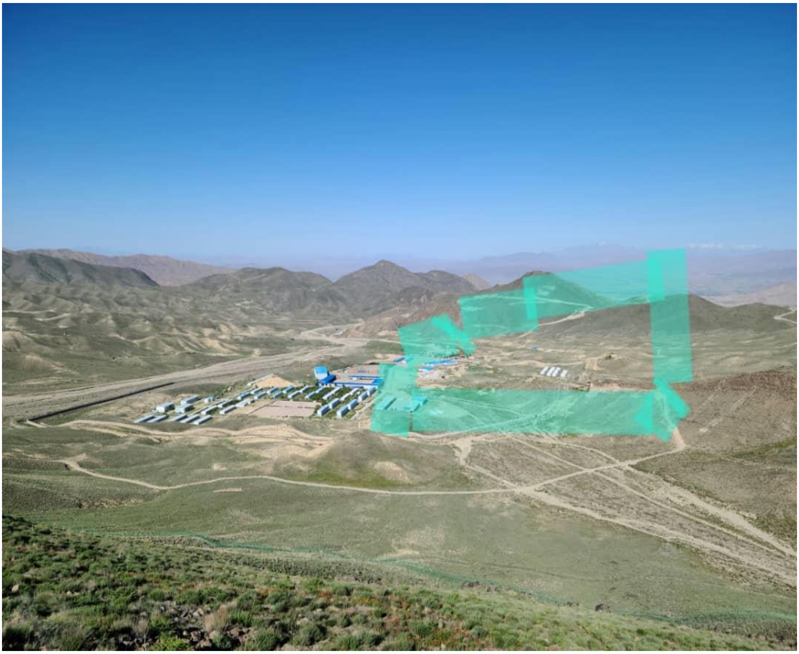

د عینک مسو سیمې کې د ولي با با کلي (استوګن کلی) چې اوس مهال د امنیتي اړتیا په موخې تش (خالی) شوی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عينک مسو سيمې کې د ولي با با کلي (استوګن کلی) چې اوس مهال د امنيتي اړتيا په موخې تش (خالی) شوی دی

د لومړي انځور په شنې کرښې مينځ کې سيمه د ولي با با قريې په نوم يادېږي چې ۰۱۳ او ۰۰۳ مشهورو لرغونو سيمو ترمينځ شتون (موقعيت) لري، تر دې دمه، يواځې جومات يې جوړ پاتې او نور څه له منځه تللی او په سترګو نه ليدل کېږي (ښکاري).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو سیمې کې د ولي با با کلي (استوګن کلی) چې اوس مهال د امنیتي اړتیا په موخې تش (خالی) شوی او یواځې جومات یې روغ پاتې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو سیمې کې د ولي با با کلي (استوګن کلی) چې اوس مهال د امنیتي اړتیا په موخې تش (خالی) شوی او یواځې جومات یې روغ پاتې دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو سیمې کې د ولي با با کلی (استوګن کلی) چې اوس مهال د امنیتي اړتیا په موخې تش (خالی) شوی دی

په دوه وروستیو انځورونو کې هم د ولي با با قریه ده چې اوس چینایانو کمپ شمال خوا (طرف) ته شتون (موقعیت) لري او چینایانو په کې څو بلاکونه هم جوړ کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بودايي ستوپاوې:

ستوپا ("ستوپا" په سنسکرت کې د ډهیر له پاره ده) د بودا معمارۍ یوه مهمه بڼه ده، که څه هم دا د بودیزم څخه مخکې دی.
دا عموما د مقبرې یادګار ګڼل کېږي - د ښخولو ځای یا د مذهبي شیانو له پاره ځای ته وایي.

د عینک مسو سیمې ستوپا وو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو سیمې ستوپا وو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو سیمې ستوپا وو انځور

درې ډوله جوړښتونه د لومړني بودیزم له مذهبي معمارۍ سره تړاو لري:

۱. د صوفیانو عبادتګاه وې (ویهارونه)،

۲. د اثارو د عبادت ځایونه (ستوپا)،

۳. زیارتونه یا د لمانځه تالارونه (چیتاس، چې د چیتیا ګراهاس په نوم هم یادیږي)، چې وروسته په ځینو کې د مندرونو په نوم یادیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

سانچي ستره ستوپا:
د سيمې ځانګړتيا د سانچي لوی ستوپا ده چې زرګونه کاله د مخه د امپراتور اشوکا له خوا تاسيس شوې او په نړۍ کې د ځينو غورو بودايي هنرونو سره سينګار شوې ده.

په سانچي کې لويه ستوپا په سيمې کې د بوداپانو د عقيدې مرکز و، ځکه چې دا په دريېمه پېړۍ کې د امپراتور اشوکا له خوا جوړه شوې وه.

د بودا ستوپا په اصل کې د تاريخي بودا او د هغه د ملګرو د ځمکې پاتې کېدو له پاره جوړې شوي او تقريبا په دوامداره توګه د بوديزم په مقدس ځايونو کې موندل کيږي.

د مندر او ستوپا ترمنځ توپير:
معبدونه ډيری وختونه د خدايانو او څارويو په شکل کې د ډبرو ساتونکو سره دروازې هم لري.

ستوپا د زنګونو په څير شکل لري او ممکن يوه ډول اثار ولري (هغه څه چې بودا له ځانه سره وړل يا د بودا د بدن ځيني برخې لکه د ميخونو ټوټې)، د بودا ليکنې يا د بودايي راهبانو پاتې شوني دي.

د موريان امپراتور اشوکا:
ستره ستوپا (د ستوپا نمبر ۱ په نوم هم يادېږي) اصل کې په دريمه پېړۍ کې د موريا امپراتور اشوکا له خوا جوړه شوې وه او داسې انګېرل کيږي چې د بودا د ايرو کور دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سټوپا سمبول:

سټوپا د سولې او مینې سمبول دی، د بودا اثار په بنسټ او سر کې ځای په ځای کوي. ویشالي هغه ځای دی چیرې چې بودا د خپل نروانا څخه د مخه خپل وروستی واعظ تبلیغ کړ.

د سټوپا جوړل:

لومړی، د ښه کیفیت ډبره باید وموندل شي، استخراج شوي او هغه ځای ته لیږدول شوي چې ډیری وختونه د نوي ودانۍ له پاره په احتیاط سره غوره شوي. دوهم، د ډبرو دا ناځاپه بلاکونه باید شکل شي، په ستنو و پوښل شي، او د دیوالونو، پوړونو او چتونو له پاره ډبرو تختې (تخته سنګ) و موندل شي.

د سټوپا مانا (معنی)

سټوپا ("سټوپا" په سنسکرت کې د ډهیر له پاره ده) د بودا معمارۍ یوه مهمه ښه ده، که څه هم دا د بودیزم څخه مخکې دی.

دا عموما د مقبرې یادګار ګڼل کیږي - د ښخولو ځای یا د مذهبي شیانو له پاره ځای او یا په ساده ډول، سټوپا د خاورو خځلو غونډۍ چې د ډبرې سره مخامخ ده.

د سټوپا اصلي برخه:

د سټوپا ګنبد په لاندینۍ برخه کې یوه، دوې یا درې سلنډر ډوله چتونه یا بیسل حلقې لري، چې کله ناکله یوه تخته جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

په پورتنۍ برخه کې، ګنبد مربع خونه لري، کوم چې یو کلک جوړښت دی او مربع پلان لري، بیا یوه یا څو سلنډر راشئ، سپیر او پاینکل چې یوه منار او کرسټال لري.

د سټوپا جوړ ښت:

۱. سټوپا هغه غونډۍ وې چېرې چې د بدن پاتې شوني یا د بودا له خوا کارول شوي شیان ښخ شوي وي، نو دا ټول سټوپا مقدس ګڼل کیده که څه هم سټوپاوې د بودا څخه مخکې هم شتون لري مګر دوی په ټوله کې (عمده توګه) د بودیزم سره تړاو لري.

سټوپا پنځه اساسي جیومیټریک انځورونه (شکلونه) چې د پنځو عناصرو سره مطابقت لري:

۱. ځمکه

۲. اوبه

۳. اور

۴. اوا(هوا)

۵. فضا

له هغې څخه نړۍ او د هغې د ننه ټول اټومونه جوړ شوي دي. برسېره پر دې، د سټوپا ټول شکل د ناست بودا انځور ته نږدې او ورته والی لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

عبادت په سټوپا وو کې:
له کومه وخته چې سټوپا ، د خدای بودا سپیڅلی استازی، بودا چې دواړه په تایلینډ او نورو هېوادونو کې ژوند کوي د دې باور سره د سټوپا عبادت کولو له پاره زیارت ته لاړ چې دا سفر به د هر ډول خطر څخه ځان وساتي.

د سټوپا پیدایښت:
سټوپا د غونډۍ په څېر جوړښت دی چې د بودایی راهبانو اثار لري، دا د پام کولو (مراقبت) ځای په توګه کارول کېږي او ډیری سټوپاګانې تر ۲۳۰۰ کلونو پورې زاړه او یا شا لید (تاریخ) لري.

په نړۍ کې لومړی سټوپا:
د سټوپا ترټولو پخوانی ژوندی بېلګه په سانچي (مدیه پردیش) کې ده او دا سټوپا د نړۍ یوه تر ټولو لوړو یادګارونو څخه دی چې په ۱۰۳ متر (۳۳۸ فوټ) کې ولاړ دی او د ۲۹۰ متره (۹۵۱ فوټ) اوږدوالی (طول) لري.

اصلي سټوپا شاوخوا ۵۵ متر (۱۸۰ فوټ) لوړوالی درلود او د ډیرو پاچاهانو له خوا ترمیم شوی وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د سټوپا نوم:

د مهابودي سټوپا، بود ګیا د هغه ځای په توګه پیژندل شوی چېرې چې د خدای بودا روښانتیا تر لاسه کړې، دا سټوپا شاید د بودا په مذهب کې تر ټولو مهم جوړښت وي.

د سټوپا کارونه:

په یوه معبد کې ممکن د بودا په سلګونو مجسمې او نقاشۍ وي، نو د دې ټولو په څېر ورته سجده کول د باور وړ ګڼه نه ده، د دې وړتیا سربېره چې د دورې وهل یا ګرځېدلو (په پښو سره) څخه رامینځته کېږي کله چې د معبدونو یا سټوپا وو شاوخوا ګرځېدل، دا ښه ده چې لاسونه د وړتیا راټولولو له پاره وکارول شي.

تر ټولو لوی سټوپا (Jetavanaramaya):

دا سټوپا په انوراډاپورا یانې (یعنې) په شمالي مرکزي ولایت او سریلانکا هېواد کې شتون لري.

١. اصلي لوړوالی: ١٢٢ متر (٤٠٠ فوټ)

٢. اوسنی لوړوالی: ٧١ متر (٢٣٣ فوټ)

د دواړو لوړوالو پرتله کولو سره په روښانه توګه ښکاری چې د وخت په تېرېدو، د طبعي حوادثو او د وختونو پاچاهانو د نه پاملرنې له امله پورتنۍ برخې یې چې ٥١ مترو ته رسېږي، نړېدلې او له منځه تللې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ستوپا په اړه په زړه پورې حقایق:

په سانچي کې لوی ستوپا د هند معمارۍ یوه مهم یادګار دی او د هند یوه له پخوانیو ډبرو ودانیو څخه بلل کیږي.

دا په دریېمه پیړۍ کې د موریا واکمن اشوکا لوی له خوا ټاکل شوی و.

دا بودا د آثارو په سر کې د بنسټیز نیمه کره خښتو ودانۍ سره پیل شوه.

د بودا دعا:

برهما ساهمپتي، چې د مهابراهما ترټولو لوړ پوړی بلل کیږي، هغه دیوتا و چې د بودا څخه لیدنه وکړه کله چې هغه روښانتیا ترلاسه کړه، او هغه یې وهڅول چې انسانانو ته د مذهب درس ورکړي.

د بودیزم ۸ سمبولونه یا اته غوره نښې:

۱. قیمتي پارسول

۲. د سپین شنو خولۍ

۳. دوې طلایی کب

۴. د ابدیت غوټۍ

۵. د لویو خزانو ګل لوښی (ګلدان)

۶. د بریا بینر

۷. د لوټس ګل

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. اته خبرې شوي څرخ.

د ستوپا ډولونه:

۱. د سریریکا ستوپا،

۲. پربوګیکا ستوپا

۳. ادېشیکا ستوپا

۴. د بودا ستوپا

د دوی څخه، د سریراکا ستوپا کې د بودا ښخ شوي جسدونه شامل وو، په داسې حال کې چې پربوګیکا ستوپا کې د بودا ښخ شوي توکي شامل وو مګر د ادېشیکا ستوپا د یادګار په توګه جوړه شوه.

د اسیا تر ټولو لوړ ستوپا:

دا په واټ فرا پاتومماچیدي راتچا وورا مها ویهان (تای: วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร) په مرکز ناوخوم ښار کې شتون (موقعیت) لري.

په نړۍ کې ترټولو لوړ ستوپا، د هغې سر لوړوالی ۱۲۰,٤٥ مترو ته رسېږي، او د هغې د بنسټ (بېس، تهداب) چوکات (فریم) ۲۳٥,٥۰ متره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ستوپا اهمیت:

ستوپا د بودایي معمارۍ ترټولو مهم مذهبي جوړښت دی، دا یوه غونډۍ یا نیمه کره ده چې د بودا د روښانتیا استازیتوب کوي او د بودا د ایرو په څیر د بودا مقدس اثار لري.

همدا راز دا د بودا د لمانځه د تالار مرکزي ټکی (نقطه ده) دی او ډیری مراسم د ستوپا شاوخوا ترسره کیږي.

د ستوپا کېښودل:

د بودا ذهن په دودیز ډول د ستوپا له خوا نمایش کیږي کوم چې باید د بودا عکس ښي خوا ته کېښودل شي یا د بودا لاندې که چېرې محراب (عبادت خوا، عبادت) څو درجې ولري او په محراب کې شیان د پناه ځای درې ګانې هم استازیتوب کوي.

د ستوپا شکل:

ځینې یې خاورو ته سپارل شوي، مګر ځینې وختونه دوی په ناست، مراقبت موقعیت کې ښخ شوي، د ځمکې ټوټی دوی پټ کړل.

په دې توګه، د ستوپا ګنبد شکل د هغه چا استازیتوب کوي چې په مراقبت کې ناست و لکه د بودا په څېر، کله چې هغه د څلور عالي حقیقتونو روښانتیا او پوهه ترلاسه کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ستوپا بڼه:

د بودا ستوپا په بڼه مذهبي ودانۍ، د ګنبد په څېر (شان، شکل) جوړښت، په هند کې بودا د سپېڅلو آثارو ذخیره کولو د یادګاري یادګارونو په توګه، کارول پیل شوي.

د عینک مسو کان ته څېرمه د ستوپا څېړنیز انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو کان ته څېرمه د ستوپا یوې برخې اندازه کولو انځور

د عینک مسو کان ته څېرمه د ستوپا یوې لاندینی برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو کان ته څېرمه د ستوپا یوې برخې اندازه کولو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو کان ته څېرمه د ستوپا یوې برخې اندازه کولو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۰۴۹ سيمې د ستوپې يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

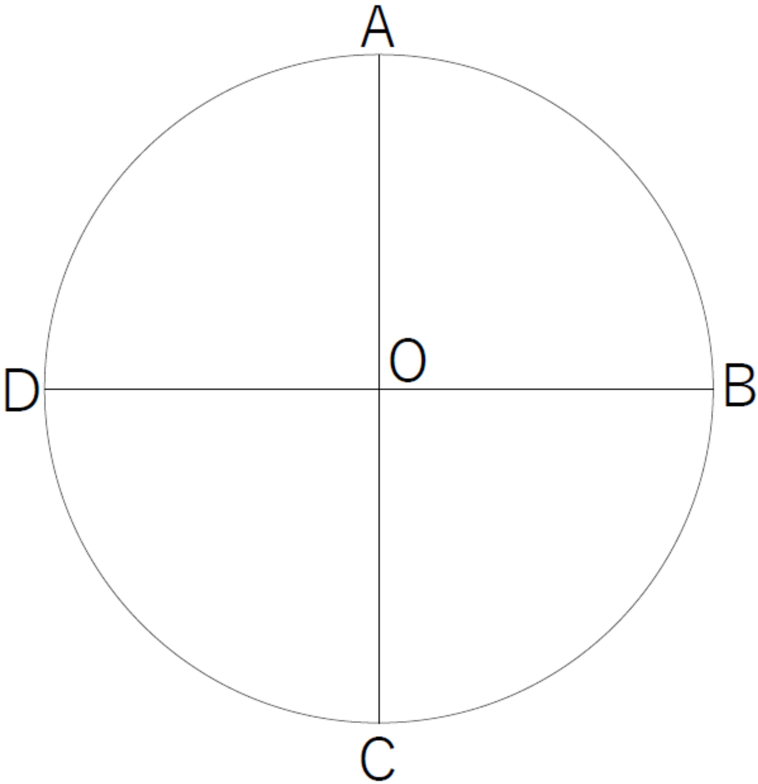

د ستوپا د قاعدې رسم لار (طریقه) لمړی پړاو

(c) ketabton.com: The Digital Library

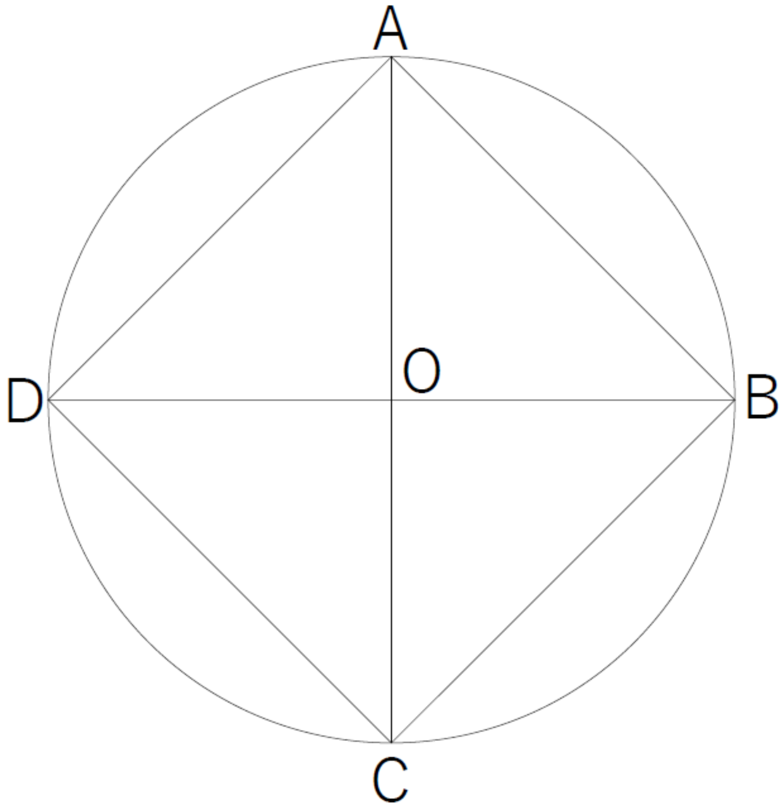

د ستوپا د قاعدې رسم لار (طريقه) دوېيم پړاو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

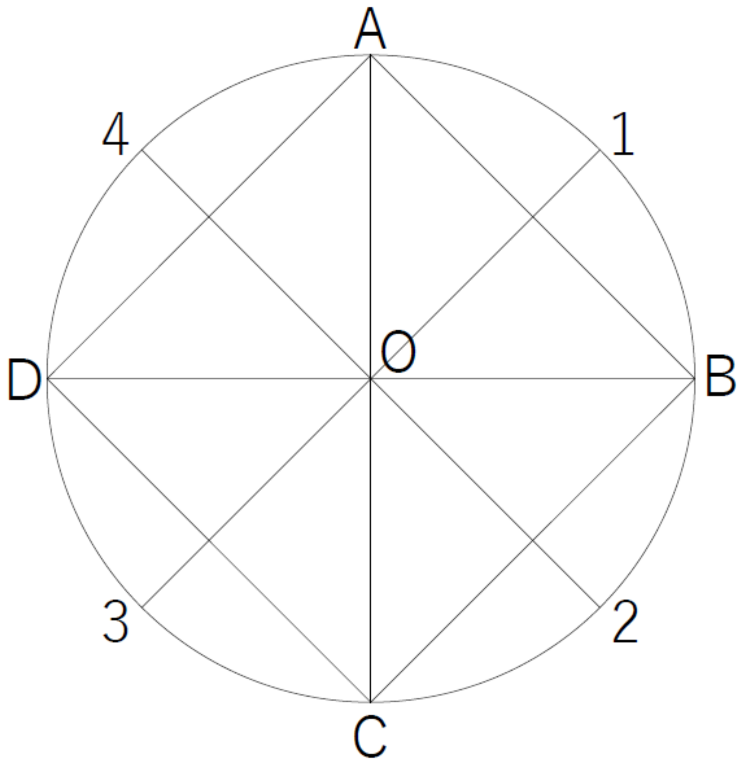

د سټوپا د قاعدې رسم لار (طريقه) دريیم پړاو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

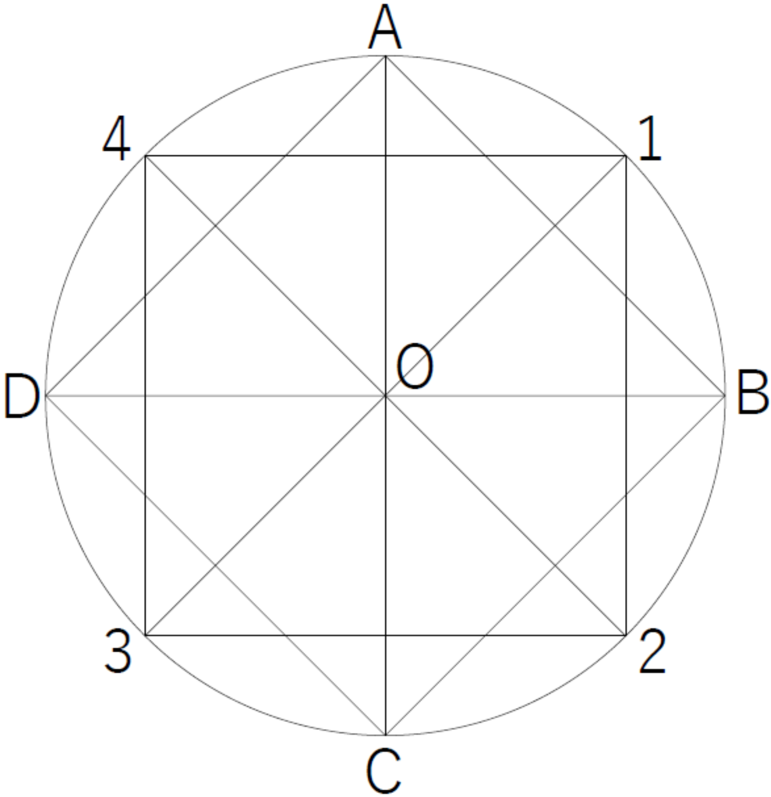

د سټوپا د قاعدې رسم لار (طریقه) څلورم پړاو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

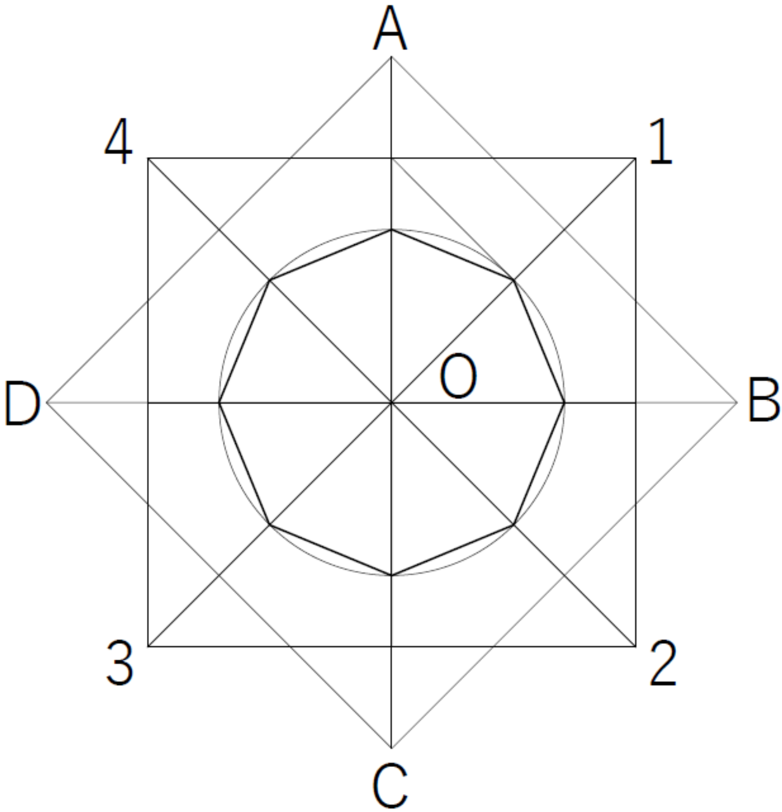

د سټوپا د قاعدې رسم لار (طریقه) پنځم پړاو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

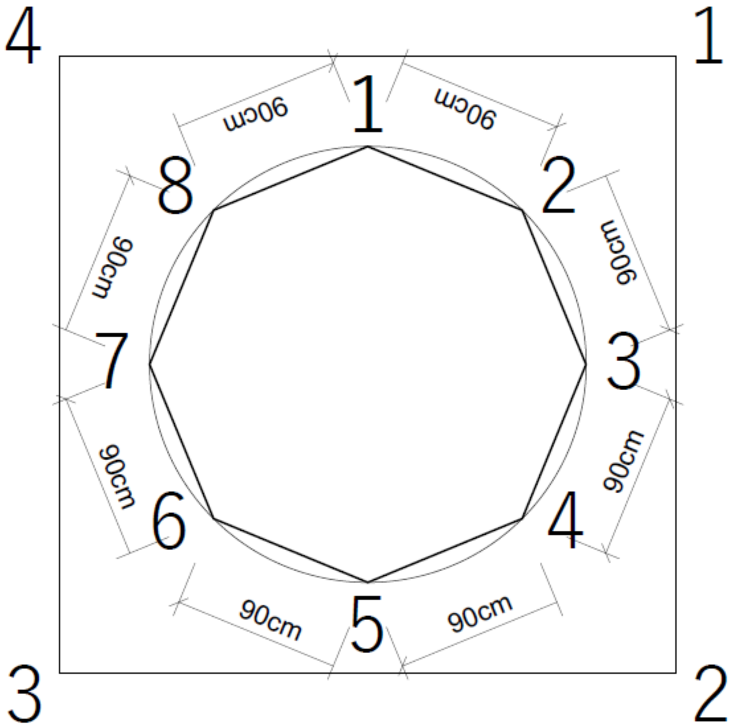

د ستوپا د قاعدې رسم لار (طریقه) شپږم پړاو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

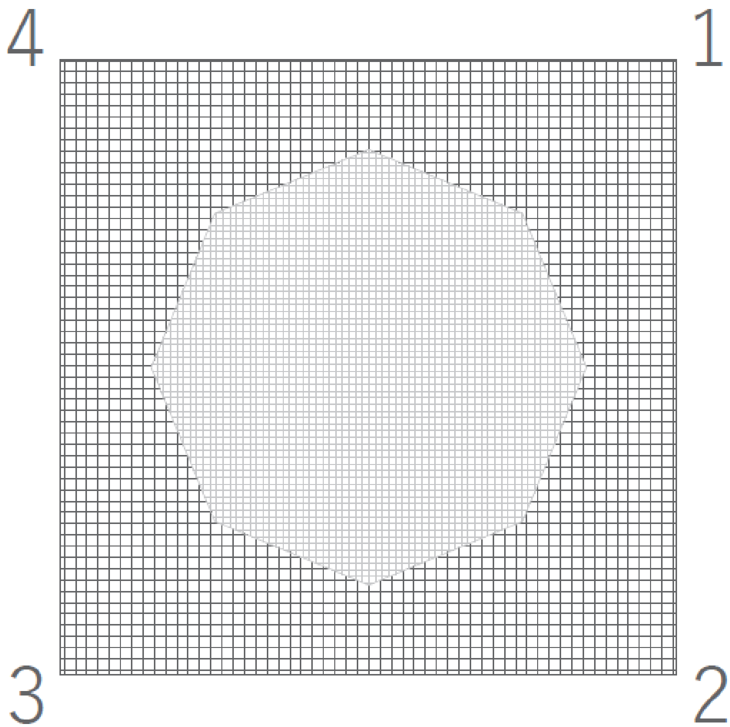

د ستوپا د قاعدې رسم لار (طریقه) اووم یا وروستی پړاو

د ستوپا پلان یا پاسنی لید:

زما په اند او څېړونو داسې ښکاري چې یوه ستوپا د تخنیکي رسم پر بنسټ او اساس، لمړی یوه حلقه (دایره) رسم شوې کومه چې په حلقوي بڼه (شکل) د بودیزم پیروان د عبادت په توګه کاروي، بیا وروسته دغه حلقه (دایره) پر څلورو منظمو برخو وېشل شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دغه څلوریزه (څهار ضلعی) ۱۲۰ سانتئ په اندازه (په ځینو ستوپا وو کې) لوړه شوې ده او بیا وروسته دغه څلوریزه په اته ایزه (هشت ضلعی) وېشل شوې ده.

دا وېش د تخنیکي رسم پر بنسټ تر سره او د حلقې د مرکز نه پیل شوی او د څلوریزو ژئ ته نه رسېږی، نو ځکه د ژئ څخه اندازه (فاصله) لري.

دا مېچې (فاصله) د څلورو خواوو نه په یوه شان ده، دا په دې مانا (معنې) ده چې د ستوپا په جوړونې کې د دایرې نه کار اخیستل شوی دی او ټولې اندازې (فاصلې) یې د حلقې (دایرې) مرکز نه په یوه شان دي.

د ستوپا څلوریزې یوه د بل سره توپیر لري، کوم ستوپا چې ما په پورتینو انځورونو کې اندازه کړې ده، هر اړخ یې ۳۳۳,۳۵ سانتي ده.
د ځینو اته ایزو (هشت ضلعي) هر اړخ یې ۹۰ سانتي ده، که چېرې مونږ دا د عصري تکنالوژۍ (کمپیوټر) او په اټوکاد پروګرام کې وکاړو(رسم کړو) د دایرې شعاع به ۲۳۵,۲۱ سانتئ ته، ورسېږي.

همدا راز د اته ایزې (هشت ضلعی) لوړوالی په هر ستوپا کې یوه شان نه دي او یوه یې د بل سره توپیر لري.
که چېرې مونږ تناسب په پام کې ونیسو د اته ایزه (هشت ضلعی) لوړوالی به د څلوریزې لوړوالی په پرتله، دوې برابره وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

په نورو ملکونو کې ستوپاوې ډېرې لوړې دي او د اته ایزې د پاسه بیا څلوریځې او نور هندسي شکلونه په سترګو کېږي.

څرنګه چې د عینک مسو کان ته څېرمه ستوپاوو پورتنۍ برخې د وخت په تېرېدو او طبعي حوادثو منځ ته راتلو سره، ویجاړې شوې او د وخت شاهانو د نه پاملرنې سره ورو، ورو تر خاورو لاندې شوي دي.

د بده مرغه د عینک مسو سیمې ټولو ستوپاوو پاسنۍ برخې نړېدلې او مونږ نه شو کولو د اندازه کولو(اندازې اخیستلو) سره د شتون (موجوده) پاتې څخه، دقیقه اندازه واخلو او رسم یې کړو.

د ستوپا مخامخ لید (نما):

که چېرې مونږ شته (موجوده) ستوپاوې (ستوپا ګانې) په ځیر سره وګورو، پوهېږو چې ټولې ستوپاوې د تجربه لرونکو ختګرو، معمارانو او کاریګرانو په خواریو، هغه وخت امکاناتو او د سیمې ډبرو او خاورو نه په ډېرې ښې توګې یا په مهارت سره جوړې شوې او سر ته رسېدلې دي چې مونږ یې تر اوسه کولای شو په ښې توګه وګورو او د هغه وخت معمارۍ نه، ګټه واخلوو.

د څلوریزې په مخامخ لید یانې په ژبیو کې تیږو یا ډبریزې ستنې (پایې) لیدل کېږي چې دا ستنې د څلوریزې په منځ کې هم لیدل کېږي او دا ستنې د نرېیو(پتلیو، نازکو) تیږو یا ډبرو څخه په ډېر ښه تناسب او مهارت سره، جوړې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دا نرۍ تيرې يا ډبرې يوه د بل په سر ايښودل شوي او د دوې تيرو يا ډبرو تر منځ د خټو مصاله (مصالح) کارول شوې ده.

دا تيرې يا ډبرې د ستنو په لومړيو کتارونو (قطارونو) کې پلنې او ورو، ورو نرۍ کيږي او وروسته بېرته پلنيږي.

دا کار د معمارۍ په ښه سوچ سره، تر سره شوي او ښه تناسب هم لري.
ستنې يا پايې په پورتنۍ برخې کې يوه د بلې سره د نيمګړې شپږيزې (نيمه شش ضلعی) سره نښلول شوې دي.

دا نيمګړې شپږيزې د دوو نرېيو تېرو يا ډبرو څخه ځنګ تر ځنګ ښکاري او په پلنوالي (ضخامت) سره کارول شوي چې مونږ يې په پورتنيو انځورونو کې، په روښانه توګه ليدلی شوو.

يادې ستنې او نيمګړي شپږيزې د ستوپا پر مخ يا روښانه توګه کارول شوي او نورې برخی يې بېرته (د ننه، وروسته، څټ ته، شا ته) په خورا سوچ او زيرکتيا سره، تر سره شوې دي.

دا کار يا طرحه په اته ايزې برخې کې هم تر سترګو کيږي کومې چې په خورا مهارت سره جوړې شوې دي.

د دوو ستنو تر منځ برخه د تاخچې (تاقچې، طاقچې) به بڼه ليدل کيږي.

د تاخچو پر سر څو کتاره (قطاره) نرۍ تيرې يا ډبرې کارېدلي او د هغه نه وروسته بيا د معمارۍ يوه ښکلي دود (سبک، سټايل) څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

کار اخیستل شوی کوم چې کوشنیو کوټو په شان ښکاري، د یادو کوټو لاندې برخه یې وروسته او پورتنۍ برخه یې وتې (وتلې) ده، دا ډول کار ته په اوسنۍ معمارۍ کې کرنیز(کرنیس، پیک) هم وایي.

مګر په ځینو سټوپاوو ځلوریزې برخې کي کرنیز نه په سترګو کېږي او کرنیز په دوېیمې برخې یانې اته ایزې کې تر سترګو کېږي.

د شته (موجوده) سټوپاوو نه داسې ښکاري چې په لمړي پړاو کې د ځلو ریزې شاوخوا یې جوړې شوي، بیا وروسته منځ یې د خاورو او کوشنیو کاڼو مخلوط څخه ډکې شوې وي او وروسته یې د دوېیم پړاو یانې اته ایزې کار پیل شوی وي.

د دې خبرې پخلي له پاره باید ډېرې څېړنې او د اوس وخت عصري تکنالوژۍ ایکسرې کمرو څخه کار واخستل شي، زه د پورته خبرې پخلي د پاره د هر راز کیدنې سره خلاف (مخالف) یم، ځکه دا کار کېدی شی د سټوپا د لا ورانېدو سبب وګرځي.

په زینو سټوپاوو د دوېیم پړاو یانې اته ایزې کې دا کار دوې واره په بېلا بېلو تناسبونو کې کارول شوي دي.

همدا راز په ځینو لوړو او اوچتو سټوپاوو کې درېیم پړاو هم شتون لري چې په پلان کې د ځلوریزی په څېر(شان) تر سترګو کېږي.
په ټولو سټوپاوو کې نازکه (ورقي) تیږې یا ډبرې کارول شوې کومې چې د نږدې سمڅو (غارونو) نه ماتې او رواړل شوې دي.
که چېرې مونږ په ځیر سره د سمڅو تیږو یا ډبرو ته وګورو، شاو خوا تیږې یا ډبرې په ولاړه (نېغه)، نرۍ (ورقي) توګه لیدلی شوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

چې په اسانه توګه او ډېرو معمولي وسايلو کارولو سره ماتې شوې او سيمې ته لېږدول شوې دي.

داسې نښې نښانې نه په سترګو کېږي چې دا تيږې يا ډبرې د غټو او لويو ډبرو څخه توګل شوې وي خو داسې بريښي چې دا تيږې يا ډبرې د څټک (چکش) وهلو سره څه منظمې شوې او څلوريز(مربع) يا مستطيل فارم ته اړول شوي وي او مونږ يې د پخلي له پاره په لاندې انځور کې کتلی شوو.

د تيږو يا ډبرو څلور اړخيز فارم (شکل) ته ورته انځور

د ځينو شواهدو څخه داسې څرګنديږي چې د ستوپاوو جوړونې (بشپړ پدو) نه وروسته مخ ليد يې اخيړ شوې وې.

په اخيړ کې يې هماغه خاوره کارول، کومه چې د تيږو يا ډبرو کړنو(کارونو) کې تر سره شوې وي.
دا کار د بودايي څلورمې او پنځمې پيړۍ اړوندو پاتې شونو ودانيو کې هم تر سترګو کېږی چې د بېلګې په توګه کولای شوو د کابل ښار بالاحصار د ودانۍ څخه نوم واخلوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د دې سټوپاوو مخ یا لید وروسته د اخېر څخه په چونې او یا سپینې خاورو سره، سپین (رنګ) شوې وي.

دا سټوپا په ۲۰۱۳ ساحې کې ده چې د آقاخان فرهنګي بنیاد په مالي لګښت سره ترمیم شوې ده.

که چېرې مونږ په ځیر سره پورتنی انځور وګورو کېدای شي د پورتنۍ لیکل شوېو جملو پخلی وکړي کومه کوشني سټوپا چې په ۲۰۱۳ سیمې کې د آغان (آقاخان) فرهنګي بنیاد په مالي لګښت سره ترمیم شوې ده.
د یادې سټوپا د لاندنې (بېز، بیس یا قاعدې) اندازه یې ۸۰ سانتي متره په ۸۰ سانتی متره او لوړوالی یې د ځمکې نه تر پورتنۍ برخې پورې ۹۰ سانتي متره ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

بله مهمه خبره دا ده چې د ستوپاوو مخ لید اخېړ پخلی کوي چې د تیږو یا ډبرو په پرې کولو کار(برش کاریَ) کې پام ورته نه دی شوی.

همدا راز که چېرې مونږ ځینې شته (موجوده) ستوپاوې په ځیر سره وګورو د مخ لید په ځینو ځایونو کې د اخېړ او سپینې خاورې یا چونې (رنګ) کوشنۍ اندازې اثار وګورو کوم چې د پورتني جملو پخلي وکړي.

د اخېړ پاتې شوې نښې انځور په یوه ستوپا کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې یوې لوړې ستوپا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې یوې لوړې ستوپا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

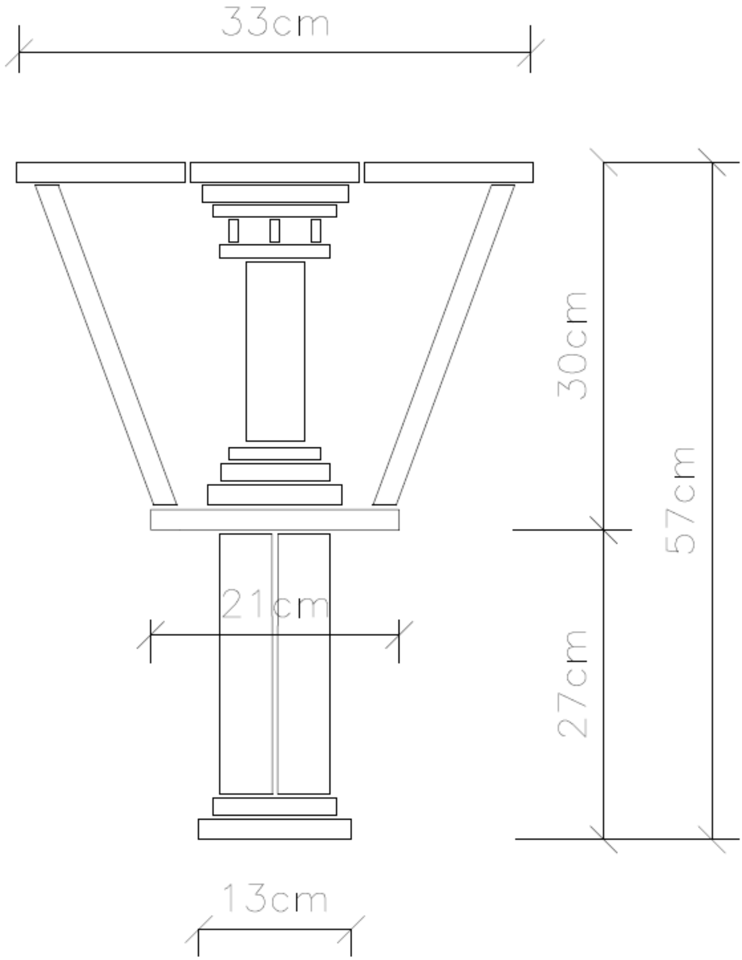

د عینک مسو سیمې یوې لوړې ستوپا د ستنې نخشه (نقشه)

پورتنۍ ستنه (پایه) په ډېر ځیر او ښه تناسب سره جوړه شوې ده، ټولې تیرې یا ډبرې په وتې یا ښکاره ډول او یوې اندازې (کانتولېور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

وتې (وتلې) کومې ته چې په درې ژبې کې (برجسته کارى) وايي، کارول شوي دي.
بيا نورې ودانيزې برخې يې په ډوبې شوى (د ننه، داخل) او منظمې توګه کارول شوې دي.
د ستوپاوو مخ ليد نه کوم اخبېږ چې د وخت په تېرېدو او طبعي افاتو سره له منځه تللى دى، بله او نوې بڼه يې خپله کړې چې په اوسنۍ معمارۍ کې دې لار(ستايل، سبک، روش، طريقه) ته، ترېښې کار (تريشه کاري) وايي.

په ستوپاوو کې نرۍ تيږې يا ډبرې کارېدلي (کارول شوې) دي کېداى شي دا سوچ نني معمارانو ته د هغه وخت د لار په پام کې نيونې سره د ودانيزو چاور په مخ ليد کې نرۍ تيږې يا ډبرې کارول پيل کړې وې او نوم يې پرې ترېښې کار(تريشه کاري) ايښى وي.

په اوسنۍ معمارۍ کې د ترېښې تيږې يا ډبرې کارونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

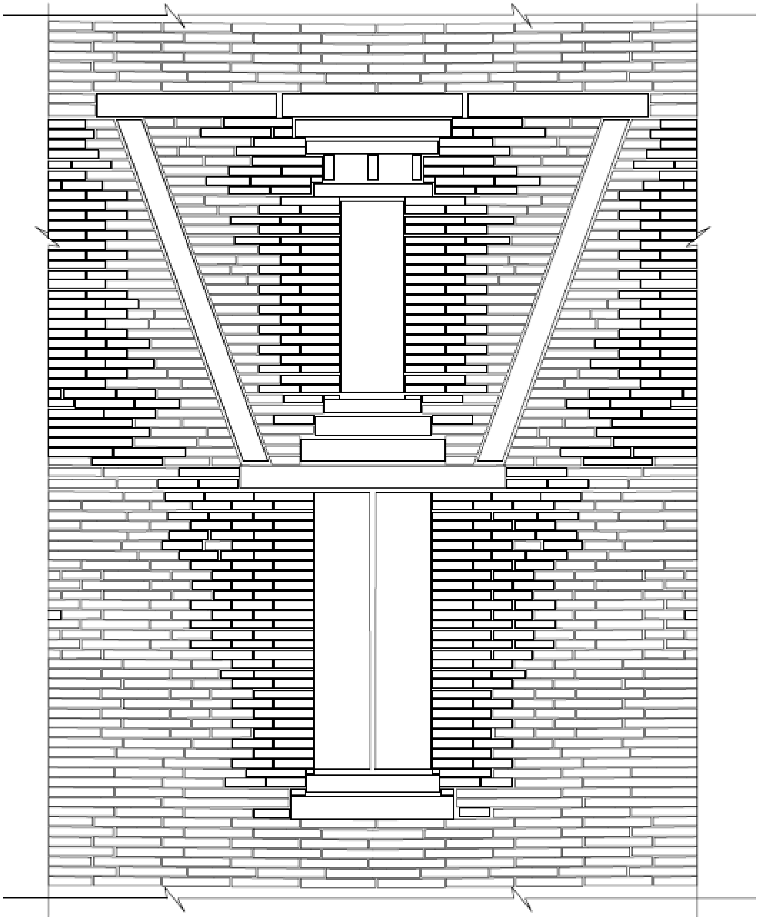

د ستوپا وو جوړښت کې د يوې ستنې (پايې) مخامخ ليد نخشه (نقشه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې یوې لوړې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د لويې ستوپا په مخامخ ليد کې زينې يا پتې هم شتون لري چې د ستوپا د عزمت ښکارکولو په موخه کارېدلې او يواځې په يوې خوا کې تر سترګو کېږي.

که چېرې مونږ پخواني او څه نني ستوپا په ځير سره مطالعه کړو دې پايلې ته به ورسيږو چې پخواني ستوپاوې د نني ستوپاوو په څېر په سرونو کې د هغه (ستوپا) د ژغورنې له طبعي افاتو لکه واوره، باران او باد نه د هر يوه ستوپا په سر کې ګنبدي پوښښ او يا کوم بل هندسي فارم (شکل) لرونکي جسم نه کار اخيستل شوی وي، تر سترګو کېږي کوم چې په معماري کې د پخوا وخت او پېړيو، پېړيو نه په ميراث پاتې او ترې ګټه اخيستل کېږي.

د بېلګې په توګه کولای شو زاړه استوپا يا سارنات څخه نوم واخلو کوم چې د وارانسی شمال ختيځ ته او په لس (۱۰) کيلومترۍ کې شتون لري، د هند په اترپرديش کې د ګنګا او ورون سيندونو سنګم ته نږدې دی.

د بودايي دود له مخې، سارنات هغه ځای دی چې شاوخوا ۵۲۸ د عام دور څخه مخکې ، په ۳۵ کلنۍ کې، ګوتم بودا په بوده ګيا کې د روښانتيا ترلاسه کولو وروسته، خپله لومړۍ خطبه تدريس کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د زاړه استوپا یا سارنات انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عينک مسو سيمې ستوپا يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عينک مسو سيمې ستوپا يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

د عینک مسو سیمې ستوپا یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو کان سیمې کې تر اوس محاله خورا ډېر ستوپاوې(ستوپاګانې) د غونډیو په سرونو کې موندل شوې دي چې ځینې یې کوشنۍ، منځنۍ او ځینې نور یې لویې (غټې) دي.

څه نور یې په یوه شان او اندازو کې تر سترګو کېږی چې کولای شو هغو ته یوه شان یا ټیپیک کلمه وکاروو.

د دې سیمې ستوپاوو لاندنۍ برخه (بېس، بېز یا قاعده) څلور اړخیزه چې په ټولو کې تر سترګو کېږي مګر بیا په پورتنیو برخو کې دا څلور اړخیزه فورم (شکل) د اندازو(ابعادو) څه کمښت تکرار شوی دی مګر په ځینو کې شکل (قواره یا فارم) استوانې یا څو اړخیزو ته اوښتی دی.

په ټولو ستوپاوو کې تیږې یا ډبرې په ملاسته (لماسته یا ضخامت) باندې کارول شوې دي خو په ځینو ځایونو کې دا تیږې یا ډبرې په ولاړه (نېغه، تېغه) هم تر سترګو کېږي.

مونږ د داسې تیږو یا ډبرو کارونې سره اټکل کولای شو چې د ورته موادو په کمښت یا وروسته د ترمیم څخه په ستوپاوو کې منځ ته راغلې وي.

د ځینو ستوپاوو په هر اړخ او منځنۍ برخې کې چې د اوسنۍ ښکاره شوې ځمکې څخه د ۱۲۰ سانتیو په اوچت والي (جګوالي) کوشنۍ لیندی ډوله تاخچې (تاقچې) چې لوړوالی یې ۵۰ سانتیو ته رسیږي په سترګو لیدل کیږي، داسې ښکاري چې په دې لیندیو کې دشپې او یا هم د ورځې له خوا رڼا له پار څراغونه بلېدل (روښانه کېدل)او بیا کله نا کله خاص مراسم هم پر ځای کېدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د دغو څلورو خواوو څراغونو ځايونو(تاخچو) نه داسې په ډاګه کېږي چې د هغه وخت خلکو وروسته د څراغونو روښانه کولو نه د ستوپا اطراف په تاوېدو(دورې وهل يا ګرځېدل په پښنو سره) پيل کاوه.

چې دا کار اوس هم په ستوپاوو او نورو بودايي عبادت ګاه وو کې تر سره ګېږی چې د بل اور(رڼا) شاو خوا په دايروی (سرکلر) شکل تاوېږي او د تاوېد شمېره يې اوو ته رسېږي.

د عينک مسوکان ته څېرمه د يوه ستوپا، درې اړخيز انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسوکان ته څېرمه د یوه سټوپا، درې اړخیز انځور

د عینک مسوکان ته څېرمه د سټوپا وو، درې اړخیز انځور

د یوې غونډې په سر کې څو سټوپاوې په یوه شان یا ټیپیک ډول لیدل کیږي چې ټولې یې په جلا، جلا جوړې شوې اود سټوپاوو تر منځ د دوو کسانو تېرېدو واټن (فاصله) ښکاري چې اندازه یې ۱۲۰ سانتیو ته نږدې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د اندازو نه داسې ښکاري چې د هغه پېر معمارانو په يوه وخت کې د څو مراسمو د سر ته رسولو په موخې ډيزاين کړي او بيا وروسته جوړې شوې وي.

د ډېرو سټوپاوو په هر اړخ کې درې ليندۍ (کمان، قوس يا آرچ) ليدل کيږي چې منځنۍ ليندۍ يې مکمله ليندۍ او دوېيو خواوو(غاړو) ته نيمګړې شپږ اړخيزه (نيمه شش ضلعی) شتون لري چې پرسېره (سرکې) يې څو کتاره تيږې يا ډبرې د پيک يا کرنيز(کرنيس) په توګه کارېدلي او بيا وروسته د ابعادو په لږېدو(کمېدو) سره بل څو اړخيزه يا سلينډر شکل (فارم) پيل شوی دی.

دا کار يوه د بل سره شباهت لرې او کېدای شي و وايو چې د هغه وخت په يوې نقشې سره جوړې شوي، کومې چې د چنارونو په پوستکو (پوټکو)، ساده توګه رسمې شوې او ساتل شوې وي کومې چې تر اوسه د کيندنو په وخت کې نه دي تر لاسه شوي او کېدای شي د وخت په تېرېدو، نه پاملرني له امله (عمله) له منځه تللي او د خاورو سره، خاورې شوې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسوکان ته څېرمه د ستوپا وو، دوې اړخیز انځور

د عینک مسوکان ته څېرمه د ستوپا، درې اړخیز انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

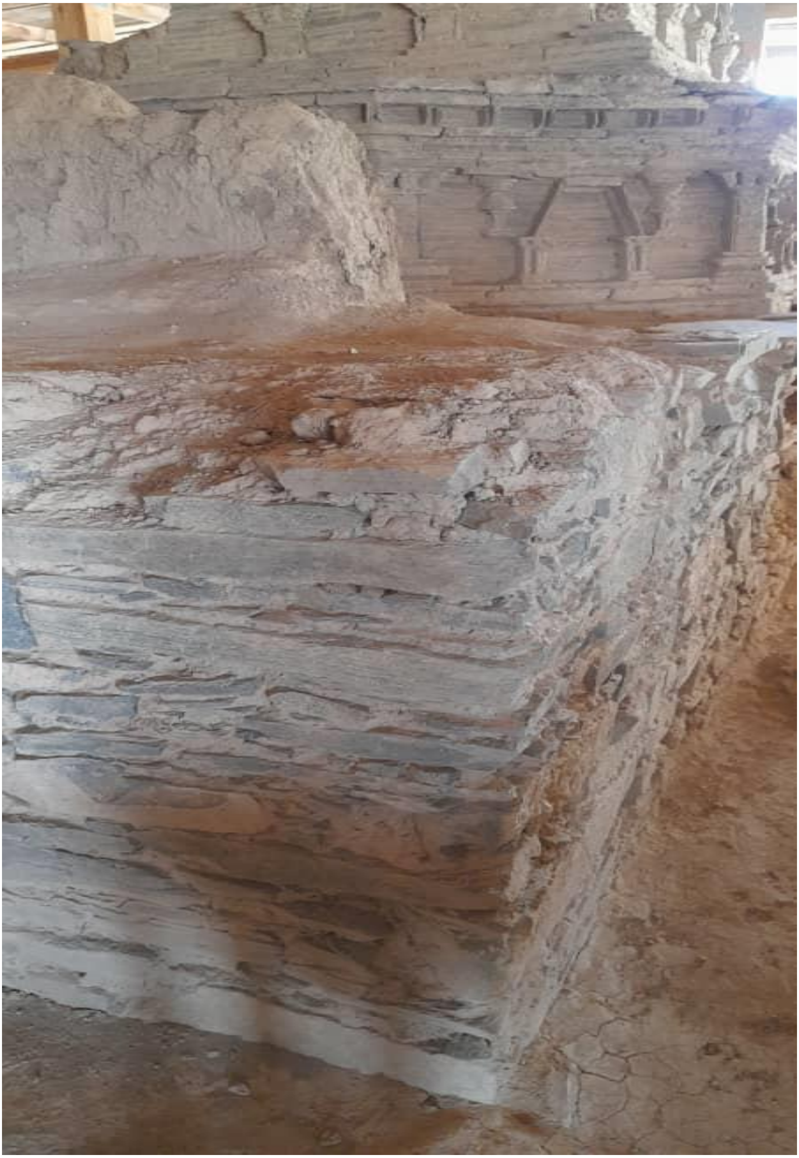

د عینک مسوکان ته څېرمه د ستوپا ، درې اړخیز انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجسمې

د مجسمو جوړولو تاريخ:
مجسمې د نړۍ په تړاو د انساني عمل د يوې بڼې په توګه له تاريخي زمانې راهيسې شتون لري.
لومړنۍ پيژندل شوې مجسمو کار شاوخوا ۳۲,۰۰۰ کاله له ميلاد څخه وړاندې ته، رسيږي.
پخوانيو انسانانو ګټور توکي جوړ کړل چې د مجسمو شکلونو سره سينګار شوي وو.
مجسمو د جوړولو نوښتګر هغه انسان و چې زرګونه کاله وړاندې يې د مجسمو د جوړولو له پاره ځانګړې خلاقيت درلود.
تاريخ پوهانو او لرغونپوهانو ته دا څرګنده نه ده چې ۲۳۰ زره کاله وړاندې - د کشف شويو مجسمو لومړنۍ ډبرې ښېلګې د هغه وخت پورې اړه لري - په کوم هدف او انګيزه يې دا ډول کارونه پيل کړل.

مګر هغه څه چې دا تاريخ په زړه پورې او معنی لري؛ د دې محصولاتو لوړ عمر د هغو خلکو له خوا جوړ شوی چې احتمال يې د تمدن څخه لرې وو، او د مجسمو جوړولو موخه د ماشومانو سره اړيکه، عبادت او تفريح و، خو د تمدن له راڅرګندېدو وروسته مجسمې د خدايانو په بڼه جوړې شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د مجسمو جوړولو تاریخ په افغانستان کې:

مجسمو جوړول په افغانستان کې اوږد شا لید (سابقه) لري او له بېلابېلو ځلاندو پړاوونو څخه تېر شوی دی.

دغه هنر د کوشان او تیموریانو په دورو کې خپلې لوړې کچې ته رسېدلی دی، ډېری راڅرګند شوي او ژوندي پاتې شوي اثار په دې دوو دورو پورې اړه لري.

د مجسمو تر ټولو په زړه پورې اثارو کې په بامیانو ولایت کې د بودا مجسمې او د هغو د سمڅوو(سموچونو) یادونه کولای شو، تر دې مخکې د کندهار په مندیګک، د کندهار پنجوایي او د جلال اباد په ټیپې کلا کې، چې ډېراثار یې هم موندل شوي دي.

له ۲۰۰۹ کال څخه تر نن ورځې پورې، نږدې ۲۵۰۰ لرغوني اثار د عینک مسو کان سیمې کې کشف شوي دي، له دغوو اثارو څخه ۲۰۰۰ اثار یې په کابل ښار کې د افغانستان په ملي موزیم او پاتې ۵۰۰ برخه د دغو اثارو څخه د عینک مسو کان سیمې کې تر پوښښ لاندې ساتل کېږي.

له سیمې نه برونزو مجسمې او هغه کوشنۍ د ختو مجسمۍ کومې چې کیندنې نه روغې وتې دي، کابل ښار ملي موزیم ته لېږدول شوېدي.

بر سېره پر دې د ځینو موندل شویو مجسمو سرونه کوم چې په کیندنې کې څه ناڅه روغ تر لاسه شوي او په سیمې کې ساتنه یې خورا ګرانه او د ښو امکاناتو نه برخمن نه وو، هم ملي موزیم ته لېږدول شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

په سیمې کې هغه مجسمې کومې چې له ختو څخه جوړې شوي د لېږد وړ او یا د مجسمو ځینې برخې چې وروسته له کیندنې نه تر لاسه شوې دي، لېږد یې د ستونزو سره مخ و، په سیمې کې تر ساده پوښښ لاندې ساتل کیږي.

د دغو مجسمو پورتنۍ برخې یې د طبعي حوادثو او د وخت حکومتونو نه پاملرنې له کبله ویجاړې شوې او له منځه تللی دي، د دغو مجسمو یوازې کوشنۍ او د زنګنو نه لاندې پښو برخې یې شتون لري.

د دې سیمې مجسمې د بامیانو ولایت او ننګرهار و لایت د هډې مجسمو په شان پټې (کالي لرونکي) دي.

که مونږ په ځیر سره د یادو مجسمو پاتې او ویجاړې شویو برخو ته وګورو داسې ښکاري چې لمړی مجسمې د ختو نه جوړې شوي، بیا وروسته د بدن پر مخ یې نازکه خټه د جامو یا کالیو په شان اخیږ شوې دي او وروسته د تودو رنګو لکه:

ګلابې، سور، نارنجي، زیړ، سرو زرو(طلایی)، روښانه کهویی (قهویی) نه، کار اخیستل شوی دی چې نښې (د رنګ آثار) یې تر اوسه د مجسمو په پاتې برخو کې، تر سترګو کیږي.

په ځینو مجسمو کې داسې ښکاري چې لمړی ورته سوریا د سرې خاورې (ګل سر شویی) رنګ، بیا وروسته سروزرو(طلایي) رنګ ورکړ شوی دی.

کېدای شي دا کړنه (کار) مجسمو ته د لوړوالي (عظمت) په موخو او یا هم یوازې هغو مجسمو ته ورکړ شوی وي کومې چې تر نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

بودايي عبادت کونکو ته لوړوالی (موقف) درلود، تر سره شوی وي.

دا مجسمې ۹۹ سلنه د ښځو دي، خو کومې، کومې د نارينوو ځينې برخې هم په ټيټه کچه په کې تر سترګو کېږي.

د څېړونو پر بنسټ داسې ښکاري چې دا مجسمې په تړلې فضا او يا لوېو خونو يا کوټو کې ايښودل شوې (ځای پر ځای شوې) وي.

يادې خونې يا کوټې اوږدې او د پاسه يې چتونه درلودل چې ځينې برخې يې مونږ اوس هم کولای شو په سترګو و وينو.

د څېړنو پر بنسټ کولای شوو و وايو چې د خونو يا کوټو چتونه د نيمې استوانې شکل لرونکي او په اوږدو دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دعينک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی (اثر) انځور

د عينک مسو کان سيمې مجسمې په يوه شان نه دي، ځينې يې په ولاړه او ځينې نورېي په ناسته ليدل کېږي، چې ډېری يې ښځې، انجونې او کوشنيان هم په کې ګډ (شامل) دي.

د يادونې وړ ده چې په ځينو غونډيو کې د ستوپاوو تر څنګ ډېرې لږې مجسمې په پراته (لماسته يا خوب) حالت کې هم ليدل کېږي کومې چې کولای شو په ځينو انځورونو کې، وګورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

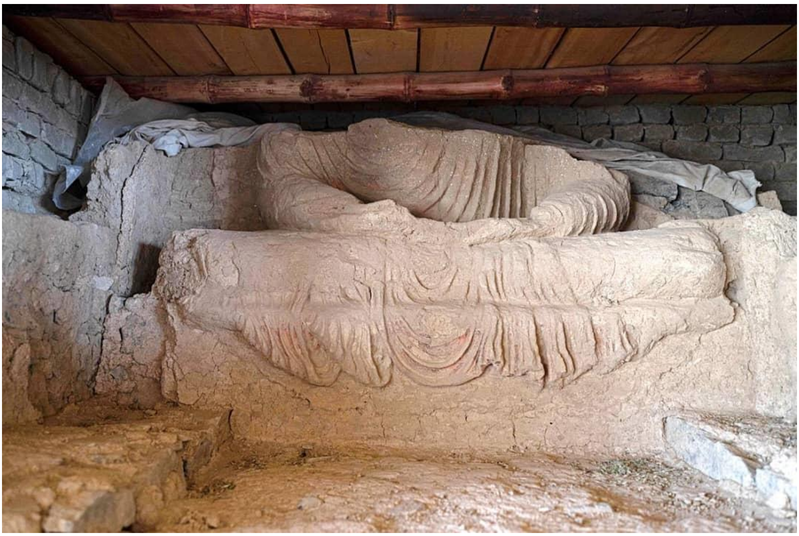

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه بودایي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

دعينک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعينک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمو پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

دعینک مسو کان ته څېرمه مجسمې پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

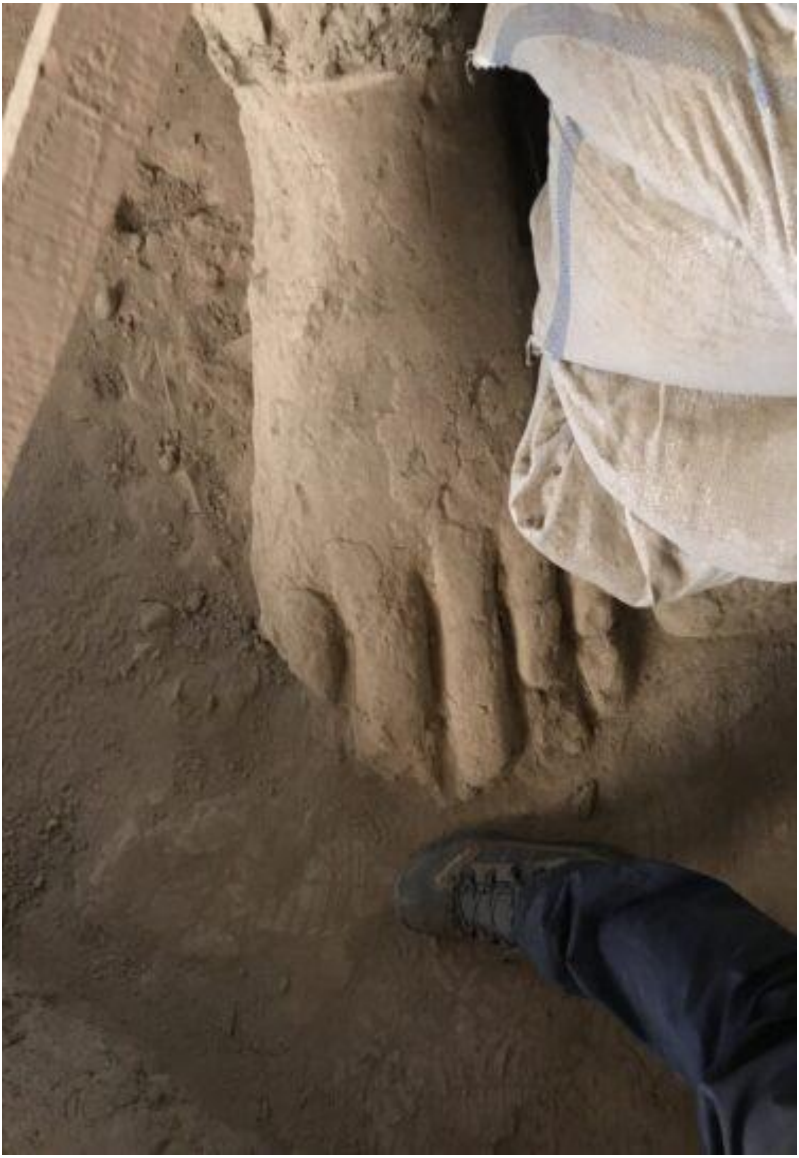

دعینک مسو کان ته څېرمه بودایي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه بودایي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لاتوس ګل پر سر ناسته کارګۍ (مجسمه):

د لاتوس ګل پر سر ناسته مجسمه کومه چې د ختو او ګچو څخه په خورا ځیر او دقت سره جوړه شوې ده.
دا مجسمه د ۲-۵ پېړې پورې اړه لري چې بر يې (سور، سیور یا عرض) يې ۳۷ سانتي متره او لوړوالی (جګوالی، اوچتوالی) يې ۷۵ سانتی متره ده.
اوس محال دا مجسمه د کابل په ملي موزیم د عینک مسو سیمې لرغوني اثارو په نندارتون کې لیدل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعینک مسو کان ته څېرمه بودايي کار ګی پاتې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیسې (سکې)

د لومړۍ سکې جوړولو تاریخ:

سکه د فلزاتو یوه ټوټه ده چې یوه ځانګړې وزن او درجه لري، د هغه چا ځانګړې نښه یا مهر لري چې دا یې د کاین په توګه کاروي.

په نړۍ کې لومړنۍ سکې چې د مسیح څخه اوه پیړۍ مخکې جوړې شوې وې، چې د لیډیانو له خوا جوړې شوې وې، هغوی یوه بډایه او ځواکمن خلک وو چې په آسیا کې اوسېدل او دا لومړنۍ سکې د الکتروم په نوم د ځانګړي موادو څخه جوړې شوې وې.

الکتروم یوه طبیعي مرکب دی چې ۷۵٪ سره زر او ۲۵٪ سپین زر لري. دا سکې د لوبیا په شکل او اندازه کې وې او تقریبا هغه وخت رسمي پیسې ګڼل کېدې. بیا یونانیانو، د دوی په تقلید، د رسمي فلزاتو پیسو لرلو مفکورې ته ښه راغلاست و وایه او له همدې امله یې د سکې جوړول پیل کړل.

په دې توګه، شاوخوا سل کاله وروسته، د یونان او آسیا کوچنیو لویو ځمکو کې، د ایجین سمندر او سیسلي په ټاپوګانو کې او د ایټالیا په سویل کې ډېرې ښارونه د ځان له پاره میندې درلودې.

د عینک مسو سیمې کې لاس ته راغلي سپینو، سرو زرو سکې چې د کوشان او ساسانیانو دورې پورې اړه لري او په هغه کې دینار او درهم ، هم لیدل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوشانو او ساسانيانو دورې سکه

د کوشانو او ساسانيانو دورې سکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوشانو او ساسانیانو دورې سکې

د کوشانو او ساسانیانو دورې سپینو زرو سکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوشانو او ساسانیانو دورې سکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګاڼې (زېورات):

ګاڼې یا زیورات هغه کوچني آرائشي توکې دي چې د شخصي سینګار(زینت) له پاره د ېنونو (وسیلو)، حلقو، هارونو، غوږوالۍ، زنګون (زینور) او اړیکو په شکل کې کارول کېږي، دا توکي د انسان بدن یا د هغه جامو سره تړل کېدی شي.

د عینک مسو کان ته څېرمه سیمې کې لاندې ګاڼې لکه:
ټیکه، غوږوالۍ، پېزوان، او راز، راز ګوتې او ګوتمۍ موندل شوې دي.

د کوشانو او ساسانیانو دورې ګوتې او غوږوالۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

انساني شکلونه په بېلا بېلو ډولونو:

په دې لاسته راغلو شکلونو کې د نارینوو، ښځو او ځوانانو شکلونه شته کوم چې بېلابېلې اندازې او شکلونه لري، دا شکلونه د خټو او ګچو څخه جوړ شوي دي.

د انساني شکل انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د انساني شکل انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د انساني شکل انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د انساني شکل انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د انساني شکل انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

کيندل شوي (کندنکاري) آثار:

کيندل هغه عمل دی چې د يوې وسيلې په کارولو سره د موادو څخه يو څه شکل توکي.
دا تخنيک په هر هغو جامدو موادو کې ترسره کېدی شي چې د کيندلو پرمهال ستونزې و نه لري او دومره نرم وي چې د توګلو وړ وي.

يا په بل عبارت:

نقاشي هغه عمل دی چې د يوې وسيلې په کارولو سره د موادو څخه يو څه شکل وتوکي (سکريچ کړي).

دا تخنيک په هر هغه جامدو موادو کې ترسره کېدی شي چې د توګلو پرمهال يوه ځای ساتل کېدی او بيا هم د توګلو(سکريچ کولو) له پاره کافي نرم وي.

نقاشي، په دې مانا (معنی) چې دا په مجسمو کې کارول کيږي، د هغو لارو (طريقو، ميتودونو) څخه توپير لري چې نرم او خراب شوي توکي کاروي لکه ختې، ميوه، او شنې شيشې، ځکه چې په داسې حالتونو کې، مواد کله چې نرم وي شکل اخلي ترڅو دا شکل وساتي کله چې کلک(سخت) شي.

په مجسمو کې کيندل خورا ستونزمن دي او د پستو (نرمو) موادو کارولو لارې (طريقې، ميتودونو) په پرتله ډير کار ته، اړتيا لري.

د دې لارو(طريقو، ميتودو) بېلګې د لرګي نقاشي، د عاطفې نقاشي، د تيږو نقاشي، چپ نقشه، او پيټروګليفس دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

لاندې ځو د عینک مسو سیمې څخه لاس ته راغلي کیندل شویو آثارو نمونې:

د کیندل شویو آثارو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کیندل شویو آثارو انځور

د کیندل شویو آثارو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوشنۍ یا د سینګار له پاره مجسمې:

کوچنۍ مجسمې یا د سینګار مجسمې له همدې امله په سینګار کې د ډولونو رامینځته کولو له پاره غوره ټاکل (انتخاب) ګڼل کیږي.

عصري مجسمې د مختلفو موادو څخه جوړې شوې دي لکه د رال، پالیسټر فایبر ګلاس، لرګي، پلستر، ډبرې، د چینی ختې، ډبرو او نورو شیانو څخه.

د کیندنو تر دې محاله د عینک مسو کان ته څېرمه، لاندې کوشنۍ یا د سینګار مجسمې تر لاسه کومې چې د ختو نه جوړې شوې او بیا وروسته پخې شوې دي.

د سینګار د مجسمو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د سینګار د مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سينګار د مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د سینګار د مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د سینګار د مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د سینګار د مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د سینګار د مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د سینګار د مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د سینګار د مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د سینګار د مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د سینګار د مجسمې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

د ورځني (روزمره) ژوند وسایل:

د کیندنو تر دې محاله د عینک مسو کان ته څېرمه، لاندې وسایل تر لاسه شوي دي:

۱. اونګه:

کومه چې په ډېره ساده توګه تر سترګو کېږي، چې لاندنۍ برخه یې بغرۍ او د سر برخه یې چومبۍ نومېږي تر لاسه شوې ده، چې کېدای شي ورځني کارونو او ځینو شیانو ماتېدو له پاره کارېدلې وي.

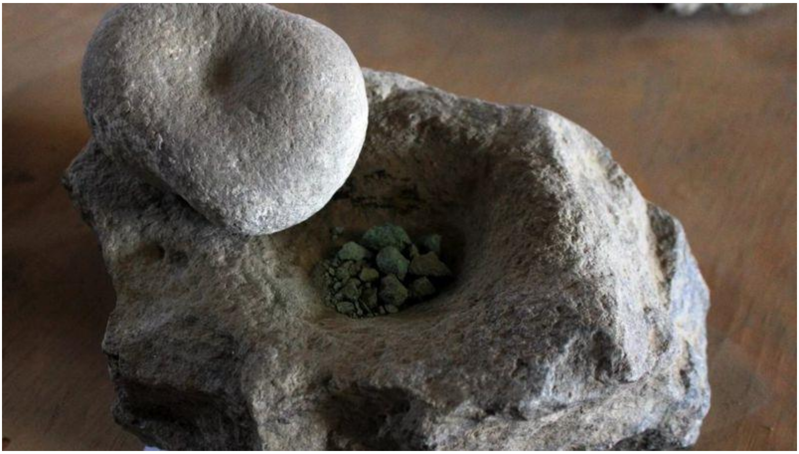

دعینک مسو کان ته څېرمه اونګي (هاونګ) انځور

۲. مېچنه:

مېچنې کومې چې په سیمې کې تر لاسه شوې دي د ژوند ورځني کارونو سر ته رسونې له پاره لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د غنمو اوړو کولو، مالګې اوړو کولو، نسکو او نورو شیانو له پاره کارېدلې وې.

دعینک مسو کان ته څېرمه مېچنې (دستاز) انځور

۳. تنور:

د ورځنې ژوند ډېره مهمه او اړینه برخه ده کومه چې د لرګیو، خسو او وچو واښو په مرستې تودېږي (ګرمېږي) او په هغه کې ډوډۍ پخېږي، دا تنور د لودیزو غونډیو په یوې خونې یا کوټې کې تر سترګو کېږي چې د ژېړې یا سرې خاورې نه جوړ شوی او تر اوسه هم په سیمې کې شتون لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

دعینک مسو کان ته څېرمه تنور انځور چې په سیمې کې اوس هم شتون لري

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

ختو لوښي:

انسانان د پخواوو وختونه رهيسې تر ننه پورې د ختو څخه لوښي جوړوي. د ختو خورا مشهورو لوښو په منځ کې، موږ کولی شو د ختو کوزې او پيالې نه یادونه وکړو. د شیشې د شهرت د مخه، د خاورو لوښو ترټولو ډېراستعمال درلود. د لوښو په صنعت کې تر ټولو ښه خاوره خټه ده، چې په کې د اوسپنې د لوړ مقدار شتون له امله سور رنګ لري.

لوښي یوه له لومړنیو انساني صنعتونو څخه دی. که څه هم د هغې اصلیت په روښانه توګه نه دی څرګند شوی، مګر د لرغونو موندنو څخه دوی د سمر لرغونی ځمکه پېژني، او البته، د جیروفت تمدن وروستي کشف د دې تیوری په اړه شکونه راپورته کړي دي.

د سنډل په نامه تمدن چې د وروستیو کیندنو له مخې شپږ زره کاله وړاندې پیژندل شوی او هغه ټابلیټونه چې په جیروفت کې کشف شوي د مطالعې له پاره امریکا او فرانسې ته لیږل شوي چې د شیکاګو او پاریس پروفیسورانو له خوا وپیژندل شي او پایلې یې ترلاسه کړې. دا وښودله چې دا سیمه ۳۰۰ کاله پخوانۍ وه چې د سوسا تمدن د لیکلو نسخه ده.

د خاورې لوښي شاید یوه له پخوانیو انسانانو څخه وي. له هغه وخته چې لومړیو انسانانو د اوبو او خواړو د ذخیره کولو په اړه فکر کاوه او د ختو چپکولو او جوړښت ملکیتونه یې درک کړل، دوی په بېلا بېلو(مختلفو) شکلونو کې د ختو خمونه یا کندوان جوړ کړل.

د وخت په تېرېدو او د ژوند د پرمختګ سره، لوښي هم وده وکړه. تخلیقي خلکو په خپلو لاسونو د ختو په لوښو کې نمونې او انځورونه جوړ او په مختلفو رنګونو یې سینګار کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

په هر ذکر شوي ځای کې د لوښو، سيراميکو توکو او محصولاتو توليد د خامو موادو ډول، رنګ او ډيزاين کې لږ توپير سره چمتو کيږي او له همدې امله د هرې سيمې محصولات په اسانۍ سره د محصولاتو نورو ځايونو څخه توپير کېدی شي.

د وينس مجسمه؛ د لوښو لومړني پيژندل شوي توکي د ۲۹,۰۰۰ څخه تر ۲۵,۰۰۰ مخکې له ميلاد پورې اړه لري. د ختو دوې تارونه شتون لري چې رنګ شوي (د ګل او چرګ ډيزاين) په سپينه ګليز باندې رنګ شوي ګليز سره چې د ۱۹ پيړۍ په لومړۍ نيمايي او د قاجار دورې پورې اړه لري.

د لوښو جوړول د هغه وخت پورې اړه لري کله چې خلک په ميدانونو کې اوسېدل او لومړی کلی جوړ شو او دا د اوسېدو ځای و. دا خمونه يا کندوان معمولا د خواړو زېرمو (ذخيره) کولو له پاره جوړ شوي وو. د ختو لوښي نه ويجاړونکي دي؛ خو له بلې خوا، د دغو کندوانو ترلاسه کول د لومړنيو انسانانو د ژوند مهمې برخې بيانوي(تشريح) کوي.

د لوښو جوړولو مرحلې:

د لوښو د جوړولو او بدلولو مرحلې په لاندې ډول دي:

- د لاس په واسطه (پرته د پوټټر څرخ) چې په ببلا ببلو لارو جوړيږي، د ويکينګ په شمول.
- د پوټټر څرخ سره
- د مجسمو يا مخلوط حجمونو په شکل کې د ختو د لوښو جوړول، يانې(يعنې) د ختو لوښو د ساتلو سربېره، دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د حیواناتو مجسمو یا مخلوط حجمونو په بڼه جوړ کړې،
چې دا د کائناتو په اړه د دوی چلند نښه ده.
د خطاطۍ د پیل د وخت او منشاء په اړه مطالعه په لوښو
کې د نقاشیو له معاینې پرته ممکنه نه ده.
په ځانګړي توګه د پنځمې او شپږمې زریزې مخکې له
میلاد څخه خواړه په دې کې د نه منلو وړ رول لري.

په هنر کې د انسان لومړنی ریالیزم یوه اوږده پروسه ده، د غارونو د انځورونو له پیل څخه د نباتاتو، حیواناتو او انسانانو انځورولو، د خټو په لوښو کې، د خطاطۍ پیل پورې تر څو چې لوښي په لاس جوړ شوې وي.

حقیقي لید د موټیفونو تسلط لري؛ دا د دې سره، سره چې د میسوپوتامیا څخه پیل کیږي، کوم چې د مصر څخه دی، د انځورګر کرښه د هیروګلیفونو سره خپل اوج ته ورسیده. په لوښو کې د نمونو د تکامل پروسه، چې په نهایت کې د مفکر د کرښې یا د مفکر د کرښې د اختراع لامل کیږي. دا د څو زره کلونو راهیسې یوه رجحان دی چې د میلون مخکې له میلاد څخه شتون لري، دا د لاسي لوښو وخت دی.

د دوهمې میلادي پیړۍ له پیل څخه د لوښو پر آثارو سربېره د مشاهدې ښکارندویي کوي. دوی د اشارو سره یوه ځای شوي دي.

دا د دوهم زریزې راهیسې رامینځته شوی یوه کرښه چې کریپټیک وي ډېر لنډ او ګړندی لیکل کیږي.[۵]

یادونه: د کیندلو تر دې محاله د عینک مسو سیمې کې، لاندې خټو لوښي تر لاسه شوي کوم چې د کوشان او ساسانیانو دورې پورې اړه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خټو ګلدانی انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ختوسورایی (صراحي) انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ختوغلبېل (غربال) انځور

د شيدو لوښي انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ختو لاستي لرونکو سورايی (صراحي) انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

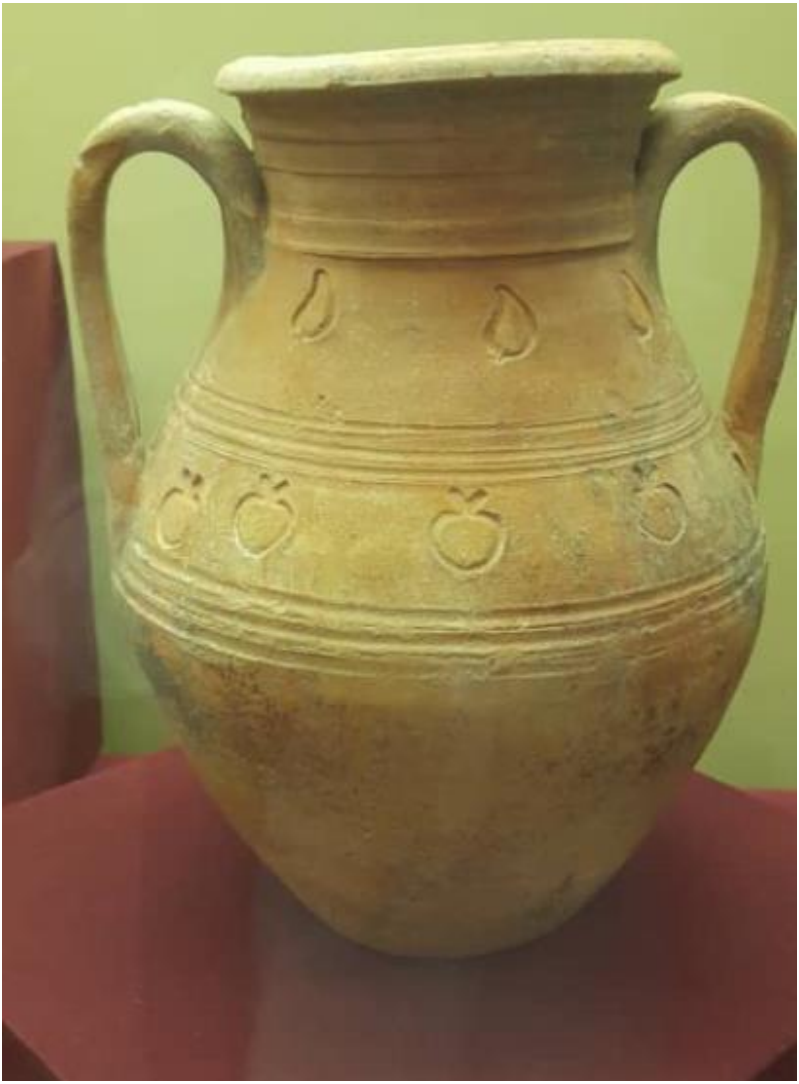

د ختو لاستي لرونکو سورايي (صراحي) انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د سورايى (صراحي) پاتې برخې انځور

د اوبو د پتک انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ختو کوشنې دېګې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ختو کوشني دېګي انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ختو کوشني دېګي انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د کوشنۍ سورايي (صراحي) انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د نندارتون ليدنې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

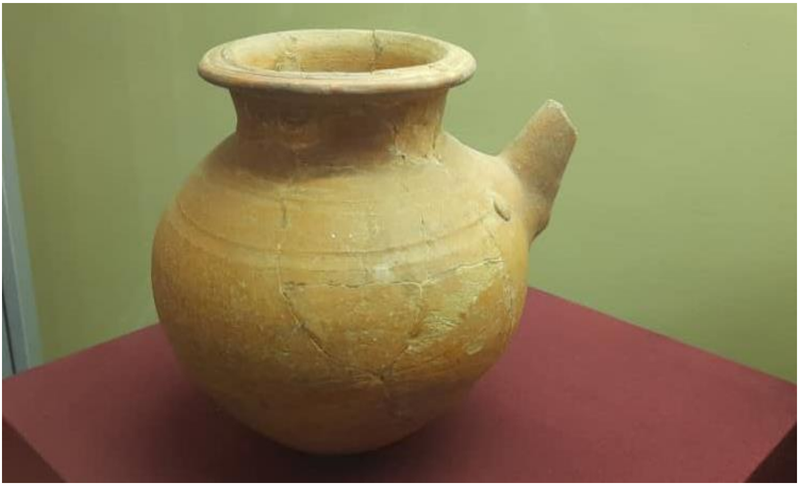

د خټو بتنۍ (بدنۍ) انځور

د خټو کوزې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د ختو کنډولي انځور

د ختو کاسې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینک مسو کان ته څېرمه کټوو انځور

د عینک مسو کان ته څېرمه لوښو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو کان ته څېرمه د جک او بتنۍ (بدنۍ) انځور

د عینک مسو کان ته څېرمه خومونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عينک مسو کان ته څېرمه لوښنو ځينو برخو انځور

د عينک مسو کان ته څېرمه لوښنو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د عینک مسو کان ته څېرمه خومونو انځور

دعینک مسو کان ته څېرمه نغريو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

اوسپنيز(فلزي) لوښي:

د فلزي لوښو لومړنۍ بېلګې د برونزو دورې پورې اړه لري، شاوخوا ۳۰۰۰ کاله له ميلاد څخه د مخه.

سوميريان چې په ميسوپوتاميا کې اوسېدل د لومړي ځل له پاره د مسو او برونزو څخه د خوراکي او پخلي له پاره لوښي جوړ کړل.

دې لومړني فلزي لوښي د خلکو د پخلي په لاره کې انقلاب راوست او د پخلي نوښت له پاره يې لاره اواره(هواره يا همواره) کړه.

د عينک مسو سمې څخه تر او سه لاس ته راغلي اوسپنيزه (فلزي) لوښي چې د مسو څخه جوړ شوي په لاندې بڼو يا شکلونو کې ليدلی شوو.

مسي کاسو (ټاټکې) انځور

مسي کاسې (مستوخوړلو کاسې) انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسي کاسې انځور

مسي ساپې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسي ساپي انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د کور سینګار وسایل:

آرائشي یا د سینګار کولو هنر په وروستیو کلونو کې د خلکو لخوا ښه راغلاست دی، لامل یې هم د خلکو د ژوند په بدلون کې موندل کېدی شي.
آرائشي لوازم چې عملي ګټې لري آرائشي بلل کېږي، هغه وسایل چې د ځای بدلولو او ښکلا کولو سربېره، د هغې کارول اسانه او ډېر عملي کوي.

د مثال په توګه:
انوارۍ (الماري) د ښکلا سربېره، په سمه توګه د ځای او تنظیم کولو کې هم مرسته کوي. فرنیچر لکه څوکۍ او میزونه د خوب خونه ډیزاین برخه ده او په چاپیریال کې ګټور او عملي ترتیبات رامینځته کوي.

له پخوانیو وختونو راهیسې خلک د خپلو کورونو د ښکلا کولو(سینګار) سره مینه درلوده.
انسانانو د غارونو پر دېوالونو د نقاشۍ له لارې چاپېریال ښایسته کړی او په هره دور کې یې د هنري او معمارۍ ډېر ارزښتناک کارونه کړي دي.
د نن ورځې معمارۍ او آرائشي هنرونو کې، ډیری خلک د خپل چاپیریال او کور ښکلا د خلاقیت او تازه نظرونو سره زیاتولو په لټه کې دي.
د عینک مسو په سیمې کې لاس ته راغلي آرائشي وسایل په لاندې ډول دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سيمرغ پاتې ټوټو انځور

دېوالي سينګار انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د لوښو لاستي انځور

د لوښو لاستي انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرچینه:

١. ژباړه له: https://ps.wikipedia.org/wiki
٢. ژباړه له: https://fa.wikipedia.org/wiki
٣. ژباړه له: https://ps.wikipedia.org/wiki
۴. ژباړه له: https://ps.wikipedia.org/wiki
۵. ژباړه له: https://fa.wikipedia.org/wiki
۶. سیمیزې څېړنې او د سترګو لیدلی حال
٧. کتاب معماری افغانستان

ترجمه: داکتر مهندس حشمت الله اتمر/ سال ١٣٩٣ هجری شمسی/ مطابق سال ٢٠١۴ میلادی/ مطبعه لاجورد/کارته سخی - مقابل دروازه پوهنځی انجینری کابل.

٨. په کابل موزیم کې د عینک مسو تاریخي آثارو نندارتون څخه لیدنه او انځور اخیستنه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د چاپ شويو کتابونو لېست

۱. معماری افغانستان
۲. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش شفاخانه ها)
۳. راهنمود طلايي (برای اساتید انستیتوت های تخنیکي و ساختمانی افغانستان)
٤. رسم تخنیک (گامی به سوی دنیای انجینری) جلد اول
٥. رسم تخنیک (گامی به سوی دنیای انجینری) جلد دوم
٦. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش اداری)
۷. معماری اصیل شهر کابل (مرادخانی)
۸. معماری شهر کابل (بی بی مهرو)
۹. افغانستان در قرن تکنالوژی
۱۰. زونبندی اقلیم و زلزله افغانستان
۱۱. صدقه جاریه / دنیای انجینری
۱۲. آموخته های ناب از طراحی تا نظارت جلد اول (۱۹۹۰ الی ۲۰۲۱)
۱۳. داستان حقیقی با مقیاس معماری
۱٤. فرار از کشور- با تصاویر مستند
۱٥. نقش دانشمندان مسلمان در فن معماری و مهندسی
۱٦. پخسه در افغانستان
۱۷. بنیا نگذاری اولین مساجد توسط افغانها در آسترلیا
۱۸. آموخته های ناب از طراحی تا نظارت جلد دوم (۱۹۹۰ الی ۲۰۲۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

۱۹. منار جام - الهامی برای قطب منار
۲۰. آموخته های ناب از طراحی تا نظارت
جلد سوم (۱۹۹۰ الی ۲۰۲۱)
۲۱. جام یا کلیان (کلان)
۲۲. معماری گل و چوب (معماری شهر کهنه کابل) جلد اول
۲۳. معماری گل و چوب (معماری شهر کهنه کابل) جلد دوم
۲٤. معماری گل و چوب (معماری شهر کهنه کابل) جلد سوم
۲۵. چېر ته چې قانون نه شته (ګډوډي د افغانستان په معمارۍ کې)
۲٦. مدرنه جوما تونه ,, پخوا او نن ،،
۲۷. هله جور کو (نی پخسه – مقاوم زلزله)
۲۸. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش مساجد)
۲۹. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش مکاتب)
۳۰. هنر و صنعت چوب در مرادخانی
۳۱. هنر و پیشه حکاکي - زرگری در مرادخانی
۳۲. هیچ (چهل داستان واقعی)
۳۳. معماری اصیل شهر کابل
(تشریح مورخ ۱۷ ماه میزان سال ۱۴۰۱ پوهنتون پولی تخنیک کابل)
۳٤. ۴۰- چهل
۳۵. مجنون او ګلچېن (پښتو ناول)
۳٦. در جستجو (ناول به زبان دری)
۳۷. تفاوت ها تفاوت می آورد (کتاب تصویری)
۳۸. مجموعه از دروس دینی مولوي صاحب خیرالله مخدوم
(جلد اول)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې بڼار

....

٣٩. برف ها آب میشود
٤٠. رسم و تخنیک (گامی به سوی دنیای انجینری) جلد سوم
٤١. آرزو و امید (ناول به زبان دری)
٤٢. بوډا ښکاري (پښتو ناول)
٤٣. نامنوني ژوي (پښتو ناول)
٤٤. د اسلامي معمارۍ پیل
٤٥. حیوانات شوخ (ناول به زبان دری)
٤٦. مجموعه از دروس دینی مولوي صاحب خیرالله مخدوم (جلد دوم)
٤٧. د شپیلۍ مینه (مه ینه) په کچه ګرۍ کې (پښتو ناول)
٤٨. حشمت خان د کلا معماري
٤٩. د افغان الک او آذري جلۍ مینه (پښتو ناول)
٥٠. د وچو بڼونه او پارکونو معماري
٥١. د یوې ښونکې مینان په یوه تولګې کې (پښتو ناول)
٥٢. د ژرنده ګرې ماما مینه (پښتو ناول)
٥٣. په اسلامي نظام کې ودانیز پرمختګ
٥٤. شپنه ادې (پښتو ناول)
٥٥. بې زده کړې پوی (پښتو ناول)
٥٦. د مینې تاو (پښتو ناول)
٥٧. (BIM) په خپله ژبه - په نړۍ کې تر ټولو نوې او ګړندۍ کړنلاره د معمارانو او اینجینیرانو(انجینرانو) له پاره
٥٨. مجموعه از دروس دینی مولوي صاحب خیرالله مخدوم (جلد سوم)
٥٩. سیدو او عیدو - د کوشنیوالي خواره ملګري (پښتو ناول)
٦٠. د یوې میاشتې ناوې (پښتو ناول)
٦١. دخاخکو هار (د یوه سړي لنډې کیسې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

٦٢. د کابل ښار اصلي معماري (مراد خانی)
٦٣. کوشنۍ سوداګره (پښتو ناول)
٦٤. د کابل ښار معماري - بي بي مهرو
٦٥. سرغندوی (ناب، مشهور) پوډري
٦٦. ډارونکی سېلاب (پښتو ناول)
٦٧. خواریکښ قاضي (پښتو ناول)
٦٨. د پخوانیو جوماتونو توپیر د نن سره
٦٩. د مور وژونکی (قاتل)، (پښتو ناول)
٧٠. د مور مېړه (پښتو ناول)
٧١. مجموعه از دروس دینی مولوي صاحب خیرالله مخدوم (جلد چهارم)
٧٢. لېونی ملا (پښتو ناول)
٧٣. ځوان شهید (پښتو ناول)
٧٤. توده برستن (پښتو ناول)
٧٥. نورک اکا (پښتو ناول)
٧٦. غریبک (پښتو ناول)
٧٧. د ژوند خوږې او ترخې (پښتو ناول)
٧٨. الماء [دیارلس کلنه فلسطینی انجلۍ تر نړیدلي ودانۍ (پښتو ناول)]
٧٩. مجموعه از دروس دینی مولوي صاحب خیرالله مخدوم (جلد پنجم)
٨٠. ادبي لښتي / خمچه های ادبی
٨١. د ښاروالۍ کاریګر (پښتو ناول)
٨٢. د خاورو لاندې ښار (د عینک مسو کان ته څېرمه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د کار لاندې کتابونو لېست

١. شهری زیر خاک (نزدیک معدن مس عینک)
٢. هنر خطاطی و میناتوری در مراد خانی
٣. هنر کلالی در مرادخانی
٤. لیونی لېوه
٥. سپین کارغه
٦. سور تنور
٧. خړه بیزو
٨. بندي مرغه
٩. بې وخته باران
١٠. د ژوند پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو لاندې ښار

....

د امکان او وخت په صورت کې

۱. پخسه در افغانستان (به زبان انگلیسی)
۲. تاریخ معماری افغانستان
۳. حویلی های آسمان خراش
٤. ارتباط گذ شته، حال و آینده در معماری
٥. استعداد، سرعت و اقتصاد در معماری افغانستان
٦. شیطان چراغ
۷. خاطره ها

(c) ketabton.com: The Digital Library

City under the Soil

Near Aynak Copper Mine

Written by: Architect PHD Hashmatullah Atmar
Date: May - June /2024

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library